

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
UYGULAMALI PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GEÇ ERGENLİKTE AYRILIK VE DEPRESİF SORUNSAK:
PROJEKTİF TESTLERLE DEĞERLENDİRME

AHMET DÖNMEZ

2501171684

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ BENGİ PİRİM DÜŞGÖR

İSTANBUL - 2021

ÖZ

GEÇ ERGENLİKTE AYRILIK VE DEPRESİF SORUNSAI:

PROJEKTİF TESTLERLE DEĞERLENDİRME

AHMET DÖNMEZ

Bu çalışmada, geç ergenlikte ortaya çıkan depresyonun ayrılma-bireyleşme süreci ile ilişkisi hakkında bilgi edinilmesi amaçlanmıştır. Ayrılma-bireyleşme ergenlik döneminin önemli gelişimsel bir görevidir. Depresyon tanısı almış ve yaşları 19-25 arasında değişen 17 kadın ve 17 erkek olmak üzere toplam 34 gönüllü katılımcıyla çalışma yürütülmüştür. Katılımcılarla psikanalitik yönelimli ön görüşme yapıldıktan sonra Rorschach Testi ve Tematik Algı Testi uygulanmıştır. Uygulanan malzemeler, Fransız Okulu'na özgü içerik analiziyle yorumlanmıştır.

İstatistik ve içerik analizi sonuçlarına bakıldığında elde edilen bulgular, depresif geç ergenlerin nesne ilişkilerinin simbiyotik türde belirginleştiğini ve nesneden ayrılmada güçlük yaşadıklarını ortaya koymuştur. Bununla birlikte, narsisistik yetersizlikten ötürü duygulanımsal olarak depresyon yaşadıkları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Depresyon, Geç Ergenlik, Ayrılma-Bireyleşme, Projektif Testler.

ABSTRACT

SEPARATION AND DEPRESSIVE PROBLEM IN LATE ADOLESCENCE: EVALUATION WITH THE PROJECTIVE TESTS

AHMET DÖNMEZ

The aim of this study is to get information about the relationship between depression and the separation-individuation process in late adolescence. Separation-individuation is an important developmental task of adolescence. The study is carried out with a total of 34 volunteer participants, 17 women and 17 men, who were diagnosed with depression and aged between 19-25. After psychoanalytical interviews, Rorschach Test and Thematic Apperception Test (TAT) were applied. The applied materials have been interpreted with content analysis peculiar to French School.

Results of statistical and content analyses are that late adolescents who are diagnosed with depression, have a symbiotic type relation and difficulties in separation from the object. It has been observed that late adolescents have depressive affects due to narcissistic failure.

Key Words: Depression, Late Adolescence, Separation-Individuation, Projective Tests.

ÖNSÖZ

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca psikanaliz ve ergenlik kuramına dair kendisinden çok şey öğrendiğim, tez sürecimin her aşamasında desteği ile yanımda olan değerli hocam ve tez danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Bengi Pirim DÜŞGÖR'e teşekkür ederim.

Gerek üniversitede gerekse de üniversite dışında verdikleri eğitimlerle gelişimimde büyük katkıları olan değerli bölüm hocalarım Prof. Dr. Tefrika İKİZ ve Dr. Öğretim Üyesi Elif Yavuz SEVER'e teşekkür ederim.

Süreç boyunca desteğini her zaman hissettiğim Psk. Cansu Korkmaz'a, Psk. Mukaddes Kamalı'ya, istatistik konusunda yardımlarını esirgemeyen Psk. Merve Baş'a, sevgili dostlarım Bahar, Orhan ve Hasret'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. İyi ki varsınız.

Ahmet Dönmez

İstanbul, 2021

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
DEPRESYON	3
1.1.Depresyonun Açıklanması	3
1.2. Psikanalitik Kuramda Depresyon.....	5
İKİNCİ BÖLÜM	11
ERGENLİK-GEÇ ERGENLİK.....	11
2.1. Psikanalitik Kuramda Ergenlik	11
2.2. Geç Ergenlik ve Yetişkinliğe Geçiş	18
2.3. ERGENLİK DÖNEMİ VE AYRILIK	22
2.3.1. Ergenlikte Ayrılık	22
2.3.2. İkinci Bireyleşme Süreci Olarak Ergenlik.....	26
2.3.2.1. Kültür ve Aile Yapısının Ayrılma-Bireyleşme Sürecine Etkisi.....	34
2.3.3. Evden Ayrılma Eyleminin Açıklanması.....	40
2.3.3.1. "Evden Ayrılma" Temasının Edebiyat ve Sinemada Yansımaları.....	44
2.3.4. Ayrılma-Bireyleşme Ekseninde Yapılan Çalışmalar	46
2.4. Ergenlik ve Depresyon	50
2.4.1. Ergenlikte Depresyonun Psikanalitik Açından Yorumlanması	52
2.4.2. Güncel Psikanalistlerin Ergen Depresyona Bakışı	55
2.4.3. Ergen Depresyonunu Konu Alan Çalışmalar	59

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	65
ARAŞTIRMA	65
3.1. Araştırmanın Hipotezleri.....	65
3.1.1. Araştırmanın Kuramsal Hipotezleri.....	65
3.1.2. Araştırmanın İşlemsel Hipotezleri.....	65
3.2. Araştırmanın Yöntemi.....	66
3.2.1. Katılımcılar.....	66
3.2.2. Araştırmaya Dahil Edilme Kriterleri	66
3.2.3. Veri Toplama Araçları.....	66
3.2.3.1. Bilgilendirilmiş Onam Formu.....	67
3.2.3.2. Hamilton Depresyon Ölçeği	67
3.2.3.3. Yarı Yapılandırılmış Psikanalitik Ön görüşme.....	67
3.2.3.4. Rorschach Testi.....	67
3.2.3.5. Tematik Algı Testi (TAT).....	68
3.2.4. Veri Toplama ve Analiz Süreci	69
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	70
BULGULAR	70
4.1. GENEL BULGULAR	70
4.1.1. Sosyo-Demografik Bulgular.....	70
4.1.2. Psikanalitik Öngörüşmeye Dair Genel Bulgular	70
4.1.2.1. Anne-Baba ile İlgili Söylemler	70
4.1.2.2. Evden Ayrılmaya Dair Söylemler.....	75
4.1.2.2.1. Aile ile Birlikte Yaşayan Katılımcıların Söylemleri.....	76
4.1.2.2.2. Aileden Bağımsız Yaşayan Katılımcıların Söylemleri.....	81
4.1.3. Projektik Testlere Yönelik Genel Bulgular	82
4.1.3.1. Ayrışma Sorunsalının Rorschach Testi'ne Yansıması	84
4.1.3.2. Ayrışma Sorunsalının TAT Yanıtları ile İncelenmesi	94

4.1.3.3. Depresif Duygulanım ve Narsisistik Yetersizliğe İlişkin Rorschach Testi Bulguları	104
4.1.3.4. Depresif Duygulanım ve Narsisistik Yetersizliğin TAT Yanıtları ile İncelenmesi	114
KAYNAKÇA	143
EKLER	174

KISALTMALAR LİSTESİ

Ark. : Arkadaşları

Akt. : Aktaran

Çev. : Çeviren

Ed. : Editör

Vd. : Ve diğerleri

APA : American Psychiatric Association

DSM : Diagnostic Statistical Manuel of Mental Disorders

TAT : Tematik Algı Testi

GİRİŞ

Yaşamın en dinamik ve çatışmalı aynı zamanda en zengin süreci olan ergenlik (İkiz, 2006), amacın anne babadan ayrılmak, kendi öznel kimliğini oluşturmak olduğu bir dönemdir (Güleç, 2019).

Yaşamın erken dönemlerinden itibaren gördüğümüz ayrılma ve bireyleşme, ergenlik döneminde önemli bir görev olarak karşımıza çıkmaktadır. Ergenliği ikinci bireyleşme süreci olarak tanımlayan Blos (1967), ergenin temel görevini aile bağımlılığından kurtulma, içselleştirdiği nesnelere kendini uzaklaştırma olarak ifade etmiştir.

Ayrılma-bireyleşme süreci çeşitli vazgeçmeleri zorunlu kılacaktır. Birey olma ve bağımsızlık yolunda atılan her adım içsel nesnelere veya kişileri yitirmek demektir (Geçtan, 2002). Anne-babayla kurulmuş o yoğun bağ, çocukluk, biseksüalite artık geride kalmıştır (Parman, 2012). Ergen ailesinin korumasından ayrılmak, kendisini dayanak olarak almak durumundadır artık (İkiz, 2013). Bu yönüyle baktığımızda ergenlik, aslında birçok kaybın ve ayrılığın yaşandığı bir dönemdir.

Gençler, ergenlikten itibaren yavaş yavaş daha bağımsız işlevlere doğru gelişim gösterirler. Ayrılma-bireyleşme sürecinin önemli bir bileşeni olan 'evden ayrılma' eylemi, ebeveyn-çocuk ilişkisinin karşılıklılığa dönüşmesinde ve ebeveynlerden farklı, tutarlı bir benlik duygusu yaratmada önemli bir adımı temsil eder (Anderson, Sabatelli, 1999). Bu nedenle, evden ayrılma bağlamında geç ergenlerin ayrılma-bireyleşme sürecinin incelenmesi önemlidir.

Bireylerin, ayrılma-bireyleşme sürecinde ilerlemedeki başarısının, kişisel uyum ve psikososyal işlevsellik üzerinde etkileri olduğu düşünülmektedir. Buna karşılık insanlar, ayrılma-bireyleşme sürecinin gelişimsel görevleri ile yeterince başa çıkamadıklarında ise, psikopatolojiye karşı savunmasız hale geleceklerdir (Blos, 1979; Mahler, Pine, Bergman 1975).

Bir taraftan ergenlikle birlikte ruhsal yapılarda meydana gelen ani ve hızlı değişimler, diğer taraftan birey olma, kendi hayatına dair sorumluluk alma, bağımsız, öznel bir kimlik kurma çabası içinde olmak ergen için zor ve sancılı bir süreci de beraberinde getirmektedir. Böylesine zor bir süreçten geçen ergenlerin karşılaşacağı güçlüklerin/engellenmelerin patolojik kaygılara yol açması ve depresyonla sonuçlanma ihtimali yüksektir (Blatt ve Blass, 1990). Çocukluk bedenini, hayat tarzını, ilişkilerini kaybetmeye başlayan ergen normal bir yas süreci yaşar. Bu kayıpların inkârı bir taraftan yeni nesne yatırımlarını zorlaştırırken diğer taraftan ise depresyonu tetikleyecektir (Şahin, 2011)

Ergen kayıplarının yasını tutacak mı yoksa bağımlı ilişkisinden vazgeçmeyip yetişkin olmayı erteleyecek/reddecek mi? İçinde yaşadığımız kültürün ve beraberinde getirdiği aile yapısının bireyleşme sürecindeki etkisi nedir? Hem ebeveyn hem ergen ekseninde ruhsal ayrışmayı kolaylaştıran ve zorlaştıran etmenler nelerdir? Ayrılma-bireyleşme sürecinin engellenmesinin bu dönemde ortaya çıkan depresyonla ilişkisi nasıldır?

Bu araştırma, psikanalitik bir bakış açısıyla yukarıdaki sorulardan yola çıkılarak tasarlanmış ve projektif testler aracılığıyla özne olma yolunda ilerleyen geç ergenlerin ruhsal süreçlerinin daha iyi anlaşılmasını hedeflemiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEPRESYON

1.1. Depresyonun Açıklanması

Büyük Türkçe Sözlük'teki tanımı çöküntü, bunalım olan depresyon kelimesi, dilimize Fransızca'dan girmiştir. Depresyon, kökünü Latince bir sözcük olan depressus'tan almış olup, bastırmak, sıkıştırmak anlamına gelen kelimelerin birleşiminden oluşmaktadır.

Antik çağlardan itibaren bilinen bir kavram olan depresyon, aynı zamanda ruhsal hastalıklar arasında en eskiden tanımlananlardan birisidir. M.Ö. 4. yüzyılda Hipokrat, depresyon benzeri bir tabloyu "melankoli" olarak adlandırmıştır. Hipokrat'a göre, kara safra miktarındaki artmaya bağlı olarak depresyon ortaya çıkmaktaydı (Yetkin ve Özgen, 2007).

Dünya Sağlık Örgütü (2019), depresyonu kişinin üzgün, endişeli, boş, umutsuz, çaresiz, değersiz, suçlu, huzursuz hissettiği düşük bir ruh hali durumu olarak tanımlamıştır. Depresyonda, günlük yaşam etkinliklerine karşı ilgi kaybı, uyku-iştah problemleri, konsantrasyonda azalma ve karar vermede güçlük, enerji düşüklüğü, intihar düşünceleri ve girişimlerinin varlığı söz konusudur.

DSM-5'te depresyon majör depresif bozukluk ismiyle yer almaktadır ve şu semptomlar ile karakterize edilmektedir;

A.İki haftalık dönem sırasında aşağıdaki semptomlardan en az beşinin bulunmuş olması gerekir.

1.Çökkün Duygu Durum: Hastada neredeyse her gün, günün büyük bir bölümünde bulunmalıdır. Bu durumu ya kişinin kendisi bildirir ya da bu durum başkalarınca gözlenir.

2.Anhedoni: Bütün etkinliklere karşı ilgide belirgin azalma, ya da bunlarda zevk almama, neredeyse her gün, günün büyük bir bölümünde bulunur.

3.Kilo değişimi: Kilo vermeye çalışırken, çok kilo verme ya da kilo alma ya da neredeyse her gün, yeme isteğinde azalma ya da artma.

4.Uyku düzenindeki değişikler: Hemen her gün uykusuzluk veya aşırı uyuma, uykuya dalamama, sık uyanma ve yeterince uyuduğu halde uykudan yorgun kalkma.

5.Psikomotor ajitasyon veya retardasyon: Neredeyse her gün psikoderinselkışkırama (ajitasyon) ya da yavaşlama izlenmesi.

6.Enerji azlığı veya yorgunluk: Neredeyse her gün, bitkinlik ya da içsel gücün kalmaması.

7.Suçluluk veya değersizlik duyguları: Neredeyse her gün, değersizlik ya da aşırı ya da uygunsuz suçluluk duyguları hissedilmesi.

8.Konsantre olmada zorluk çekme: Neredeyse her gün, düşünmekte ya da odaklanmakta güçlük çekme ya da karasızlık yaşama.

9.Ölüm düşüncesi: Yineleyici ölüm düşünceleri (yalnızca ölüm korkusu değil), özel eylem tasarlamaksızın yineleyici kendini öldürme (intihar) düşünceleri ya da kendini öldürme girişimi ya da kendini öldürme üzere bir eylem tasarlama.

B.Bu belirtiler, klinik açıdan belirgin bir sıkıntıya ya da toplumsal, işle ilgili alanlarda ya da önemli diğer işlevsellik alanlarında işlevsellikte düşmeye neden olur.

C.Bu dönem, bir maddenin ya da başka bir sağlık durumunun fizyoloji ile ilgili etkilerine bağlanamaz.

D.Depresyon döneminin ortaya çıkışı, şizoduygulanımsal bozukluk, şizofreni, şizofrenimsi bozukluk, sanrılı bozukluk, ya da şizofreni açılımı kapsamında ve psikozla giden tanımlanmış ya da tanımlanmamış diğer bozukluklarla daha iyi açıklanamaz.

E.Hiçbir zaman bir manik dönemi, ya da bir hipomanik dönem geçirilmemiştir (Köroğlu, 2013).

Türkiye'deki epidemiyolojik çalışmaları gözden geçiren Küey ve Güleç (1993), depresyonun yaşamboyu görülme sıklığını %10 olarak tespit etmişlerdir. Ayrıca depresyonun somatik belirtileri, ruhsal belirtilerinden daha fazla görülmektedir (Savrun, 1999).

Depresyon etiyolojisinde birçok etken söz konusudur. Biyolojik kurama göre, depresyon gelişiminde özellikle serotonerjik ve noradrenerjik sistemler olmak üzere

beyindeki nörotransmitterlerle ilgili işlevsel bozuklukların önemli etkisinin olduğu düşünülmektedir. Davranış teorisyenleri, depresif belirtilerin gelişmesini ve sürmesini, tekrarlayan çaresizlik yaşantıları sebebiyle strateji olarak ortaya çıkan uyumsuz davranışlarla açıklamışlardır. Bağlanma kuramcıları, erken dönem yaşantılarının depresyona yatkınlıkta önemli etkilerinin olduğunu öne sürmüşlerdir. Beck (1976), olumsuz düşüncelerin depresyona sebep olacağını öne sürmüştür. Depresif birey, kendisi, dünyası ve geleceğini kendine özgü biçimde olumsuz görmektedir. Kişilerarası etkenler kuramına göre ise, depresyon her zaman psikososyal ve kişiler arası zeminde gelişen bir hastalıktır (Helvacı-Çelik ve Hocaoğlu, 2016).

1.2. Psikanalitik Kuramda Depresyon

Psikanalitik literatürde depresyonun ruhsal işleyişine dair ilk katkılar Karl Abraham tarafından geliştirilmiştir. Abraham, ressam Giovanni Segantini'nin (1858-99) çizdiği resimlerden hareketle 'kötü anne' kavramını geliştirmiştir. Bu kavram üzerinden anne-erkek çocuk ilişkisinin yeni bir tanımını yapar. Abraham, depresif ve manik duygudurum dalgalanmalarını "kötü anne" imajının baskılanmasıyla ilişkilendirdi. Bununla kastettiği, erkek çocukların annelerine yönelttiği erotik ve ödipal arzularıdır. Bu açıdan, gelişimin oral evresinde anne ile yaşanan hayal kırıklıklarının fazlalığı çocuksu nefrete sebep olur. Sevilmediğini hisseden çocuk, annesinden öç alma ve ölümüne dair bir arzu hisseder. Bu durumda, suçluluk duygusu hissetmesi kaçınılmaz olacaktır. Daha sonraki katkılarda da Abraham, 'kötü' olarak deneyimlenen, ancak 'iyi' olarak arzulanan/özlenen anneye yönelik bilinçdışı nefretin depresyon etiyolojisinde merkezi bir faktör olduğunu öne sürmüştür (May, 2001).

Abraham, nefret dürtülerinin çocukluk sonunda libidinal arzularla birlikte bastırıldığını ve yetişkinlikte bastırmanın gevşemesiyle tekrarlayabileceğini düşünmüştür. Freud'dan farklı olarak baba ile değil, anne ile olan ilişkide ambivalans ya da çocuksu nefreti gördü. Baba için de nefret söz konusu ancak depresif ruh hali değişimlerinin önemsiz bir parçası olarak gördü. Ayrıca Abraham, Melanie Klein'ın çalışmasında açıkça gösterilen ve Freud'unkinden önemli ölçüde farklı bir iç dünyayı tarif ediyordu. Bir yandan nefret, intikam, ölüm arzuları ve suçluluk duyguları, diğer

yandan sakinlik ve iç huzur ile karakterizedir. Sonuç olarak Abraham, depresyonun esasen “nefretin baskın olduğu libido durumu” bastırılması (1927, s. 144) veya “doyumsuz bir sadizm” sonucu ortaya çıktığı görüşünde ısrar etti (May, 2001).

Abraham, depresyondaki temel mekanizmanın yansıtma olduğunu ve depresyonun, kişilerin sevme kapasitelerini paralize eden nefret tutumundan kaynaklandığını öne sürer. Suçluluk duygusu, nefret edilenin bastırılması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Abraham (1924) depresyonun altında yatan dinamik faktörleri, oral erotizme aşırı yapısal yatkınlık, libidonun özellikle oral evrede takılıp kalması, infantil narsisizmde şiddetli incinmeler, pre-ödipal dönemde birincil hayal kırıklığının ortaya çıkması ve sonraki yaşamda yinelenmesi şeklinde özetlemiştir (Lucas, 2004).

Freud’un (1917), ‘Yas ve Melankoli’ adlı temel yazısı, normal ve patolojik yasin psikanalitik anlayışına ve depresyonun nedenlerine dair ilk ve temel katkısıdır. Freud bu yazısında normal yas ve melankoli sürecini karşılaştırmıştır. Hem yası hem de melankoliyi nesne kaybına yönelik tepki olarak gören Freud, yastan farklı olarak melankolide özsaygı duygusunda olağanüstü bir azalma ve suçluluk duygusunun mevcut olduğunu belirtir.

Freud (1917), melankolide gerçekte nesnenin kaybedilmediği, ancak sevilen bir nesne olarak yitirildiği diğer bir deyişle sevilen nesnenin bilinçdışı kaybının söz konusu olduğunu öne sürmektedir. Bir zamanlar söz konusu nesneye yönelik libido yatırımı, engellenme veya hayal kırıklığı sonucu nesneden çekilip başka bir nesneye yapılamamakta, bunun yerine serbest libido benliğe geri çekilmektedir. Bu şekilde nesne kaybı benlik kaybına dönüştürülmüş olur. Melankolide benliğin bir parçası kayıp nesneyle özdeşleşen diğer parçasını suçlamakta, eleştirmekte ve ona terk edilen nesnesi gibi davranmaktadır. Dolayısıyla melankoliğin kendini suçlaması esasında kaybettiği sevgi nesnesine yönelik bir suçlamadır. Narsisistik bir özdeşleşim ile nesne kaybı ben kaybına dönüşmüş olur.

Rado (1928), erken dönemde çocuğun içinde bulunduğu durumun, ileride gelişebilecek olan depresyondaki etkilerinden net bir şekilde bahseden ilk kişi olmuştur. Yaşamın erken dönemlerinde anne ile kurulan ilişkinin ve iyi-kötü anne bölünmesinin üstbenliğin gelişmesinde önemli bir rol oynadığını öne sürer ve açıklık

sonucunda yaşanan öfkenin kendini cezalandırmanın birincil mekanizması olduğunu ekler.

Jacobson'a (1943) göre depresyonda temel problem, benlik saygısının kaybı çaresizlik, güçsüzlük ve aşağılık hissi veya gelişimde ahlaki bir değersizlik duygusu ile kişinin yaşadığı narsisistik çöküştür. Jacobson, depresyondaki başlıca kaygıların ve çatışmaların, nesne tarafından terk edilme korkusuyla ilgili olduğunu ve ihtiyaç duyulan- aynı zamanda engelleyici olan bu nesneye karşı saldırganlığın gelişmesinden duyulan korku olduğunu öne sürdü.

Fenichel (1945), depresyondaki temel sorunun benlik saygısı kaybı olduğunu ve depresyonu hızlandırabilecek birkaç olası çocuksu narsisizm incinmeleri öne sürdü. Bu "incinmeler", terk edilme, aşağılanma ve hayal kırıklıkları deneyimlerini içerir. Fenichel, tüm depresif sürecin, zarar gören benlik saygısını onarmayı amaçlayan bir onarım girişimi olarak ortaya çıktığını belirtti.

Depresyon konusundaki güncel psikanalitik teorilerden farklı olarak Edward Bibring (1953) ise depresyonun temelde benlik içindeki bir gerginlikten, içsel-sistemik bir çatışmadan kaynaklandığını öne sürer. Depresyonu bir 'benlik durumu' olarak gören Bibring'e (1953) göre, depresyonda söz konusu olan, narsisistik engellenmeden dolayı benlik saygısının kısmi veya tam çöküşüdür.

Paranoid-şizoid ve depresif konum olarak bebek gelişimini iki aşamada inceleyen Melanie Klein'a (1935) göre, paranoid-şizoid konumda "erken ben" henüz sentez ve bütünleştirme yeteneğine sahip değildir. İç dünya parçalanmış, kopuk fanteziler halinde yaşamakta ve bütünlük arz etmemektedir. Paranoid-şizoid konumda kaygılar paranoid niteliktedir zulmedici kaygılar hakimdir, nesne terk eden ve saldıran kötü bir nesne olarak tasavvur ediliyordu. Temel savunmalar ise bölme, yansıtımlı özdeşleşmedir ve inkardır (Lewis, 1989).

Klein (1957), yine hayatın ilk yılına, ancak daha geç bir dönemine yerleştirdiği, çocuğun gelişim süreci içerisinde depresif pozisyon denen büyük bir ambivalans dönemi tanımlamış ve depresyonu bu dönemle ilişkilendirmiştir. Bu evrede bebek, sevgi ve nefret duygularını giderek bütünleştirir, annenin iyi ve kötü yönleri arasında bir sentez kurar ve suçluluk duygularına bağlı olarak yas deneyimlerinden geçer. Dış

dünyayı daha iyi anlamaya başlayan bebek, annesini sadece kendisine ait bir mülk gibi elinde tutamayacağını fark eder. Böylelikle, bu evrede iyi nesneyi kaybetme korkusu ön plana çıkar. Anne-bebek arasındaki ilişkinin sağlam olmasına ve bebeğin iyi içsel nesneye duyduğu güvenin artmasına bağlı olarak depresif konumun aşılabilmesi kolaylaşır. Bununla birlikte, içsel ve dışsal gerginliklerin, hem benliğe hem de nesneye duyulan güvensizlikle birlikte depresyonu tekrar kışkırtabilir.

Klein, depresif pozisyonu çocuğun gelişiminde çok önemli ve temel bir aşama olarak görüyordu. Daha sonra görülen patolojilerin çoğunun bu "pozisyon" ile çalışmamanın bir sonucu olduğunu düşünmektedir. Ayrıca M. Klein'ın "depresif pozisyonda çalışmak" olarak adlandırdığı şey bireyleşme süreci ile ilgili olduğundan, hem çocuklarda hem de yetişkinlerde klinik psikanalitik çalışmanın önemli bir yönünü yansıtmaktadır (akt. Joffe ve Sandler, 1965).

Winnicott (1954), depresif pozisyon teriminin, sağlıklı olan bebeklerin depresyon veya ruhsal hastalıktan geçtiğini ima eder gibi göründüğünü, bu yüzden normal bir süreci tanımlamak için uygun bir isim olmadığını savunsa da daha iyisinin bulunamayacağına da inanır. Depresif pozisyonu bir evre olarak değil de duygusal gelişimde bir başarı, ulaşılan bir pozisyon olarak değerlendirir.

Winnicott, bireyin depresif pozisyona ulaşması durumunda, kayba verdiği tepkinin keder veya üzüntü olduğunu söyler. Eğer depresif pozisyon başarısız olursa, içindeki süreçler yanlış giderse, çocuğun tüm içsel dünyası "ıslak bir bez" gibi olur, düşük bir canlılık seviyesinde işlev görür ve ruh hallerinden biri depresyon olacaktır. Bu tür bir başarısızlık ve iyileşmenin klinik psikiyatride görülen depresif hastalık belirtilerinden farklı olduğunu, depersonalizasyon, nesne ilişkilerinde umutsuzluk ve sahte bir kendilik gelişimiyle ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Bu hastalıkların, depresif pozisyondan önceki gelişim evresi ile ilişkili olduğuna inanıyor (akt. Joffe ve Sandler, 1965).

Klein (1935, 1946, 1948), depresif konumda yaşanan kaygı ile başa çıkabilmek için, depresif acının ve ihtiyacın reddedilmesi anlamı taşıyan manik savunmaların kullanıldığından söz eder. Nesnenin yokluğunun acısı küçümsenir ve suçluluk hissedilmez. Ayrıca, özne idealize içsel nesneye sığınabilir veya yıkım ve kayıp

duygularını tümünden reddeder. Bunlar normal gelişimin parçaları olan ancak aşırı kullanıldığında iyi nesneyle kalıcı ve istikrarlı bir ilişki kurmayı ve depresif konumun işlenmesini engelleyen savunmalardır (akt. Demir, 2017).

Klein'dan sonra Winnicott da manik savunmalar hakkında açıklamalar yapmıştır. Winnicott (1935), normal duygusal gelişimde “depresif konuma” karşı kullanılan ve latans döneminden yetişkinliğe kadar farklı yaştaki hastalarla çalışırken karşılaşılan manik savunmaların amacının “bir kişinin duygusal gelişimin doğasında bulunan depresif kaygıyı reddetmek” olduğunu vurgulamıştır (Barret, 2008).

Hanna Segal'e (1964) göre, depresif pozisyon hiçbir zaman tam olarak işlenmez. Belirsizlik ve suçluluk ile ilgili endişeler ve ayrıca depresif deneyimleri yeniden uyandıran kayıp durumları her zaman bizimle birlikte. Yetişkin yaşamındaki iyi içsel nesnelere daima birincil iyi nesnenin yönlerini sembolize eder ve içerir, böylece daha ileriki dönemlerde yaşanan herhangi bir kayıp, iyi içsel nesneyi kaybetme endişesini ve bu endişe ile birlikte depresif konumda deneyimlenen tüm endişeleri tekrar uyandırır. Eğer bebek depresif pozisyonda nispeten güvenli bir şekilde iyi bir içsel nesne oluşturabildiyse, depresif anksiyete durumları hastalığa yol açmayacak, aksine daha fazla zenginleşmeyi ve yaratıcılığı sağlayacaktır (akt. Joffe ve Sandler, 1965).

James Gammill de (2011), depresif konuma dair benzer açıklamalar yapmıştır. Ona göre sadece çocuklukta değil hayatın her aşamasında bireyin bir ayrılık, yas ya da ruhsallığının sınındığı bir durumla karşı karşıya kalması durumunda, depresif konumun yeniden işlenmesi söz konusudur (Houzel, 2020).

Katan (1951), melankolide ve manide yer alan metapsikolojik süreçleri kavramsallaştırırken, depresyonda, benliğin kayıp veya tehdit edici bir nesneye ilişkin olarak bir yoksunluk hissettiğini ve nesneyi "introjeksiyon" yoluyla yeniden ele geçirmek için savunma girişimleriyle karşılık verdiğini belirtti (akt. Barrett, 2008).

Depresyondan bahsederken Andre Green'in "Ölü Anne Karmaşası" kavramından da söz etmek gerekir. Green ölü anne karmaşasını açıklarken, bireyin annenin gerçek fiziksel ölümüne değil duygusal olarak yokluğuna tepki verdiğini

belirtir. Bir zamanlar çocuğun içselleştirmiş olduğu canlı, hareketli, çocuğun duygularını yansıtabilen anne imagosu aniden değişim geçirmiştir. Bu değişime yol açan annenin yaşadığı bir kayıptır ve bu nedenle depresyona girmiştir. Çocuk tarafından bu durum bir felaket olarak algılanır. Green bu ani ve şiddetli değişimi narsisistik bir travma olarak tanımlar ve annenin yaşadığı derin acı ve hüznün halinin, çocukta öfke ve nefret gibi bir tepkiyi ifade etmeyi imkansızlaştırdığını öne sürmektedir. Çocuk başından itibaren, annedeki değişimin kendi dürtülerinden dolayı gerçekleştiğini düşünür ve bilinçdışında derin bir suçluluk yaşar (Abrevaya, 2013).

Blatt ve Zuroff (1992) depresyon üzerine farklı düşünce okullarından son araştırmaları yeniden incelediler ve iki ana depresyon türü olduğu sonucuna vardılar. Birincil meselelerin kayıp ve terk edilme olduğu 'bağımlı' depresyon; ve birincil meselelerin başarısızlık, suçluluk ve bozuk bir özerklik ve öz-değer duygusunun olduğu 'içe dönük' depresyon. Bağımlı depresyon yalnızlık, çaresizlik, halsizlik, fazladan kayıp korkusu için öfkeyi ifade etmede zorluk ve inkâr mekanizmaları ve daha iyi (temelde nesneye yönelik) bir ikame nesne arayışı ile karakterizedir. İçe dönük depresyon ise kendini yargılama, değersizlik, aşağılık, başarısızlık ve suçluluk duygularıyla karakterizedir. Bu tür depresyonu olan insanlar sürekli olarak mükemmellik ve başarılar için uğraşırlar ve başkalarına karşı yargılayıcı ve saldırgan olabilirler. İdeal benlik ve narsisizm unsurları tanımlanabilir (Anastasopoulos, 2007).

İKİNCİ BÖLÜM

ERGENLİK-GEÇ ERGENLİK

2.1. Psikanalitik Kuramda Ergenlik

Büyüme anlamına gelen ve Latince kökenli "adolescere" sözcüğünden türemiş olan adolesans sözcüğü, Türk diline ergenlik olarak çevrilmiştir. Parman, ergenliği, bedensel, ruhsal ve toplumsal alanda değişim ve dönüşümün yaşandığı bir dönem olarak tanımlar (Parman, 2012).

Winnicott'a göre, ergenliğin temel başlatıcısı erinlik (püberte) yani ikincil cinsel belirtilerinin ortaya çıkmasıdır. Birey erinliğe, yeni doğan ve çocukluk deneyimlerinin damgasını vurduğu önceden belirlenmiş şemalarla ulaşır (Parman, 2016). Erinlik ile birlikte çocuklukta belirgin bir kopmanın olması dürtü yönetiminde bir farklılaşma meydana getirir. Ergenliğe girilmesini belirleyen de bu fizyolojik erinliktir (Dönmez, 2005).

Benzer şekilde Kayaalp (2006) de, ergenliğin ortaya çıkmasını sağlayan esas kırılma noktasının bedensel değişim olduğunu öne sürmektedir. Erinlik ile birlikte, doğumdan itibaren başlayan ve devam eden bedensel büyüme, farklı bir boyut kazanır (Kayaalp, 2006). Erinliğe bağlı dürtüsel uyanış, gizil dönemde kazanılmış olan ruhsal işleştikten ergeni uzaklaştırır ve cinselliğin geri dönüşü kırılğanlaştırıcı bir müdahale gibi yaşanır. Dayanıksızlık içsel olduğu kadar, dışsal saldırıların da varlığını göstermektedir (Arnoux, 2005).

Blos (1962), ergenlik üzerinde yazdığı eserinde, ergenliği beş aşamaya ayırmıştır. Ancak ergenlik döneminde, psikolojik hareketin olağanüstü bir esneklik sergilediğini ve onu oluşturan evrelerin süresinin bir zaman şemasına veya belli bir yaşa sabitlenemeyeceğini vurgulamış, bu sebeple net bir yaş aralığı vermemiştir (Blos, 1962).

Blos (1967), ergenliği ani ve hızlı fizyolojik değişimlerle başlayan, dürtü organizasyonunda ve benlik işlevlerinde temel bir yeniden organizasyonu ve yeni ruhsal yapılanmalara gidilmesini gerektiren bir olgunlaşma süreci olarak

tanımlamaktadır (Blos, 1967). Ergenlik dönemiyle birlikte, eski çatışmalar, güçlü cinsel saldırgan dürtülerin hâkimiyeti altında tekrardan ele alınır. Ergenlik daha önceki tutumların, yapıların test edildiği, tekrardan gözden geçirildiği bir dönemdir (Güleç, 2014).

Ergenlik, kişinin psikolojik olarak yetişkinlik rolüne hazırlandığı, çatışma ve belirsizlik yaşadığı, kimlik arayışı içinde olduğu ve ayrılma bireyleşmenin gerçekleştiği bir dönemi tanımlamaktadır (Yavuzer, 2011). Narsisistik hassasiyet yaşayan, kimlik sorunsalı ile meşgul olan, fiziksel ve ruhsal yönden ortaya çıkan zorunlu değişimlerle ne yapacağını kestirmeye çalışan ergen, bir taraftan da toplumsal beklentiler ve kendi dürtüsel süreçleri arasındaki çatışma ile baş etmeye çalışmaktadır (Sönmez, 2006).

Winnicott (1965), ergenlik dönemini, "siste bekleyen gemiler" benzetmesi üzerinden tarif eder. Belirsiz bir gelecek uğruna geçmişin belirli nesnelere vazgeçmek zorunda olunan ergenliği, yoğun bir sis tabakası içinde kendisini beklemeye almış ve zamanın geçmesini, sisin de dağılmasını bekleyen ve bu süreçten zarar görmeden çıkmayı umut eden gemilere benzetir (Pirim Düşgör, 2012).

Ergenliğin başlamasıyla birlikte çocukluk döneminde kurulan denge ve özellikle latans dönemi sorgulanır. Çocuk, yetişkinlerin dünyasını bir güvenlik ve destek kaynağı olarak deneyimliyorsa, ergenlik dönemindeki ilk hareketlerinden biri, cinsel olgunluğun başlamasıyla ileriye dönük olarak kendisini o dünyadan uzaklaştırmaya çalışmaktır (Braconnier ve Marcelli, 1979). Ergenlik döneminin en önemli görevlerinden biri, temel nesnelere olan bağımlı ve ödipal nitelikli ilişkinin tekrardan gözden geçirilmesidir. Özne olma yolunda olan ergen, libidinal yatırımını ebeveynlerinden çekip dışarıya aktarmalıdır (Baykoca, 2019).

Ergenlik dönemini ikinci doğum olarak tanımlayan Fransız psikanalisti Dolto, ergenleri kabuk değiştiren ıstakozlara benzeterek, bu değişim sürecindeki kırılmalığa ve savunmasızlığa dikkat çekmektedir (Parman, 2012). Yves Jacquet ve Patricia Huerre, yenidoğan ve ergenin ihtiyaçlarının benzerliğini "simgesel beşik" metaforuyla açıklar. Yenidoğan ağladığında, huzursuz olduğunda, anne baba kendiliğinden kucağına alma, onu bedeniyle sarmalama, onunla konuşma eğilimde olur. Bu bedensel ve sesli sarmalama bebeği yatıştırır ve uyumasını sağlar. Bebeğin bedeninin, onu toplayan ve bedensel bir bütünlük hissi veren, sınırlarını belirleyen, koruyan, tutan bir

beşik, uyurken bebeğin düşmesini engeller. Ergenin de böylesine simgesel bir beşiğe ihtiyacı vardır. Yasaklar, kurallar, kendisiyle yapılan anlaşmalar şeklinde sınırlarla karşılaşabilmesi gerekmektedir. Ergenin de bebek gibi kapsanmaya ihtiyacı vardır, bu nedenle bir çerçeve ister (Jeammet, 2012).

Ergenlerin kendi bedeniyle ilgili deneyimlerinin belirsizliği, genital cinselliğinin ortaya çıkmasına yol açan derin fizyolojik değişimlerinden ve aynı zamanda kendi beden imajının değişmesinden kaynaklanmaktadır. Bu değişiklikler çevresini ve özellikle ebeveynlerini etkiler. Ayrıca dürtü ve savunma arasındaki dengenin değişmesi, ergenlik dönemindeki intrapsişik aktivitenin temel özelliklerinden biridir ve latans döneminin sonunu işaret eder. Bu değişiklik, ebeveynlerle şimdiye kadar kurulan ilişkileri etkileyecektir. Ergen, eski hazlarından ve önceki hedeflerinden vazgeçmeli ve çocukluğunda kendisini en çok etkileyenleri bırakmalıdır. W. A. Schonfeld'in (1921) ana hatlarıyla belirttiği gibi, ebeveynleriyle olan ilişkilerin değişmesi ve çocukluk dünyasından kopuş ergen tarafından gerçek bir kayıp olarak hissedilebilir (Braconnier ve Marcelli, 1979).

Hızlı değişim ve yeniden yapılanma dönemi olan ergenlik (Odağ, 2017), aynı zamanda paradoksların en yoğun yaşandığı dönemdir. Bu dönemde ergen, yaşadığı değişimlere karşı duyduğu arzu ile bu değişimlerden dolayı yaşadığı korku arasında gider gelir (Torun, 2019).

Jeammet (2012) ergenliği; denemeler, yanılmalar, ilerlemeler, vazgeçişler ve keşiflerden oluşan yoğun bir çalışma dönemi olarak tanımlar ve bu yolda ergenin birçok çelişki ve belirsizlikle karşılaşacağını söyler. Ergen anne babasına ihtiyaç duyacak, çünkü onlara maddi ve manevi bağımlıdır, aynı zamanda da erinlik dönüşümleri sonucunda, yetişkin olmak ve kendi olmak için onlardan uzaklaşması gerektiğini hissedecektir (Jeammet, 2012).

Narsisistik ve nesne yatırımlarında büyük sarsıntıların yaşandığı bir dönem olan ergenliğin iki önemli boyutu vardır. İlki, sürekli bir kimlik duygusunun yerleşmesine katkıda bulunan bireyselleşmedir. Öznel bir kimliğe sahip olmak için, ötekenden farklılaşma ve bireyselleşme süreçlerinin tamamlanması gerekmektedir. Diğeri ise, ödipal sorunsalın ergenlikle birlikte tekrardan canlanması ve cinsel özdeşimlerin yerleşmesine olan katkısıdır (Zabcı, 2006).

Olduğu gibi kalarak her şeyi farklılaştırmayı, sevgi nesnelere saklayarak onlardan ayrışmayı ve tek başına kalarak yeni nesnelere bağlanmayı arzulayan ergen, çatışmalı bir süreç yaşar. Böylelikle ergen, narsisizm, depresif pozisyonun işlenmesi ve ödip karmaşası gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır (Emmanueli, 2006).

Ergenlik, çocukluğa hüznü bir veda ile yetişkinliğin henüz bilinmeyen dünyası arasındaki dönemdir. Ergen, çocuksu sevgi nesnelere başlayarak, çocukluğunda her şeyden önemli saydığı kişilere karşı bağlanmalarından kurtulmak zorunda olduğu gibi, aynı zamanda önceki hazlarını, uğraşlarını da reddetmek durumundadır (Jacobson, 2015).

Anna Freud'un söz ettiği gibi, ergenlik çocukluk dönemindeki savunma düzeneklerinin yerine başkalarının oluşturulduğu veya var olanlarının sağlamaştırıldığı bir yapılandırma sürecidir. Ayrıca dürtüsel yaşamın önemini belirgin bir şekilde ön plana çıkardığı bir dönemdir (Sönmez, 2006). Laufer (1976)'e göre ödipal nesnelere ilişkinin değişimi, akranlarla ilişkinin değişimi ve bedeniyle ilişkisinin değişimi olmak üzere ergenin üç gelişimsel görevi vardır.

Laufer'e (1975, 1984) göre ergenliğin temel görevlerinden biri, ergenin artık kendini ebeveynlerin bakımında bir çocuk olarak görmemesi, ancak cinsel olarak olgunlaşan bedeninin kendisine ait olduğunu ve bundan yalnızca kendisinin sorumlu olduğunu hissetmesi gerektiğini belirtir. Ergenliği bir gelişim süreci olarak gören Laufer (1982, 1997), bu sürecin durmasını 'kırılma' (breakdown) olarak adlandırır. Bu durumlarda, ergenin fiziksel olarak olgunlaşan yeni bedenini kabul etmede zorluk, değişim ve büyümenin reddi söz konudur (Bronstein, 2010).

Freud, otorite gereksinimine dikkat çekmekle birlikte, ergenin anne-baba otoritesinden kurtulma gereksiniminden de söz eder. Freud'a göre ergenin karşısına çıkan en belirgin engel, anne-baba bağımlılığından kurtulabilmektir. "Ergenlikte, enstüel düşlemler aşılar ve uzaklaştırılırken, erenlik döneminin en önemli aynı zamanda en çileli gerçekleştirmelerinden biri tamamlanır: anne-baba otoritesinden kurtulma" der (Freud, 1905). Ergen, temel nesnelere olan bağından veya onlara duyduğu ihtiyaçtan tam anlamıyla vazgeçmese de, özne olma yolunda ebeveynlerine olan libidinal yatırımını dışarıya/diğerlerine aktarması beklenir (Güleç, 2019).

Ebeveynlerine karşı özgür ve bağımsız olmak, onlardan farklı bireyler olduklarını göstermek ergenlerdeki değişimin en önemli yanısıdır. Bedeni hızlıca değişen geçmişle tüm bağlarını koparmayı istercesine cinsel kimlik kazanılan erotize ve agresif dürtülerin taşmaya başlaması bu ilişkiyi çok yoğun hale dönüştürmektedir. Aslında ergenlik sorunsalının en ana eksenini ebeveynlere olan gereksinimle bedendeki değişimlerin sonucunda gelinen kendi başına birey olma paradoksudur (İkiz, 2013).

Alemdar'a (2019) göre, gizil dönemin içsel sükûnetinden, ergenliğin içsel gürültüsüne geçiş yapan ergeni bekleyen zorlu bir ruhsal çalışma söz konusudur. Ergen bir taraftan bedenini sahiplenmek, cinsel ve agresif dürtüleriyle baş etmeye çalışırken, diğer taraftan da anne babadan ruhsal olarak ayrılabilme, özerkleşebilme, özdeşleşmeler üzerinden 'kim' olduğunu unutmadan kendini oluşturabilme çabasıdır.

Alemdar (2019), anne baba otoritesiyle karşılaşan ergen, bir yandan kuşaklararası farkın silinme eğiliminde olduğu bir içsel karmaşa yaşarken diğer taraftan da kendi arzusunu belirleme, kendi öznelliğini yaratma, ebeveynlerinden farklılaşma çabasında olduğunu söyler. Ergenliği bir öznelleşme meselesi olarak ele alan psikanalist Raymond Cahn'agöre, öznelleşme yaşamın ilk günlerinden ölüme kadar içerisinden geçilen kademeli bir süreçtir ve bir 'düzenlenme' dönemi olan ergenlik bu sürecin önemli kavşaklarından. Otoritenin ergenlikte simgeleştirici işlevine vurgu yapan Didier Lauru, "Ergenlikte Otorite Figürleri" isimli makalesinde, öznelleşme sürecinin, otorite konumunu üzerine alan yetişkinin tutumlarıyla kolaylaştığını ifade eder.

Jeammet (2012), çocukları üzerinde otorite kurmaktan, çatışmadan kaçınan ve çocuklarıyla çok fazla özdeşleşen bazı ebeveynlerin ergenin tam da ihtiyacı olan, kendi öznelliğini yaratmasını, farklılaşma ve ayrışmasını zorlaştırdığını belirtir. Aynı şekilde, her koşulda kendi otoritesini ortayan koyan anne-babadan mesafe alınması da güçtür. İki durumda da ergenin ihtiyaç duyduğu kişisel alanının ihlali söz konusudur.

Braconnier ve Marcelli, ergenlik dönemine özgü ruhsal çalışmanın üç evresinden bahseder. İlki, ergenliğin ayak seslerinin duyulduğu 10-13 yaş arası dönemdir. Çocukların çoğu, bu dönemde kendilerini bekleyen değişimlerden haberdardır. Arzu ve endişe içinde nasıl büyüyeceklerini, nelerin olacağını beklerler. Sonrasında hem bedensel hem de ruhsal anlamda yaşanan 'değişim' dönemi gelir. Bu

döneme, özellikle ebeveynlere yönelik bir hüsrana duygusunun eşlik ettiğini ve ailenin dışında yeni doyum kaynaklarını arama gereksiniminin ortaya çıktığına dikkat çekerler. Son evre olan 'keşif' evresinin de, bu kopuş olduktan sonra mümkün olabileceğini belirtirler. Ergen, kim olduğunu, neyi sevip sevmediğini, hayattan beklentisini keşfedecektir bu dönemde (İndere, 2019).

Ergenlerin karşılaştıkları gelişimsel görevlerin en zor olanlarından biri, çocukluk döneminin bittiğinin kabullenilmesi ve kökensele aile bağlarının gevşetilmesidir (Kline, 2006). Hem fiziksel hem ruhsal anlamda yaşanan değişim ve dönüşümler, çocukluktan kopmayı dayatır. Ergen, bu kopuşun ve çocuklukla ilişkili her şeyin yasını tutmalıdır (Jeammet, 2012).

Bundan dolayıdır ki bazı yazarlar ergenliği, bir yas süreci olarak nitelendirmektedir. Anna Freud, ergenliği bir yas dönemi olarak tanımlar ve libidinal yatırımının ergenlikte yer değiştirdiğini söyler. Ergen anne babadan uzaklaşmak ve yeni nesne yatırımlarına girişmek durumundadır. Değişen bu yatırımların yası tutulmalıdır (Pirim Düşgör, 2012). Benzer şekilde Root (1957), ergenlikte yas çalışmasının önemli bir psikolojik görev olduğunu, yetişkinliğe doğru giden ergenin çocuksu ebeveyn bağlarını geride bırakması gerektiğini vurgulamaktadır.

Blos'a (1962) göre ergenliğin en önemli süreçlerinden biri nesne bırakma ve nesne bulmadır. Nesne bırakma, çocukluğun kayıp nesnelere için yas tutma ile sonuçlanmaktadır. Ayrıca, özellikle ergen gelişiminin erken aşamalarında ve daha sonraki aşamalara kadar, bu bağların sadece kısmen bırakıldığına dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (akt. Brandt, 1977)

Parman'a göre ergenlik, öncelikle bir yitiğin yaşanması ve kabullenilmesidir. Yitirilen aşk, nefret, çiftedeğerlilik ile beslenen ödipal nesnedir. Ergenin bireyselleşme-bağımsızlaşma sürecinin başlaması, ödipal nesnenin yasının tutulması ile mümkün olacaktır. Dolayısıyla ergenlik bir yas sürecidir (Parman, 2012).

İçselleştirilmiş ebeveyn imgelerinden, daha doğru bir ifade ile ebeveynsel nesne temsillerinden bağımsızlık kazanma ile birlikte gelen ilk canlılık ve neşe, içsel nesnenin kaybını takip eden ve ona eşlik eden depresif duygulanım ile tamamlanır. Nesne kaybına eşlik eden bu duygulanım, yas durumuna ve yas çalışmasına benzetilir (Blos, 1962)

Ebeveynlerle her türlü ilişkinin aniden kesilmesinin istenmesi, ergenler için zor ve sancılı bir süreçtir. Bu sıkıntıdan kurtulmak için karşı gelme, inat etme gibi davranışlara sıklıkla başvurulur. Bu sayede ergen farklı olduğunu göstermiş olur. Ayrıca ebeveyn imagolarına karşı olan ayrılma oldukça sıkıntılı olsa da bunun altında her zaman şiddetli ve bilinçdışı şekilde yas çalışmasının yattığı görülmektedir (İkiz, 2013).

Bir gelişim aşamasından diğerine geçiş, bir kayıp hissini tolere etmek için psikolojik kapasitenin gerekliliğini içerir. Gelişimin herhangi bir aşamasında, az bilinen bir şey için bilinen ve güvenli olanı bırakmak, yoğun endişe ve çatışma duyguları üretebilir. Bu tür psikolojik reaksiyonlar bebeklikten çocukluk dönemine, erken çocukluktan geç çocukluğa (veya latans), ön ergenlikten ergenliğe ve erken, orta ve geç ergenliğin alt aşamaları ve sonunda genç yetişkinliğe geçişlere cevap olarak ortaya çıkar. Bu gelişimsel aşamaların her birinin başarılı bir şekilde çözümlenmesine, yas tutmaya benzer sancılı etkiler eşlik eder. Bu dayanılmaz duygularla karşı karşıya kalındığında, ergen kayıpla ilişkili acı veren duyguları önlemek için ambivalan duygularla çatışma halinde olur. Bir sonraki gelişimsel büyüme aşamasına direnir ve dengeyi korumak için çeşitli savunma mekanizmaları kullanır; kaçınma, inkar, izolasyon ve regresyon gibi. Bu çatışmanın türevleri, öğrenme ketlenmeleri, hafıza problemleri, sosyalleşme zorlukları, duygudurum bozuklukları, dikkat düzenleme bozuklukları, uyuşturucu ve alkol bağımlılığı sayılabilir. İlerleyebilmek için, ailesinin dışında yeni nesnelere yönelmeden önce, ergenin yas tutmasına ve erken bağlanmalarının kaybının da yasını tutmasına izin verilmelidir (Kline, 2006).

Yası büyümenin koşulu olarak gören Racamier, yas sürecinin tamamlanmadan özerkliğin, bireyleşmenin olamayacağını ifade eder. Aynı zamanda yasin karşılıklı bir süreç olduğunu, anne-çocuk birlikteliğinin bozulmasının yasını çocuk kadar annenin de tutmak zorunda olduğunu vurgular. Ergenin yaşadığı yasla birlikte ebeveynler de iki yası birden tutmak zorundadırlar. İlki, çocuklarının büyümesiyle birlikte mutlu aile birlikteliğinin bozulması ve ikincisi de, daha çok kendi bireysel tarihlerinde bir çalkantı olarak yaşadıkları "orta yaş" kriziyle ilgilidir (Parman, 2012).

Tüm ergenlerin aynı gelişimsel görevlerle karşı karşıya olduğunu öne süren Kline (2006), ergenlik dönemini, erken ergenlik (püberte başlangıcı), orta ergenlik (16-18 yaş arası) ve geç ergenlik (18-20'li yaşların sonu) olmak üzere 3 evreye

ayırıştır. Erken ergenlerin en önemli gelişimsel görevi çocukluklarından ve çocukluk ailesinden ruhsal olarak ayrılmaktır. Ayrıma süreci, orta ergen kendi değerlerini ve ilgi alanlarını paylaşan bir akran grubuna katıldığında kolaylaşır. Son olarak geç ergenlik ise, olgun, kişisel, etnokültürel, ruhsal ve cinsel bir kimliğin kurulması ile karakterizedir (Kline, 2006).

2.2. Geç Ergenlik ve Yetişkinliğe Geçiş

"... İnsan doğar. On-onbeş yıl sonra dünyanın nasıl bir tezgah olduğunu ve doğumla ölüm arasına nasıl hapsedildiğini fark eder. Bu aslında bir histir, bilgi değil. Ve ilk tepkisini verir. Avazı çıktığı kadar bağırarak. Bu çılgılık, bir kalabalığın içinde cüzdanını çaldırıldığını fark eden kişinin çaresiz haykırışına benzer. Önce aşağılayan ve umursamaz bakışlar atan kalabalık sonra da aşırı gürültüye dayanamayıp içlerinden birini, bağırp çağırana konuşmaya gönderir. O da gidip 'biz de çaldırdık cüzdanı, ne var? Senin gibi kıçımızı yırtıyor muyuz?' der. Kalabalığın kayıtsızlığı karşısında yavaş yavaş sesi kesilen yaygaracı, gerçeği kabullenir ve çevresindeki boşluğu insanlarla doldurur. Buna büyüme denir. Yetişkin olma. Tam olarak yetişkin uysallığı. Yapay bir haldir. Tasarlanmıştır. ..." (Günday, 2014)

Blos (1962), ergenlik üzerine yazdığı kapsamlı eserinde geç ergenlik dönemini, ergenliğin son evresi olarak ele almaktadır. Gelişimsel süreçlerin doruk noktası olarak tanımladığı geç ergenliği, bir birleşme ve bütünlüşme evresi olarak tanımlamaktadır. İlgilerin ve benlik işlevlerinin kendine özgü ve durağan bir şekilde düzenlenmesi, benliğin çatışmasız alanının genişlemesi (ikincil otonomi), genitallikle tanımlanmış ve geri dönüşü olmayan cinsel bir kimlik kazanımı (kimlik tutarlılığı), nesne yükünün ve kendilik temsillerinin nispeten sabitlenmesi ve ruhsal yapının bütünlüğünü koruyacak olan zihinsel aygıtın sabitlik kazanması gibi gelişimsel bir takım görevler söz konusudur.

Geç ergenliği bir evre olarak ayırt etmek önemlidir çünkü, ergenliğin sonunda, ergenin yetişkin yaşamının psikolojik ve gerçeklik görevlerine girmesiyle, kişiliğin son büyük spontan entegrasyonunun ve yapılandırılmasının gerçekleştiği dönemi tanımlar. Ruhsal aygıtın yeniden yapılandırıldığı bu evrede, benlik gücü eline alır ve altbenlik, üstbenlik ve benlik ideali üzerindeki etkisini arttırır. Blos (1962), hızlı morfolojik ve fizyolojik değişikliklerin meydana geldiği puberte ve erken ergenlikten

farklı olarak, ergenliğin kapanma evresinin sadece psikolojik özellikleri ile tanımlanabileceğini vurgulamaktadır (Ritvo, 1971).

Geç ergenlik kavramını Blos (1967) tarafından önerilen ayırım doğrultusunda kullanan Seaton (1974), geç ergenliği olgunlaşma sürecinin yavaşladığı ve gelişimsel yönlerin baskın olduğu, psikolojik görevlerin artık temelde farklılaşma ve sentezle ilgili olduğu dönem olarak tanımlamıştır. "Geç ergen, kendi tarihini yazmaya ve benlik idealinin yerine daha olgun bir üstbenlik geliştirmeye başlayandır ve artık gelecek içsel olduğu kadar dışsal bir öneme sahiptir" der.

Colarussu'a (1988) göre, geç ergenliğin en önemli gelişimsel görevi çocukluk geçmişinin yeniden tanımlanmasıdır. İlk defa yaşamın bütün bir aşaması geçmişe gönderilmelidir. Aşamalı ve acı verici olan bu süreç, bir dönemin kapanmasına ve psişik yapının, özellikle de üstbenlik ve benlik idealinin ve benliğin yönlerinin yeniden tanımlanmasını gerekli kılar. Geç ergen artık kendisini çocuk olarak düşünemez ve bu nedenle genç bir yetişkin olarak tanımlanmasına yol açacak kapsamlı intrapsişik yeniden yapılanmaya devam etmelidir.

Fiziksel ve cinsel açıdan olgun bedenin kabulü, çocuksu nesnelere yatırımını geri çekme ve yetişkin işine girme veya bir kariyere hazırlık geç ergenin başarması gereken görevlerdir (Colarussu 1988). Stortelder ve Ploegmakers-Burg'a (2010) göre, geç ergenlik ebeveynlerden kopma ve yetişkin sorumlulukları, kişisel normlar ve değerler ile bağımsız bir yaşamın inşa edilmesi ile karakterizedir.

Geç ergenliğin bütünleştirici aşamasında, gençler kim olduklarını ve ne istediklerini çok daha net hissederler. Diğerleri ile aralarındaki sınırın farkında olmasını sağlayan bu öz-farkındalık, başkaları ile yakın, samimi ilişkiler kurmayı sağlar. (Levy-Warren, 1999).

Dashef'e göre (1984), geç ergenlik ve genç yetişkinlik büyümekte olan birey ve toplum için kritik öneme sahip dönemlerdir. Yeni fikirler, idealler, değerler, hedefler ve bağlılıklar geliştirilir ve desteklenir. Aktif olarak eski duygusal bağların gevşetilmesi ve yeni duygusal bağların oluşumunun başlangıcıdır.

Geç ergenlik ve genç yetişkinliği ayırt etmenin kolay olmadığını söyleyen Escoll'a (1987) göre, geç ergenlik ve genç yetişkinlikte, benlik kapasitelerinin daha fazla sağlamlaşması ve bütünleşmesi ve bunun sonucunda işleyişin genişlenmesi

mevcuttur. Laufer (1976), geç ergenlikte son cinsel organizasyonun kurulmasının yetişkinliğe yol açtığına inanmaktadır. Isay (1980), Laufer (1976) ile son bir cinsel yönelim ve makul derecede tutarlı bir cinsel benlik imajının birleştirilmesinin önemi konusunda hem fikirdir. Ergenliğin ikinci bir gelişimsel hedefinin mesleki amacın pekiştirilmesi oduğunu da eklemektedir (Escoll, 1987).

Blos geç ergenliğin bir normatif kriz dönemi olduğunu, bireyin bütünleştirme kapasitesine aşırı bir yükleme meydana geldiğini ve bunun sonucunda uyumda başarısızlıklar, benlik deformasyonu, savunma manevraları ve ciddi patolojilerin ortaya çıkabildiğini belirtmektedir (Blos, 1962).

Geç ergenlerin ebeveynlerinden ruhsal olarak ayrılmasının hem kişilik organizasyonunu hem de kişisel uyumu etkileyen önemli bir gelişimsel görev olduğu dşnlmektedir. Ergenlerin ebeveynlerinden ruhsal olarak ayrılma süreci, geç ergenlerin kişisel uyumuna ilişkin teorik ve klinik anlamda kritik bir konu olarak görülmektedir (Bloom, 1980).

Blos (1962), ergenlikten yetişkinliğe geçişin bütünleştirici basamağını "ergenlik sonrası" olarak adlandırır. Blos bu evreye, ne ergenlik ne de yetişkinlik olarak bakar. Ergenlik sürecinin bir devamı ya da ergenliğin etkisinin giderek azaldığı bir süreçtir. Bu evre benlik dönüşümü için gerekli bir adımdır; psikolojik olgunluğun n şartıdır. Burada ergenlik sonrası diye bahsettiği süreç aslında geç yetişkinliktir (Blos, 1962).

Blos'a (1962) göre, geç ergenliğin sonunda, ruhsal yapılanmanın benlik gelişimi ve dürtü organizasyonu anlamında sabitleşmesi, 'geç yetişkinin' artık kişiliğinin tamamlayıcı parçalarını birbirine uyumlu hale getirme çalışmasına olanak sağlar. Bu kademeli olarak gerçekleşen bir bütünleşme sürecidir. Bu süreç, meslek edinme, sosyal rol, evlilik, ebeveynlik gibi rollerin belirginleşmesini içerir.

Ergenlik sonrası sürecin özelliğini, benlik organizasyonunun gelişimsel başarı sağladığı bir süreç olarak tanımlayan Blos'a (1962) göre, ergenliğin sonunda çatışmalar ozlmez; ama özellikli hale gelir. Çatışmalar yaşam görevi gibi benlik alanında bütünleşirler. Bu geç ergenliğin başarısıdır. Bu görevlerin dış dünyada uygulanması için farklı yollar yaratma işi son ergenlik dönemine kalmıştır.

Ergenlik sonrası süreç boyunca üstbenlik bağımlılığı ve dürtünün hazzından ziyade özsaygı ve benlik itibarının vurgulandığı ahlaki benlik ortaya çıkar. Benlik

ideali üstbenliğin düzenleyici fonksiyonu üstlendiği birçok yöne sahiptir ve çocukluğun idealize edilmiş ebeveyni için mirasçısıdır. Bir zamanlar ebeveyne duyulan güven şimdi benlikle ilişkilendirilir ve saygınlık ve özsaygı duygusunu sürdürmek için her türlü fedakârlık yapılır (Blos, 1962).

Ergenlik sonrası evrenin, dikkat edilmesi gereken özel bir yönü, ebeveyn benlik çıkarları ve tutumlarıyla başa çıkmak için durmaksızın yapılan çabadır. Bu çaba, cinsel dürtünün infantil sevgiden ve nefret nesnelere ayrılmasıyla gittikçe istikrar kazandıktan sonra karakter oluşumunda belirleyici bir adım oluşturmaktadır. Erken ergenlik ve ergenlik dönemi boyunca benlik çoğunlukla çatışmalı kaygı ustalığına katılır. Buna karşılık, takip eden süreçte, benliğin adaptif ve bütünleştirici işlevi yükseliş içindedir (Blos, 1962).

Tulipan'a (1981) göre, sağlıklı bir genç yetişkinliğe ulaşmadan önce ergen tarafından yapılması gerekenler şunlardır: sağlam bir cinsel kimliğin kazanılması; temel bir değerler ve ahlak kümesi oluşturulması; eğitim ve mesleki hedefleri bulma; ebeveynlerin ve otoritelerin, yeterlilikleri ve eksiklikleri dahil olmak üzere, az ya da çok gerçekçi olarak değerlendirilmesi; belirsizlik için bir tolerans geliştirilmesidir. Bu görevleri yerine getirme mücadelesi beraberindeki çatışmalar, endişeler ve hayal kırıklıklarıyla birlikte çok fazla deneme yanılma içerir.

Philippe Jeammet (2012), ergenliğin çıkışında, sağlıklı bir genç yetişkini şu şekilde betimler: "Kendisi hakkında olumlu bir imgeye sahiptir, uyum sağlar, dinamik bir görüşle kendisini gelecekte tasarlar ve sadece eğitimle ilgili alanların dışında da yatırım yapar. Fiziksel, psikolojik ve aynı zamanda maddi özerkliğe erişmiştir. Bedensel, psikolojik ve toplumsal gerçeklik ilkesine tabi olarak, sıradan tasalarının ötesindeki ilgileri sayesinde hazza ulaşmayı başarmıştır."

Birraux'a (2013) göre, genital bir cinsel alışverişe sahip olmak, ötekine yatırım yapmak ve narsisizmin yeniden düzenlenmesi yetişkinliğe girişin kriterlerindedir. Marty'e (2013) göre ise, yetişkin olmak tüm ensestüel ve ebeveynleri öldürmeye ilişkin düşlemlerinin bastırılmasını, çocuksu tümgüçlülüğü ve ona bağlı tüm hazları geride bırakmayı zorunlu kılmaktadır.

Didier Lauru (2013), ergenliğin sonlanması için iki koşuldan bahsetmektedir. İlki, ebeveynlerle kurulmuş olan yoğun çocuksu özdeşimlerin devrilişini bir dereceye

kadar gerçekleştirmiş olmasıdır. Başka bir deyişle sonunda ebeveynleriyle asgari düzeyde ılımlı bir ilişki kurabilmek ve onları değiştirme isteğine daha az sahip olmaktır. İkinci koşul ise uzun bir süre boyunca istikrarlı bir aşk ilişkisinden ve cinsel ilişkiden geçmiş olmaktır. Ayrıca biten bir ilişkinin ardından, ayrılıkla başa çıkabilme ve yas tutabilme becerisini edinebilmektir.

Ünsal (2013), ergenlik döneminden yetişkinliğe geçişi şu şekilde açıklar: "Çocukluktaki, yetişkinlerin kurallarına boyun eğen, onların değerlerini içselleştiren pasif bir konumdan içinde yaşadığı toplumun kendisine verdiği görevleri üstlenirken bunları aynı zamanda tartışabilen, dönüştürebilen politik ve aktif bir konuma geçmek söz konusudur."

2.3. ERGENLİK DÖNEMİ VE AYRILIK

2.3.1. Ergenlikte Ayrılık

" Ne denli gündelik olaylarla kendini gerekçelendirmeye çalışsa da

ergenliğin kendine özgü bir hüznü vardır, nedensiz bir hüznü...

Kimileri bunun bir ayrılık hüznü olduğunu söyler;

Çocukluktan kopmaya ilişkin bir ayrılık hüznü..."

(Mungan, 2015)

Ayrılık, ayrı olma durumu, birinden uzak düşme anlamı taşımaktadır. Güncel dile ait olan ayrılık kelimesi, psikanalizin temel kavramları arasında yer almaz. Ayrılık, özne ile yatırım yaptığı kişiler arasında oluşan mesafeye gönderme yapar (Parman, 2020).

Marty (2013) ayrılığı iki öznenin, diğerinin varlığı olmadan ve kendinden bir parçasının ayrıldığını hissetmeden birbirlerini terk etmelerini sağlayan bir ruhsal

çalışma olarak tanımlamaktadır. Ayrılık öznedede var olma duygusu yaratır ve nesne ile ilişkisinden beslenme imkanı sunar. Ancak özne bireyselleşme seviyesine ulaşamamışsa, var olduğunu hissedebilmek için dış nesnelere bağımlı ise ayrılığı, ruhsal ve fiziksel bütünlüğüne bir darbe olarak algılar.

Birraux (2013), ayrılığı kopma olarak değil de, süreklilik içinde bir değişim ve bazı bağlardan vazgeçme olarak tanımlamaktadır. Bu sayede başka yerlerde başka bağlar kurma imkanı elde edilir. Ayrılma, benlik duygusunu yeniden tanımlamak ve nerede durduğunuzu ve nerede başladığınızı bilmekle ilgilidir (Levy-Warren, 1999). Demir (2017) ise, ayrılmaktan bahsedebilmek için, kişinin kendisi ile kendisi olmayı ayırt etmesi gerektiğini vurgular. Kişi kendisini ayrı/farklı olarak anlamaya başladıktan sonra ayrılık hissedilir.

Ayrılık, psikanaliz literatüründe oldukça geniş yer tutmaktadır. Doğum nedeniyle anne ve bebeğin ayrılması ilk ayrılık olarak ele alınır. Anne ve bebek, doğum sonrasında başlangıçtaki birliğe veda eder ve tek vücut olma halinin yasını tutar. Bu da ayrışma, özerkleşme ve bireyleşme süreçlerini beraberinde getirecektir (Habip, 2017).

Ayrılık, öznenin varoluşunu sağlayan, hayatı boyunca çok kez yaşamak zorunda olduğu sancılı bir süreçtir (Parman, 2020). Doğumun sebep olduğu ayrılıktan sonra, anne-çocuk ilişkisini "ayrılık" kavramı bağlamında ele almak önemlidir. İlk olarak, Winnicott'ın duygusal gelişimde olgunluğun en önemli işaretlerinden biri olarak gördüğü "yalnız olma kapasitesi" kavramına değinmek yerinde olacaktır. Winnicott'ın bahsettiği, "annenin yanında, bir bebek ve küçük bir çocuk olarak kendi başına olma deneyimidir". Yalnız olma kapasitesi, bireyin ruhsal gerçekliğinde bir iyi nesnenin var olmasına bağlıdır. "Yeterince iyi" bir annesel bakım sayesinde kendi başına kalma kapasitesi kazanılır. Bu kapasite, istikrarlı ve bireysel bir kendilik gelişimi için temel bir özelliktir. Winnicott'ın deyişiyle, "bebek sadece (başka birinin yanında) kendi başına olduğunda, kendi bireysel yaşamını keşfedebilmektedir" (Tükel, 2011). Winnicott'a göre annenin yanında tek başına kalabilmek, yani annesel nesneden ayrılabilme benliğin duygusal olgunlaşmasının temeli olacaktır. Ayrıca Winnicott için ayrılık gerekli ve hatta yararlıdır, önemli olan ruhsallığın bunu olgunlaştırıcı bir şekilde kullanabilmesidir (Parman, 2020).

Klein ise, nesne ilişkileri bağlamında ayrılık ve ona bağlı ayrılık kaygısından bahseder. Anneden ayrılmak, çocuk tarafından sadece mutlak bağımlılık nedeniyle ihtiyaçları karşılanamayacak olmasından dolayı değil, aynı zamanda içsel yıkıcılığa karşı ilk savunma hattını kaybetmek anlamıyla da dayanılmazdır. Bu sebeple her ayrılık, bebek paranoid-şizoid konumdaysa paranoid kaygılara, depresif konumdaysa iyi içsel nesnenin kaybı gibi depresif kaygılara yol açmaktadır (Parman, 2020). Ayrıca Klein için, ayrılık temasının ilk örneği, doğum değil memeden kesilmedir. Klein'ın kuramında memeye ilişki önemli bir yer tutar ve ayrılma söz konusu olduğunda memeden ayrılma en başta yer alır (Türker, 2017).

Chris Joannidis'e göre (2017), bireysel kendiliğin gelişimi, Öteki ile ilişkisinin gelişimidir. Şahsi bireysellik kesinlikle en başından mevcut değildir. Ancak, sen-ben sembiyozunun başlangıçtaki birliğinin aşamalı olarak ayrılması ile sağlanır. Bununla birlikte Joannidis (2017), ayrılığın üçgensel bir doğasının olduğuna da dikkat çeker. Ayrılık, ilk bakışta ikili bir nesne ilişkisi gibi görünse de, daha dikkatli incelendiğinde üçgensel bir doğasının olduğu giderek belirginleşir. Ödipus karmaşasının tüm ruhsal olaylarda bir çerçeve olduğu söylenebilirse, ayrılık sürecinin de temel bir unsuru olarak görmek gerekir.

Rosolato (1978), ayrılık çalışması çocuğu bireyleşmeye ve otonomiye götüren bir süreçken aynı zamanda pek çok ruhsal çatışmayı da beraberinde getirir. Nesneden ayrılmak, aynı şekilde kendinin de bir parçasından ayrılmak olduğu için tüm kayıp ve ayrılıklar benliği narsisistik açıdan etkilemektedir (akt. Kolbay, 2011).

Doğum ve ilk çocukluk döneminden sonra, ayrılığın temel bir olgu olarak karşımıza çıktığı bir diğer dönem ergenliktir. Bu dönemde aniden ve hızlı bir şekilde ortaya çıkan değişimler ayrılığı zorunlu kılar. İlk olarak, erinlikle birlikte genital cinselliğin başlaması, çocuksu bedenden ayrılmayı zorunlu kılacaktır. Bununla birlikte çocuksu ruhsal nesnelere de vazgeçmek gerekecektir (Parman, 2020). Kline'a göre (2006), ergenlerin en önemli gelişimsel görevi çocukluklarından ve çocukluk ailesinden ruhsal olarak ayrılmaktır.

Ergenlik kendisine özgü dinamikleri olan bir dönemdir. Ödipal çatışmaların farklı versiyonlarının yaşanmasının yanında bireyin narsisistik ve nesne yatırımlarının da bu durumla kesiştiği dönüm noktasıdır. Bu durumda ödipal çatışma ile yeniden uğraşmanın yanı sıra ötekinin aşkını kaybetme kaygısının da arttığı görülmektedir.

Eski aşk nesnelere olan ebeveyni kaybetmek, onlardan ayrılmayı sağlamak esas problematiği teşkil eder (İkiz ve Düşgör, 2005).

Erken çocukluk, çocuğu anneden, gerçek annenin içselleştirilmesiyle ayırırken, ergenlik ise, çocuğu içselleştirilmiş nesnelere, yeni nesnelere tanışmaya götürmek için ayırır. Ergenlik, ayrılığa daha önce sahip olmadığı bir gerçeklik ve yoğunluk sağlar. Cinselleşmiş bedene uyum sağlamak, yeni bir aşk nesnesine yatırım, böylesi bir yatırımın neden olduğu ebeveyn imagolarının yeniden tasarlanması, üstbenliğinadsızlaşması gibi birçok etken, ergen için ayrılığı eşsiz bir yere koyar. Erinliğin oluşturduğu yeni fizyolojik gerçeklik, fazlasıyla enestüel hale gelmiş figürlerden ayrılmaya zorlar ergeni (Bernateau, 2020).

Çocukluk döneminde olduğu gibi ergenlikte de çevrenin çok önemli olduğunu vurgulayan Winnicott, çocuk ile ergeni düşlemleri açısından karşılaştırır. "Çocuğun düşleminde ölüm varsa, ergenin düşleminde öldürme vardır" der. Winnicott'a göre büyüme, anne-babanın yerini almak demektir. Bilinçdışı düşleminde, doğası gereği saldırgan bir eylemdir (Parman, 2016). Winnicott daha sonrasında "erişkin olmanın yolunun bir başka erişkinin cesedinin üstünden geçmek" olduğunu söyler. Ergenin fiziksel gelişimiyle birlikte, böyle bir düşlemin bilince çıkmasının kişide yaratacağı kaygıyı vurgular. Bu durumda ayrılık, sadece çocuksu aşk nesnelere vazgeçmek değil, aynı zamanda onların yerine geçmek diğer bir deyişle simgesel anlamda onları öldürmek anlamını da taşıyacaktır. Ergen, anne-babadan sadece bilinçdışı enestüel düşlemleri yüzünden değil, bilinçdışı öldürme düşlemleri yüzünden de ayrılmalıdır (Parman, 2020).

Ödipal karmaşanın canlanması, ergenin ilk sevgi nesnelere uzaklaşmasını zorlaştırır. Bağlanma ihtiyacı ve özerklik arayışı arasında sıkışıp kalan ergen, ayrılığı gerçekleştirirken zorlanacaktır. Narsisistik dayanakların kalitesi burada belirleyici olacaktır. Philippe Jeammet, ergenin bağımsız ve sorumlu bir yetişkin olabilmesi için, anne-babasından ayrılması gerektiğini, bunun da ancak yeterince sağlam narsisistik temellerin varlığı ve içsel nesnenin sürekliliği sayesinde gerçekleşebileceğini ifade etmektedir. Bu narsisistik temeller, öznenin sürekliliğini sağlar ve ergenin kendine yatırımını güvenceye alır (Parman, 2020).

2.3.2. İkinci Bireyleşme Süreci Olarak Ergenlik

Ayrılma-bireyleşme kavramı, bebeklerin ve küçük çocukların anneleriyle etkileşimlerini geniş kapsamlı inceleyen Mahler ve meslektaşlarının çalışmalarından ortaya çıkmıştır. Ayrılma-bireyleşme, erken çocukluk ve ergenlik dönemindeki belirli gelişimsel zorlukları ifade eder. Bebeklik döneminde bu süreç Margaret Mahler tarafından birkaç aşamada ortaya çıkan bir “psikolojik doğum” a benzetilir (Erten, 2018).

Ayrılma-bireyleşme süreci yaşam boyu yankılanan intrapsişik bir süreçtir. Birincil sevgi nesnesinden ayrı bir benlik duygusunun kurulmasına ve kişinin kendi ayırt edici bireysel özelliklerinin kazanılmasına atıfta bulunur (Mahler, Pine ve Bergman, 1975). Ayrılma, çocuğun annenin ayrı bir kişi olduğu ve annenin benliğinin içselleştirilmesi olduğu bilinciyle başlayan, çocukla anne arasında simbiyotik bir füzyonun çözünmesini ifade eder. Bireyleşme ise, çocuğun kendi kişisel özellikleriyle ilgili artan farkındalığını ifade eder (Kroger, 1998).

Mahler, Pine ve Bergman tarafından 1975'te tarif edildiği gibi ilk bireyleşme, insan yavrusunun psikolojik doğumuna atıfta bulunur ve üç yaşına kadar, gelecekteki tüm nesne ilişkilerinin temeli olan öz ve nesne sürekliliğinin oluşmasıyla sonuçlanır (Colarusso, 2000).

Mahler tarafından öne sürülen ayrılma-bireyleşme kuramında, yaşamın ilk otuz altı ayı ile ilgili dönemsel belirlemelerde bulunan gelişimsel bir model ortaya konmuştur. Bu gelişimsel modelin ilk basamağı normal otistik evre olarak tanımlanmıştır. Doğumdan sonraki ilk bir ayı kapsayan bu evrede, psikolojik süreçlerden çok fizyolojik süreçler baskın durumdadır. Bebek günün büyük kısmını uykuda geçirir. Normal otistik evre, Freud'un kuramında birincil narsisizm olarak tanımladığı döneme karşılık gelmektedir. Bu evrenin ayırt edici özelliği, dış uyaranlara yatırımın görece az olmasıdır (Mahler ve ark., 2018).

İkinci aydan itibaren sembiyotik evre başlar. Bu evrede, "ben" ile "ben-olmayan" henüz ayrılaşmamıştır. "İçerisi" ile "dışarı"nın farklı olduğu yalnızca sezilmeye başlanmıştır. Bebek, annesi ve kendisini ortak bir sınıra sahip bir birimmiş

gibi davranır ve işlev görür. Bu evrenin başlıca psikolojik başarısı anneye yatırımdır (Mahler ve ark., 2018).

Bu sembiyotik evreyi altıncı aydan itibaren başlayan “ayrılma-bireyleşme” süreci takip eder. Çocukta yaklaşık 6. ayda ayrılma-bireyleşmeye dönük birtakım kararsız deneyler başlar. Annesinin saçını, kulaklarını ya da burnunu çekiştirmek, annenin ağzına yiyecek tıkmak ve onu daha iyi görebilmek, onu ve çevreyi inceleyebilmek için kendi bedenini geriye doğru çekmek gibi davranışlar gözlemlenebilir.

Bu evrede bebeklerde sebat ve amaca yönelmişlik görülür. Bu görünüş "yumurtadan çıkış" ın davranışsal belirtileridir ve bunu kazanan bebek "yumurtadan çıkmış" olarak kabul edilir. Bebek, "anne" ile ilgilenmeye, tek tek özelliklere dikkat ederek anneyi "öteki"yle, tanıdık olmayanı olanla karşılaştırmaya başlar. Annenin ne olduğuyula, dokununca verdiği hisle, tadıyla, kokusuyla, görünüşüyle daha da aşına hale gelir ve annenin "tını"sını yakalar. Bebek annesinin yüzünü tanıyabilecek kadar bireyleştikten sonra az ya da çok hayret ve kaygıyla başkalarının yüzlerini uzun uzun görsel ve dokunsal olarak keşfetmeye ve incelemeye yönelir. Böylelikle anneyi başkasıyla karşılaştıran bebek "yabancı kaygısı" yaşar bu evrede (Mahler ve ark., 2018).

Alıştırma evresi olarak tanımlanan ikinci alt-evre, ilk alıştırma dönemi ve asıl alıştırma dönemi olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Farklılaşmanın başladığına işaret eden ilk alıştırma evresinde, anneden hızlı bedensel farklılaşma, anneye özel bir bağın kurulması ve özerk ben aygıtlarının anneye sıkı bir yakınlık içinde gelişip işlev görmesi, çocuğun ayrı oluşun farkındalığına ve bireyleşmeye yönelik ilk adımlarıdır. Farklılaşma aşamasında bebek olaylara, nesnelere ve kişilere karşı tetiktir ve böylece bakıcısı ile simbiyotik yörüngeden “çıkılmaya” başlar (Lapsley ve ark., 1989). Bebek, çevresinde bulunan bir takım cansız nesnelere meşguliyet halindedir. Bu nesnelere görsel olarak keşfeden bebek, özellikle ağız ve elleriyle, bunların tatlarını, dokularını ve kokularını araştırır. Bu etkinliklere ilgi ve yoğunlaşma olsa bile anneye duyulan ilginin kesinlikle öncelik taşıması ilk alıştırma evresinin temel özelliğidir.

Asıl alıştırma evresinde ise, dik bir duruşla, tutunmadan yürümeye başlayan çocuk, insan bireyleşmesinin en büyük adımını atmış olur. Çocuğun kendi işlevlerine, kendi bedenine ve aynı zamanda genişleyen "gerçekliğinin" nesne ve hedeflerine

yaptığı büyük narsisistik yatırım, bu evrenin başlıca özelliğidir. Bununla birlikte çocuklarda çarpma, düşme ve engellemelere karşı daha büyük bir duyarsızlık gözlenir (Mahler ve ark., 2018).

Yeniden yakınlaşma evresi olan üçüncü alt evrede, bebek artık yürüme çağındaki bir çocuğa dönüşmüştür. Bu dönemde, küçük çocuk ambivalan duygular içerisindedir. Bir yandan yakın zamanda kazandığı bağımsızlığını savunurken, aynı zamanda aşk nesnesiyle yeniden bir araya gelmeyi arzulamaktadır. Ayrılık tepkileri bu evre boyunca tüm çocuklarda gözlenir. Yavaş yavaş, çocuk bakım verenlerin ayrı bireyler olduğunu ve simbiyotiktümgüçlülük yanılısamasına geri dönemeyeceğini anlayacaktır (Kins ve Beyer, 2010).

Bireyliğin pekişmesi ve coşkusal nesne sürekliliğinin başlangıcı olan son evrede, ayrılma-bireyleşme süreci açısından temel olarak iki görev söz konusudur. İlki, kesin ve kimi bakımlardan hayat boyu devam edecek bir bireyliğe ulaşmaktır. Diğeri ise, belli bir dereceye kadar nesne sürekliliğinin kazanılmasıdır. Kabaca yaşamın üçüncü yılına tekabül eden bu evrede, istikrarlı bir ayrı varlık olma duygusuna ulaşılır. İlkel düzeyde cinsiyet kimliğinin pekişmesi de bu evrede gerçekleşir. Sözlü iletişim hızla gelişir ve fantezi oyunları, rol yapma ve aldatmaca başlar. Gerçek dünyaya ilişkin gözlemler detaylı hale gelir ve açık bir şekilde oyuna dahil edilir. Anne dışındaki erişkinlere ve oyun arkadaşlarına gösterilen ilgide artma olur. Zaman (ve ayrıca mekansal ilişki) duygusu gelişmeye başlar. Ayrıca doyumun gecikmesine tahammül gösterme ve ayrılığa katlanabilme yetisi giderek artar. Sözlü iletişim, fantezi ve gerçeklik sınaması gibi karmaşık bilişsel işlevlerin gelişimi, bu evrenin ayırt edici özelliğidir (Mahler ve ark., 2018).

Ayrılma-bireyleşme aynı zamanda, ergenlerin karşı karşıya kaldığı önemli bir gelişimsel görevdir. Peter Blos, Mahler'in birinci bireyselleşme süreci üzerinde yaptığı çalışmalardan yola çıkarak ergen gelişiminde çok önemli bir kavram olan "ikinci bireyleşme sürecini" tanımlamıştır. Bu süreç, içsel ebeveynlik temsillerinin yeniden yapılandırılmasını içerir. Psikiş yapının ve nihai istikrarının yeniden düzenlenmesini sağlar. İkinci bireyleşme sürecinin önemli gelişimsel görevi ergenin çocuksu nesne bağlarından kopması ve kendi içsel kaynaklarını güçlendirmesidir (Blos, 1967).

Birinci bireyleşme, nesne sürekliliğinin sağlanması ile yaşamın üçüncü yılının sonuna doğru tamamlanır. Ergenliği ise, bütünüyle ikinci bireyleşme süreci olarak

gören Blos (1967), iki dönemde görülen çeşitli benzerlikler olduğunu belirtti. Her iki dönemde de, kişilik organizasyonunda artan bir kırılma ve olgunlaşmadaki ileri atılımlı uyumlu olarak ruhsal yapıdaki değişikliklerin aciliyeti söz konusudur. Ayrıca dönemin normal seyri bozulursa iki dönemde de gelişimde spesifik sapmaların ortaya çıktığını belirtir.

Jacobson (1964), anne ve bebek arasında var olan ilk simbiyozun çocukluk boyunca devam ettiğini ve sadece ergenlik sırasında veya sonrasında isteksizce vazgeçildiğine dikkat çekerek infantil nesnelere terk edilmesindeki doğal zorlukları açıklar. Bununla birlikte, ödipal çatışmaların çözümlenmesindeki son aşamanın da "aileyle simbiyotik bağlardan nihai kurtuluş" ile sonuçlanması gerektiğini belirtir. Diğer bir deyişle, ergen sadece aile dışı bir cinsel ilişki kurmakla kalmayıp, aynı zamanda çocuksu bağımlılıklardan arınmış bir ilişki kurma zorluğuyla da karşı karşıyadır (akt. Brandt, 1977).

Literatürde, ikinci bireyselleşme süreci çoğunlukla, geç ergenlik döneminde çocukluk bağımlılık durumundan mutlak bağımsızlık durumuna bir hareket olarak tasvir edilmiştir veya başka bir deyişle, bir ergenin ebeveynlerle olan tüm kişilerarası ilişkilerden uzaklaşma hareketidir (Kroger, 1992).

Blos'a (1967) göre bireyselleşme, büyüyen kişinin ne yaptığı ve ne olduğu konusunda artan sorumluluğu, onu etkileyen ve onu yetiştiren kişilerin omzuna yüklemek yerine, kendi üzerine almasını ifade eder. Josselson (1980), bireyselleşmeyi, ergenlerin ebeveynleriyle olan bağlarından kopmaya çabalarırken, aynı zamanda farklı, özerk bir özne hedefine doğru ilerlemek olarak tanımlamaktadır.

"Bireyselleşme" terimi, bir kişinin geçmişte veya şimdiki ilişkisel bağlamdan giderek farklılaştığı süreci ifade eder. Bu süreç, ortak bir yönü paylaşan çok sayıda intrapsişik ve kişilerarası değişiklikleri içerir (Karpel, 1976).

Ergenliğe kadar ebeveynin benliği çocuk için ulaşılabilir olduğu için çocuğun özsaygısını düzenlemesine ve kaygısını kontrol altında tutmasına yardımcı olur. Ergenlikte ise çocuksu libidinal bağımlılıklardan ayrılma ile birlikte gizil dönemin alışılan benlik bağımlılığı da reddedilir. Bundan dolayı da benlik zayıflığı görülebilir (Blos, 1967).

Çocuksu nesnelere ayrılma, her zaman benlik olgunlaşması ile paraleldir. Tersi de aynı ölçüde doğrudur yani ergen benlik fonksiyonlarının yetersizliği ya da bozukluğu çocuksu nesnelere bağımlılığının ve dürtü saplantılarının belirtileridir. Her ergenlik evresinde, dürtüdeki gelişimlere paralel olan birikimli benlik değişimleri, ikinci bireyleşme olarak tanımlanan yapısal bir yeniliği gerçekleştirir (Blos, 1967).

Blos'a (1979) göre, ikinci bireyleşme, benlik, üstbenlik ve benlik ideali yapılarındaki dürtüler ve intrapsişik yeniden düzenlemelerle ilgili sayısız değişim içerir. Bu aşamalı değişimler ergenlerin kendileri için daha fazla sorumluluk almalarını, psikolojik ve fiziksel olarak ebeveynlerden ayrılmalarını, aktif bir cinsel yaşam kurmalarını ve yetişkin dünyasında çalışmaya hazırlanmalarını sağlar (akt. Colarusso, 1992).

Bireyleşmeye eşlik eden içsel değişiklikler, benlik açısından, genel bir dengesizlik, yetersizlik ve yabancılaşma hissine yol açan ebeveynsel nesne temsillerinden yatırımın çekilmesi esnasındaki ruhsal yeniden yapılanma olarak tanımlanabilir. Benlik örgütlenmesinin bütünlüğünü koruma çabasında, yeni bir ruhsal denge kurulmadan önce, onarıcı, uyumlu ve uyumsuz çeşitli savunmalar kullanılmaya başlanır. Bunu kişisel ve özerk yaşam tarzına ulaşma yolunda bir başarı olarak kabul ediyoruz (Blos, 1979).

Blos'a (1979) göre ebeveynlerden fiziki ayrılma ve sosyal rolde, giyim tarzında, özel ilgilerde, ahlak tercihi konularında farklı görüşe sahip olma, ergenin bireyleşme sürecinin bazı önemli aşamaları boyunca psikolojik bütünlüğünü sürdürdüğü anlamına gelir. Sonunda elde edilen olgunluk derecesi, bireyleşme sürecinin ne kadar ilerlediğine veya nerede çıkmaza girdiğine bağlıdır. İkinci bireyleşme, ergenlerin çocuksu nesnelere ayrılmasının sonuçlarını ve ona eşlik eden benlik değişimlerini ifade eder.

Blos (1979), ergenliğin, insan hayatında benlik ve dürtü gerilemesinin normal gelişimin zorunlu bir bileşenini oluşturduğu tek dönem olduğunu ifade eder. Ergenlikte görülen regresif hareketler, kaygı yaratan cinsel ve saldırgan dürtülerin ani artışıyla ortaya çıkar ve yetişkinliğe ulaşmaya olanak sağlar. Blos'a göre, ergen gerilemesi gelişimin hizmetinde çalışır ve bu gerileme sayesinde ergenin birincil nesnelere ayrılma ve çocuksu benlik durumlarını terk etmesi kolaylaşır (Blos, 1979).

Ergenin, ailesini ve kendi geçmişini toptan reddetmesini acılı ayrılma sürecinden aşırı bir biçimde kaçınılması olarak değerlendiren Blos (1979), bu türden kaçınmaların genellikle geçici olduğunu ve bu gecikmelerin kendiliğinden ortadan kalktığını söyler. Devamında şöyle der: “Yine de aşırı formları olabilir. Evden kaçan, çalıntı araba ile gezen, okulu bırakan, amaçsızca aylak aylak dolaşan, kargaşadan hoşlanan ve uyuşturucu kullanan ergenlere aşınayız. Aşırı derecede eyleme vuran ergenler, genellikle kendilerini kesin bir şekilde ailelerinden uzaklaştırıp, iki jenerasyon arasında herhangi bir işe yarar bir etkileşim olmayacağına inanırlar. Bu tür vakalar değerlendirildiğinde, bu ergenler, doğru bir amaç için yanlış şeyler yaptıkları izlenimi verirler. Bu şiddetli kopuş, çocukluğun büyüklenmeciliğine, bağımlılığına, güvenliğine doğru kuvvetli gerileyici çekimden kaçmak için kullanılan bir acil durum tepkisidir”.

Ergenlikte görülen bu geriye doğru hareketlere Meltzer de bir açıklama getirir. Ona göre, korkunç bağımlılık kaygıları uyandıran çocuksu arzulara geri dönme, bu kaygıların çekilebilir ve baş edilebilir olup olmadıklarını anlamak içindir. Bu sayede zihinsel karmaşa çözülecek ve erişkin olabilecektir. İçsel iyi nesnelere yenilenmiş bir buluşmadır, yaratıcı bir içsel oluşun, ilhamın tekrardan keşfidir (Fruhauf, 2017).

Ayrılma-bireyleşme, yaşamın her aşamasında aktif kalan intrapsişik bir süreç olmasına rağmen, geç ergenlik döneminde merkezi bir gelişimsel görev olarak kabul edilir. (Blos, 1967, 1979). Bu süreç, çocuksu öz-kavramların terk edilmesini ve ebeveyn nesne temsillerinden ayrı ve bireyselleştirilmiş bir benlik duygusu oluşturulmasını içerir. Fiziksel ve bilişsel olgunlaşma nedeniyle, ergenler artık kendilerini çocuk olarak görmezler ve artık ebeveynlerini bir zamanlar çocuklukta “her şeyi bilen” ve “her şeye gücü yeten” figürler olarak görmezler (i.e. de-idealizasyon). Böylece ergenler ebeveynlerinden ayrılmasının farkına varır ve bireyselleşmiş bir benlik duygusu peşinde koşarlar (Levy-Warren, 1999).

Ayrılma-bireyleşme, yalnızca benliğin değil aynı zamanda bakım verenlerle olan ilişkinin yeniden tanımlanmasını da ifade eder. Diğer bir deyişle, gençlerin eski hiyerarşik ebeveyn-çocuk ilişkisini iki eşit yetişkin arasında karşılıklı bir ilişkiye dönüştürmeleri gerekir (Aquilino, 1997; Grotevant & Cooper, 1986).

İdeal olarak, ebeveyn-çocuk ilişkisi, infantil ilişkinin doğasından vazgeçildiği gibi giderek artan bir şekilde, simetriyi yansıtır. Bu nedenle, ayrılma-bireyleşme

ebeveynlerle bağları koparmak değil, aileye bağlılık hissini korumak ve bireyselleşmiş bir benlik kurmak arasındaki diyalektik dengenin çözülmesi ile ilgilidir. (Baltes&Silverberg, 1994; Frank, Butler-Avery, & Laman, 1988; Grotevant& Cooper, 1986; Smollar&Youniss, 1989).

Ergen, bebeklik ve erken çocukluk döneminde oluşan içsel nesne temsillerinden ayrılmaya çalışmalı ve ebeveyn nesne temsillerine göre farklı ve bireyselleştirilmiş bir benlik duygusu oluşturmali, bu sayede onay, özsaygı ve davranış standartlarına yönelik ebeveyn içe atımlarına psikolojik bağımlılığı azalır. Bu durumda ayrılma-bireyleşme, benlik işleyişini ebeveynle özdeşleştiği kısımlardan aşama aşama ayırdığı bir süreci tanımlar ve bunu, karşılıklılık temelli ilişkiler bağlamında bağımsız temeller üzerine yerleştirir. (Lapsley ve ark., 1989).

Ayrılmabireyleşmede yaş farklılıklarına değinen Levpuscek (2006); erken ergenlerin, geç ergenlere göre daha fazla bağımlılık ihtiyacı (daha fazla destek arayışı, daha az de-idealizasyon) içinde olduklarını, ergenlerin özerklik ve ebeveynlerle ilişkilerden uzak durma çabalarının en çok orta ergenliğe geçişte belirginleştiğini ve ayrılma-bireyleşmenin başarılı bir şekilde çözümlenmesinin geç ergenlik döneminde beklendiğini öne sürmüştür.

Ayrılmabireyleşmede cinsiyet farklılıkları üzerine teorik katkıları olan feminist psikologlardan Chodorow (1989) ve Gilligan (1982) , cinsel kimlik gelişimi ve ayrılma-bireyleşmenin iç içe geçtiğini, böylelikle kadın ve erkeklerin özerklik ve kişilerarası ilişkilere karşı farklı tutumlar kazandıklarını iddia ediyorlar. Erkekler kendilerini annelerinden uzaklaştırmalı ve cinsel kimliklerini oluşturmak için babalarıyla özdeşleşmeli, bu da ayrılık ve özerkliğin önem kazanmasına yol açmaktadır. Buna karşılık, kadınlar ise kişilerarası ilişkilere değer vermeyi öğrenmeli, cinsel kimliklerini oluştururken annelerine bağlı kalmaları gerekir (Gnaulati ve Heine, 2001).

Chodorow (1978), kız ve erkek çocukların başlangıçta anneleriyle babalarına göre daha yakın, duygusal olarak daha yoğun ve daha az farklılaşmış ilişkilere sahip olduğunu belirtir. Babalar, annelerden çok, "gerçeklik ilkesi" nin standart taşıyıcılarıdır ve "ilişkisel olmayan" dünyaya katılımın taleplerini, zorluklarını ve ödülleri temsil eder. Erkek çocuklar daha uzakta olan babalarıyla özdeşleştiğinden, oldukça genç yaşta aile ilişkileri daha az yoğun ve kişisellikten uzak hale geliyor.

Buna karşılık, kızlar kendilerini annelerine bağlayan intrapsişik ve kişilerarası bağları koparmakta zorlanıyorlar ve buna bağlı olarak ödipal çatışmalarını erkeklerle aynı ölçüde çözemiyorlar. Yetişkinliğe geçildiğinde, kadınlar yakınlık ve empati için erkeklerden daha fazla kapasite geliştiriyorlar, ancak aile ilişkileri ile daha fazla meşgul ve ilgili olmaya devam ediyorlar (Frank ve ark., 1988).

Genç yetişkinlikte hatalı ayrılma-bireyleşme her iki cinsiyette farklı görülür. Erkekler için, abartılı bir kendi kendine yeterlilik duygusu oluşturma ve bağımlılık ihtiyaçlarını inkar etme eğilimidir; çünkü birleşme ve yutulma kaygılarını uyandırır (Fox-Keller, 1985; Gilligan, 1982). Kadınlar için ise, özerkliğin azalması ve başkalarına aşırı bağımlılık halidir (Chodorow, 1989).

Ayrılma-bireyleşme sürecindeki rahatsızlıkların, güvensiz bağlanma, üniversiteye uyumsuzluk ve semptomatoloji ile ilişkili olduğu bulunmuştur. (örneğin, depresyon, anksiyete, somatizasyon ve obsesif-kompulsif). Ayrıca, çeşitli çalışmalar patolojik ayrılma-bireyleşmenin kişilik bozuklukları ve özellikle de sınırda kişilik bozukluğu ile ilgili olduğunu göstermiştir (Christenson ve Wilson, 1985; Dolan, Evans ve Norton, 1992). Ayrıca, ayrılma-bireyleşme sürecindeki rahatsızlıkların yetişkin kişiliği ve sosyal ilişkiler üzerinde ciddi etkileri mevcuttur (Pine, 1979).

İçselleştirilmiş nesnelere -sevgi ve nefret nesnelere- ayrılma, ergene aile dışından ve dış dünyadan aşk ve nefret nesnelere bulmanın yolunu açar. Erken çocuklukta içselleştirilmiş nesnelere başarılı bir şekilde ayrılma olmadan, dış dünyada yeni aile dışı sevgi nesnelere bulunması ya engellenir, ya da basit ikamelerle sınırlı kalır. Gençler, bireyleşme sürecini tamamlayamadığında, benlik işlevselliği ve patolojik davranışlar ortaya çıkabilir (Blos, 1967).

Blos (1967), ergenlikte görülen bir takım davranışların, çoğunlukla çocuksu nesnelere ayrılmada ve haliyle bireyleşmede yaşanan başarısızlığı temsil ettiğini öne sürer ve bunları şu şekilde sıralar: Benlik bozuklukları, eyleme vurma, öğrenme güçlükleri, amaç eksikliği, ağırdan alma davranışı, aksilik ve karşı gelme gibi.

Blos (1967), çocukluk döneminde çok yapışkan ve bağımlı olan çocukların, ergenlik döneminde bu davranışlarının sıklıkla tersine döndüğünü, ne pahasına olursa olsun ebeveynlerinden uzaklaştıklarını gözlemlemiştir. Gerilemeye karşı bu direnç, bir endişe kaynağını ifade etmektedir. Hem birincil nesnelere ayrılma hem de çocuksu

benlik durumlarını terk etme görevleri, gelişimin erken dönemlerine geri dönmeyi gerektirir. Bu sayede içsel nesnelere ayrılma görevi başarıyla gerçekleştirilebilir.

Pine (1979), ayrılma-bireyleşmenin üst ve alt düzey patolojilerini ayırt eder. Alt düzey rahatsızlıklar, bir başkasıyla, kaynaşma ya da birleşme deneyimini ve kendi ile öteki arasında sınırlarının olmayışını içerir. Üst düzey rahatsızlıklar ise, yalnız kalmaya tahammülsüzlük, her şeye gücü yeten olarak başkaları üzerinde zor kullanarak kontrol elde etmeye çalışmak ve nesne sürekliliğinde kusurlar şeklinde görülür.

Kline (2006) de, akademik başarısızlık, çeşitli öğrenme ketlenmeleri, performans kaygısı, konsantrasyon, hafıza ve dikkatle ilgili zorluklar yaşayan veya daha açık davranışsal rahatsızlıklar gösteren (antisosyal davranışlar, rastgele cinsel ilişkiler, uyuşturucu-alkol bağımlılığı vs.) ergenlerin bu davranışlarının, ayrılmaya dair alta yatan yoğun korku ve kaygısını maskeleydiğini söyler.

2.3.2.1. Kültür ve Aile Yapısının Ayrılma-Bireyleşme Sürecine Etkisi

Ayrılma-bireyleşme, bireyin daha bağımsız bir işleyişe doğru gelişimini sağlayan intrapisişik bir süreç olarak tanımlanırken (Blos, 1967; Mahler, 1963), bu sürecin ilişkisel doğasını da ayrıca göz önünde bulundurmak gerekir (Tanner, 2006). Ayrılma-bireyleşme süreci aile bağlamında ortaya çıktığından, ebeveynlerin bu sürecin gelişimsel görevlerinin çözümlenmesinde önemli rol oynadığı söylenebilir.

Eiguer (2007), aileyi sadece bir bireyler dizisi olarak değil, duyguları ve düşlemleri kadar işlevleri ve rolleri de birbirine eklemlenmiş bir grup olarak tanımlamaktadır. Ergenlik sorunsalının bireysel olarak yaşanmadığını ve bu yüzden 'ergenlik krizi' yerine 'ergenlik sürecindeki aile krizi' kavramını kullanmayı daha doğru bulmuştur. Bu süreçte ergen kadar, aile de güçlü şüpheler, hayal kırıkları, kişisel acılar yaşar. Modeller sallantıdadır, çocukların eğitimiyle geçen yıllar süresince kazanılan güvenceler zarar görme riski altındadır.

Ergen, bir yandan kimlik sorgulaması ve cinselleşmiş bedeninin beraberinde getirdiği sorunların, diğer yandan da evden ayrılmanın, özerkleşmenin sonuçlarının çözümlenmeye çalışıldığı bir sürecin içinde bulacaktır kendisini. Ergen gibi ebeveynler de bu tür sorunlarla karşı karşıyadır. Özerkleşme ve özgürleşme ebeveynler için de söz konusudur. Böylelikle ailenin yapısı ve iç dinamikleri değişecek, ebeveynlerin çocuklarına karşı görev ve sorumluluklarını yeniden tanımlamaları gerekecektir (Parman, 2006).

Ayrılma-bireyleşme süreci, yalnızca ergenlerin bağlı ve bağımlı bulunduğu bireylerden ayrışması gereken bir süreç değil, aynı zamanda anne-babaların da ergenden ayrılması gereken bir süreçtir (İkiz, 2013). Yaşamlarını çocuk merkezli tanımlayan anne babalar, özerkleşen ve özgürleşen çocuklarının artık eskisi gibi onlara ihtiyacı olmadığını kabullenmekte zorlanabileceklerdir. Ancak ergenin kendisini aileden ayrılığa hazırlaması, anne babanın buna izin vermesi ile kolaylaşacaktır (Parman, 2006).

Ergenlerin büyük çoğunluğu aileden ayrışma ve bağımsızlaşma ile ilgili sıkıntılar yaşamaktadırlar. Anna Freud ergenin duygusal hayatı için gerekli olan bu durumun asıl ailesi için katlanılması zor bir durum olduğunu söylemektedir. Ergen, ebeveynlerine ayrışma sürecinde bunun gerekli olduğuna ikna etmeye çalışırken, kendi içsel süreçlerini de bu ayrılığa hazırlamak durumundadır (İkiz, 2013).

Kline (2006), çocukluktan ve aileden ayrılma mücadelesi, en gelişmiş, akademik açıdan yetenekli ve kendine güvenen ergenler için bile sorunlu olabilir. Bazı ergenler için, ayrılık korkularının yeniden ortaya çıkması, daha önce çözümlenmemiş ayrılma-bireyleşme sorunlarına işaret edebilir. Ayrıca ergenlerin evden ayrılmaya hazırlandıkları dönemde, anne babaların kendi kayıp-ayrılık hikâyeleri ve çözümlenmemiş çatışmalarının yeniden canlanabileceğini ifade eder.

Ayrılma-bireyleşme süreci aile bağlamında ortaya çıktığından, ebeveynlerin bu sürecin gelişimsel görevlerinin çözümlenmesinde önemli rol oynadığı söylenebilir. Ayrıca, özne olma yolunda ilerleyen ergen, ebeveynlerine olan psikolojik bağımlılığını azaltma uğraşında olduğundan ebeveyn-çocuk ilişkisinde önemli değişimler de görülecektir. Ebeveynlerin, çocuklarının artan bağımsızlığı da dahil olmak üzere ayrılma ile ilgili sorunlara verdikleri yanıtlar çok çeşitli olabilir. Özellikle ebeveynler endişeli hissettiklerinde ve çocuklarını duygusal ve fiziksel yakınlık içinde tutmaya

çalıştıklarında, bu durum çocuğun ebeveynlerinden farklı ve bireysel bir kendilik kazanmasını olumsuz etkileyecektir (Kins ve ark., 2009).

Çocuktan ayrılırken yaşanan anksiyete, yakın veya mevcut kayıptan dolayı üzüntü ve yakınlığı sürdürmemeye konusundaki öfke veya hayal kırıklığı gibi rahatsız edici duygusal durumlar ebeveyn ayrılık kaygısı olarak adlandırılır (Bartle-Haring, Brucker ve Hock, 2002; Hock, Eberly, Bartle-Haring, Ellwanger, Widaman, 2001; Hock ve Lutz, 1998). Ergenlerin kendilerinden uzaklaşması konusunda çok endişeli olan ebeveynler, çocuklarının bağımsızlık konusundaki artan isteklerini reddediyor ve çocuklarına karşı yaşa uygun olmayan davranışlar sergiliyorlar. Ebeveyn ayrılık anksiyetesinin genel olarak uyumsuz bir ebeveyn yönelimi olduğu (Bartle-Haring ve diğerleri, 2002; Hock ve diğerleri, 2001; Soenens ve ark., (2006), geç ergenlik ve erken yetişkinlikte kimlik gelişimi ile olumsuz ilişkili olduğu (Bartle-Haring ve ark. 2002) araştırmalarla tespit edilmiştir. Bu sonuçlara paralel olarak, ebeveyn ayrılık kaygısının ayrılma-bireyleşme sürecini olumsuz etkileyeceği düşünülmektedir.

Çocuklarının uzaklaşması konusunda özellikle endişeli olan ebeveynlerin ebeveynlik uygulamalarını psikolojik olarak kontrol etmeleri beklenir. Barber (1996), psikolojik kontrolü, suçluluk indüksiyonu, sevginin geri çekilmesi ve koşullu onay gibi manipülatif stratejilerle çocuklarını baskılayan ebeveynlerin karakteristik bir müdahaleci davranış biçimi olarak tanımlamıştır. Psikolojik olarak kontrol eden ebeveynler çocuklarına karşı empatik bir tutum sergilemedikleri ve ebeveynlerinin standartlarını karşılamaları için baskı yaptıklarından, davranışları çocuğun özerklik ihtiyacına müdahale eder. Araştırmalar, psikolojik kontrolün ergenlerde uyum problemleri ve depresif semptomlar, kaygı problemleri, düşük benlik saygısı ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Slipp (1976), ayrılığı ve bireyleşmeyi engelleme eğiliminde olan bu tür ailelerin, çocuklarda depresyonun gelişmesine yol açtığını ileri sürmektedir.

Barber'a (1996) göre, psikolojik olarak kontrol eden bir ebeveynlik iklimi, çocuğun ihtiyaçlarına cevap vermediği ve bireysellik için yer bırakmadığı için bireyleşmenin gelişimini engelleyecektir. Wood (2006) ebeveynlerin müdahaleciliğinin çocuklarda ayrılık kaygısına neden olabileceğini savundu. Müdahaleci ve aşırı korumacı ebeveynlerin çocukları, bağımsız eylem konusunda çok az deneyime sahip olduklarından ve yeni ve belirsiz durumları tehdit edici olarak

algılamaya eğilimli olduklarından, ayrılıklara korkuyla yanıt vermeleri muhtemeldir (Kins ve ark., 2011).

Bu nedenle, ebeveynler çocuklarını fiziksel ve duygusal olarak kendilerine yakın tutmak için müdahaleci ve manipülatif taktikler kullandıklarında, genç yetişkinin ayrılma-bireyselleşme sürecinden geçerken güçlü bir terk edilme ve önemli başkalarının kaybına dair korkusunu bildirme olasılığı daha yüksektir. Bu ebeveynler çocuklarının bağımsız işlevlerini kısıtladıkça, çocuklar kendi başlarına bir şeyleri ele alma konusunda çok az deneyime sahip olur ve diğerlerine aşırı bağımlı hale gelirler (Soenens ve ark., 2010; Wood, 2006).

Patrice Huerre (2012), sosyo-ekonomik bağlamın da önemini belirtmekle birlikte, günümüzde bazı ebeveynlerin çocuklarından ayrılma zamanında bir gecikme olduğunu söyler. Bazı gençlerin çocukluğun avantajlarından faydalanmaya devam edebilmek için ergenlik fırtınasını ertelemeye çalışmaları gibi, bazı ebeveynler de yaşlanma evresini geri itmektedirler.

Jeammet (2013), iki tür ebeveyn yaklaşımından söz eder. Birincisi, fazlaca orada olmayan ya da ergenle hiç ilgilenmeyen ebeveynler. Bu durumda ergen terk edilmiş hissedebilir ve bu ihtiyacının yoğunluğu tüm varlığını kaplayacaktır. İkincisi, kendi kaygısından ötürü, çocuğunun ne yaptığı ya da ne düşündüğü üzerinde kontrol sağlamaya çalışan ebeveynler. Ergen de böylelikle ebeveyn tarafından fazlaca kuşatılmış hissedecektir. Her iki durumda da ergenin ötekilerle ilişkisini olumsuz etkileyecek ve bireyleşme süreci zora girecektir.

Winnicott, ailenin ergenlik krizine bir çare aramak yerine yapabilecekleri en iyi şeyin parçalanmadan, renk değiştirmeden, önemli ilkelerinden vazgeçmeden hayatta kalmak olduğunu söyler. Ergenlik büyümeyi ima eder ve büyümek zaman alır. Büyüme sürecinde sorumluluk ebeveynler tarafından üstlenilmelidir. Ebeveynler geri çekilirlerse, o zaman ergenler sahte bir olgunlaşma sürecine gireceklerdir (akt. Parman, 2016).

Toplumumuzda geleneksel rollerin baskın olması, aile değerlerinin sosyal normlarla korunması, ergenlerin evlenene kadar anne babalarının yanlarında oturduğu gerçeğini öne çıkarmakta ve iş hayatına atılınca bile anne baba yanında oturmak geçerli ve kabul gören bir durum olarak görülmektedir. Maddi zorluklar, ekonomik

paylaşımın gerekliliği gibi sebepler öne sürülse de psikolojik boyutu da göz önünde bulundurulmalıdır (İkiz, 2013).

Türkiye'deki geleneksel aile yapısının ve toplum düzeyinde yaşanan değişimlerin bireye yansımaları ve geç ergenlerin evden ayrılma, bireyleşme sürecine etkisi nasıl olmaktadır? Bu bağlamda, aile dinamiklerini ve bu dinamiklerin zamanla nasıl değiştiğini anlamak açısından Çiğdem Kağıtçıbaşı'nın Çocuğun Değeri Araştırması ve Aile Değişim Modelini incelememiz önemlidir.

Çocuğun Değeri Araştırması, çocuklara atfedilen değerleri, çocuk doğurma nedenlerini ve doğurganlığın sonuçlarını inceleyen dokuz ülkeyi kapsayan araştırma projesinin bir parçası olarak Kağıtçıbaşı tarafından 1970'lerin ortasında ülke çapında yürütülmüş olan bir araştırmadır (Kağıtçıbaşı, 1982 akt., Kağıtçıbaşı, 2000).

Türkiye'deki bu çalışmanın ilkinden çıkan önemli bir bulgu, çocuğa atfedilen ekonomik değer ve özellikle "yaşlılık güvencesi" değerinin belirginliğidir. Örneğin, kadınlar için çocuğun "yaşlılık güvencesi" olarak görülmesi Türkiye'de %77 oranında çocuk doğurma nedeni olarak görülürken, bu oran Almanya ve ABD'de %8 civarındadır. Ayrıca Türkiye'deki anne babalar çocuktan bağımsız değil, kendi sözünü dinlemesini beklemektedir. Çocukta sahip olunması en çok arzulanan özellik %60 ile "ana-babalarının sözünü dinlemeleri" iken; çocuğun "bağımsız, kendine güvenli olması" %18 oranında tercih edilmiştir. Burdan da anlaşılacağı üzere bireysellikten çok aile gereksinimleri ön plana çıkmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2000).

2003 yılında yapılan Türkiye Çocuğun Değeri Araştırması, değişik kuşaklardan katılımcıların çocuklara atfettiği değerleri anlama adına önemli katkılar sağlamaktadır. Zamanla meydana gelen en önemli değişim, çocuğun psikolojik değerindeki belirgin yükseliş ve bununla uyumlu olarak yaşlılık güvencesi değerini de içine alan, çocuğun faydacı/ekonomik değerindeki düşüştür. Otuz yıl içerisinde, psikolojik gereksinim ve değerlerin çok önemli hale gelmesiyle tam bağımlı bir modelden, psikolojik bağımlılık modeline geçilmiştir (Kağıtçıbaşı, 2007).

Çocuğun ekonomik değerindeki ve çocuktan maddi destek beklentilerindeki azalma, sosyo-ekonomik gelişimle beraber ailede bir çekirdekleşme ve ayrışma olacağı izlenimi verebilir. Ancak daha yakından bulgulara baktığımızda, değişimin çocuklar tarafından doyurulan belli bazı ihtiyaçlar açısından meydana geldiğini

görmekteyiz. Sosyo-ekonomik gelişmeyle bağlantılı maddi bağımlılığın azaldığını ancak duygusal bağıllıkta bir değişme olmadığını görmekteyiz.

Kağıtçıbaşı (2000), Çocuğun Değeri Araştırması'ndaki bulgulardan hareketle bu yapıyı bir adım daha ileriye götürerek karşılıklı duygusal bağıllık modelini açıklamaktadır. Bu modelde, duygusal alanda karşılıklı bağıllık görülürken, maddi alanda hem birey hem aile düzeyinde bağımsızlık söz konusudur. Kağıtçıbaşı'na göre, maddi bağımsızlığını kazanan bireyler yakın aile içi ilişkilerini sürdürdükçe özerklik de içeren ilişkisel bir benlik gelişecektir.

Öte yandan, psikanalitik bir bakış açısından Roland (1988) ise, Japonya ve Hindistan'daki çalışmalarından yola çıkarak Batı'daki bireyselleşmiş benlikten ayırdığı Doğu modeline uygun olan 'ailevi benlik' kavramını şöyle tanımlamıştır: "Bireylerin, aile, akrabalık, cemaat ve geniş toplumun yarattığı hiyerarşik yakınlık ilişkileri içinde iyi işlev görmesini sağlayan bir psikolojik örgütlenmedir". Ailevi benlik organizasyonunda; yoğun duygusal karşılıklı bağımlılık, birbirine karşı saydamlık, yakın ilişki içinde aynalanma ve aidiyet duygusu, topluluğa uygun sosyal uyum mevcuttur. Ek olarak, Roland (1988) genişleyen benlik kavramından da söz eder. Farklı kültürlerden kaynaklanan etmenlerle temas neticesinde bireyin benliğine yeni etmenler katıp genişletmesi olarak tanımlanmaktadır. Doğu toplumu için bu daha çok bireyselleşme yolunda bir genişleme anlamı taşımaktadır (akt. Fişek, 2018).

İkiz (2013), aile gereksinimlerinin ön planda olduğu, sıkı aile ilişkilerinin korunup karşılıklı duygusal bağımlılığın vurgulandığı toplumumuzda, ergenlerin yetişkin hayatına atılması ve özerkleşmesinin kolay olacağı düşünülebilir mi diye sorar.

2.3.3. Evden Ayrılma Eyleminin Açıklanması

"Taşınmak kadar

Hüzünlü bir kırık yoktur

Bir kopma bir yaralanma

Gizlenmiş bir hıçkırık yoktur"

(Asaf, 2010)

“... Çocukluğun geçtiği mekan olan evin içi doludur, karanlıktır ve ergen için artık daha çok eskimiş olanı temsil etmektedir. Artık gitmek zamanıdır ve bundan böyle ev portmantoda şapkası ve paltosu asılı duran babaya bırakılabilir. Zamanın ve kuşakların izlerini taşıyan paspas yeniden çığnırmeli ve dışarı çıkılmalıdır. Ancak, bazı ergenler bir süre daha üst ya da alt katlarda zaman geçireceklerdir. Anne babayla fazla yakın ve dip dibe bir yaşamın sıkıntısından ve zorluğundan kurtulmak istemekte ama dışarının çekiciliğine henüz cesaretle kapılamamaktadırlar. Onlar aynı binanın diğer katlarına yönelecekler, erişkin yaşama geçişi evreleyerek tanıdık mekanlarda bir süre daha kalacaklardır. Diğer bazıları ise doğrudan dış kapıya yönelecek ve kendilerini sokağa, erişkin yaşama bırakacaklardır. ...” (Parman, 2013).

Geç ergenliğin normal gelişimsel süreci olarak kabul edilen ve yetişkinliğe geçişin önemli bir göstergesi olan 'ebeveyn evinden ayrılmak' bu tez kapsamında ele alınacak önemli bir diğer konudur.

Gaston Bachelard, "Mekanın Poetikasi" adlı kitabında, "Ev bizim dünyadaki köşemizdir, ilk evrenimizdir" der. Bachelard'a göre, ev düşlemeyi barındırır düşleyeni korur, huzur içinde düş kurmamızı sağlar. İnsanın eviyle olan öyküsü geçmişine yani çocukluğuna uzanan bir öyküdür. Ev dışarıya dair beslenen tüm düşüncelerin, düşlerin oluştuğu, dışarının içerideki küçük halidir (Bachelard, 1996).

Fransızca'da konut anlamına gelen "demeure" kelimesi, aynı zamanda "geri zekalı" anlamına gelmektedir. Burada, "konutuna yapışıp kalan kişi geri zekalıdır"

iması söz konusudur. Başka bir deyişle, bağımsızlaşması için yeterli ruhsal kapasitenin olmayışı nedeniyle yakınlarına asılıp kalmış ve aile evini terk etmeyen, akli eksikleri hedefler. Metafor, evden ayrılamayan ve böylece çocuk kalanın tersine, aileden uzaklaşmanın olgunluğunu vurgulamaktadır (Eiguer, 2013).

Ergenlikle birlikte gençler yavaş yavaş daha bağımsız işlevlere doğru gelişim gösterirler. Gelişim literatüründe bu süreç esas olarak ebeveynlerden daha bağımsız olma olarak tanımlanmaktadır (Blos, 1967; Tanner, 2006).

Ebeveyn evinden ayrılmak, bu süreçte önemli bir adım oluşturur, çünkü ebeveynlere bağımlılıktan vazgeçmenin ve kendi kendine yeten bir kişi olarak yalnız kalmayı öğrenmenin en açık belirtilerinden biridir (Kins ve ark., 2011). Aileden ya da evden ayrılma geç ergenler için önemli bir normatif geçişi temsil eder. Douvan ve Adelson (1966), ergenlerin evi terk etmeye hazırlandıkları zamanı ergen deneyiminin evrensellerinden biri olduğunu söylerler.

"Evden ayrılma" ile ilgili teorik açıdan en kapsamlı değerlendirme psikanalitik yaklaşımdan doğmuştur. Ayrılığı, aile bağımlılıklarından kurtulma olarak tanımlayan Blos'a göre (1967), aile bağlarının gevşetilmesinin evden ayrılmayı mümkün kıldığını ve ebeveynler ile genç-yetişkin çocuklar arasında mesafenin kurulmamasının ayrılıkta zorluklara yol açabileceğini öne sürmektedir.

Eiguer'e (2013) göre, evden ayrılmak, işlevsel bir şey, bir gereklilik, zorunluluktur. Aile evinden ayrılamamak, çok sayıda genç için bağımsızlığın gerçekleştirilmesinin önündeki bir engeldir (Eiguer, 2013). Aile evinden ayrılmanın gecikmesi, ayrılma-bireyleşme sürecinin sağlıklı bir şekilde çözümlenmesini zorlaştıracığından yetişkinliğe geçiş uzayacaktır (Tanner, 2006).

Ebeveyn evinden ayrılmak, ergenlik ve genç yetişkinlik arasındaki geçişi işaret eden bir olaydır (White, 1994). Evden ayrılmak, ebeveynlerden ayrı tutarlı bir benlik duygusu yaratmada önemli bir adımı temsil eder (Anderson, Sabatelli, 1999).

Evden ayrılan genç yetişkinler, finansal, fonksiyonel ve duygusal anlamda bağımsızlık kazanırlar. Kendilerini hem mekansal hem de zihinsel olarak ebeveynlerinden uzaklaştırarak, sosyal yaşamlarını aile çevresinin ötesine genişletebilirler. Bununla birlikte evden ayrılmak, yetişkin-yetişkin temelinde bilinçli bir şekilde ebeveynlerle yeni bir ilişkinin müzakere edilmesini ve kişinin kendi

tercihleri ile ebeveyn çıkarları arasında bir dengenin kurulmasını içerir (Ting ve Chiu, 2002).

Ebeveynleriyle birlikte yaşayan gençler, kendileri için sorumluluk almayı, olgunlaşmamış ve bağımlı şekillerde davranmaya devam ederler. Bu, genç yetişkinin yeni ilişkiler geliştirmesini ve yaşamı için daha fazla sorumluluk almasını engeller (Clemens ve Axelson, 1985). Dolayısıyla ebeveyn evinden ayrılmak, ayrılma-bireyleşme sürecinin sağlıklı çözümlenmesi için önemli bir adım olarak görülebilir.

Lauru'a göre (2013), anne-baba imgelerinin uygun bir şekilde içselleştirilmeleri ve özdeşleşmelerin ayarının başarılması durumunda gerçeklikte özerkleşme olası hale gelir ve bu da 'evden ayrılma' sürecinin bir parçasıdır. "Anne babaların evinden ayrılması bir eyleme geçiş midir" diye sorar DidierLauru. "Bu, eylemin gerçekleştirdiği ortama bağlıdır. Düşünülmüş müdür, hazırlanmış mıdır veya aniden mi yapılmıştır? Bu durumda asıl bilinmesi gereken, ergenin kendisini öznel olarak nasıl konumlandıracağıdır" der. Benzer şekilde Kins ve Beyers (2010), genç yetişkinlikte evden ayrılma sürecini incelerken, sadece bir kişinin ebeveyn evinden ayrılıp ayrılmadığına değil, aynı zamanda bu davranışın özerk veya oldukça kontrollü bir şekilde düzenlenip düzenlenmediğine de dikkat etmek gerektiğini vurgularlar (Kins ve Beyers, 2010).

Ebeveyn evinden ayrılmak, aileden fiziksel olarak uzaklaşmak içsel ayrılık sürecinin dışa dönük bir tezahürü olsa da, bu sürecin çekirdek elemanı değildir. Gerçek anlamıyla ayrılmanın ebeveynlerden fiziksel olarak ayrılma olarak yorumlanması yerine ayrılığın intrapsişik süreç olarak görülmesi önemlidir (Blos, 1967, 1979; Mahler, 1963). Benzer şekilde, Josselson'a göre (1980), ebeveynlerden fiziksel ve duygusal ayrılık, ille de intrapsişik ayrılık veya bireyleşme anlamına gelmez. Ayrılma süreciyle başa çıkmaya çalışan ergenlerin, ebeveynleri toptan bırakma, yoksunluk veya fiziksel ayrılma yoluyla, genellikle iç nesnelere ayrılma konusundaki yeteneksizliğini maskeleyen anlamına geldiğini öne sürmektedir.

Genç yetişkinlerin evden ayrılma sürecinde, ayrılma-bireyleşme sorunlarının ebeveyn-çocuk ilişkisinde tekrar ön plana çıkması muhtemeldir (Holmbeck ve Wandrei, 1993; Rice, Cole ve Lapsley, 1990). Gençler ve ebeveynler aynı çatı altında yaşadıklarında, ebeveyn-çocuk ilişkisinin yeniden müzakere edilmesi/tanımlanması daha sorunlu olur (Aquilino, 1997; Flanagan, Schulenberg ve Fuligni, 1993).

Araştırmalar, ebeveyn evinde yaşayan genç yetişkinlerin, ayrı yaşayan akranlarına göre, ebeveyn-ocuk ilişkisinde daha az bağımsızlık, destek ve karşılıklı saygının mevcut olduğunu göstermiştir (Flanagan vd., 1993; Sullivan ve Sullivan, 1980; White ve Rogers, 1997). Genç yetişkin evden ayrıldığında, çocuklarının hayatında yeni bir aşamaya girdiğini kabul eden ebeveynlerin, çocuklarıyla ilişkisini yeniden değerlendirmek için daha yetkin hissettikleri bulunmuştur (Aquilino, 1997). Sonuç olarak, ayrılma-bireyleşme sürecinin önemli bir bileşeni olan evden ayrılma eylemi, ebeveyn-ocuk ilişkisinin karşılıklı bir ilişkiye dönüşmesini kolaylaştırıyor gibi görünmektedir.

Blos (1967), erken ve orta çocukluk dönemlerinde başarılı bir şekilde tedavi ettiği çocukların gelişimini takip ederek, geç ergenlikte erken dönemlerdeki patolojilerinin az çok tekrarlandığını gözlemiştir. Bu durum genellikle, geçen yıllar içerisinde psikolojik gelişimlerinde kayda değer adımlar attıktan sonra evden ayrılma sürecinde ortaya çıkmıştır.

Levinson (1996), ergenlerin niversiteye gitmek üzere evden ayrıldıkları 17-22 yaş arasındaki dönemi tanımlamak için “Erken Yetişkinliğe Geçiş” terimini kullanmıştır. Ayrılma süreciyle bağlantılı olarak, bu süreçte hem içsel hem de çevresel etkilerin bir araya gelmesi nedeniyle büyük bir çatışma ve karışıklığın mevcut olduğunu söyler. Guntrip (1969) bunu ergenlerin birleşme arzusu, kendini kaybetme korkusu, bağımsızlık arzusu ve yalnızlık korkusu ile eşzamanlı mücadele ettiği “şizoid ikilem” olarak tanımlamıştır. Bu tahammül edilemez taleplerden kurtulmak için, ergenler bir miktar rahatlama duygusu sağlamaya yarayan kendi kendini yıkıcı davranış biçimlerine başvurabilirler. Bazıları bu duygularla başa çıkmanın bir yolu olarak uyururucu veya alkol kullanımına veya cinsel davranışlara yönelebilir (akt. Kline, 2006).

Ayrılma-bireyleşme patolojisini incelerken, genç yetişkinin ikamet durumu yerine ikamet durumunun arkasındaki nedenlere dikkat etmek daha önemli olabilir (Kins ve diğ., 2009). Örneğin, ekonomik gücü yetmediği için veya evden ayrıldıklarında kendilerini suçlu hissedecekleri için seçim yapmaktan ziyade ebeveynleriyle baskı altında yaşamaya devam eden gençler, çoğu rahatsızlığı yaşayabilirler. Aynı durum özerk nedenlerden ziyade (rneğin, beğendikleri veya bunu kişisel olarak önemli buldukları için), kontrollü nedenlerden dolayı bağımsız olarak

yaşayan gençler için de geçerli olabilir (örneğin, ayrılmaya zorlanmışlar). Bu nedenle, gençler ebeveyn evini terk etseler ve artık ebeveyn etkilerine maruz kalmaları bile çocuklarının uzaklaşması konusunda oldukça endişeli olan ebeveynler, gençlerin ayrılma-bireyleşme sorunları ile başa çıkmasını etkilemektedir (Kins ve diğ., 2011).

2.3.3.1. "Evden Ayrılma" Temasının Edebiyat ve Sinemada Yansımaları

Hermann Hesse *"İlk Gençlik Yılları"* (*Demian*) romanında, Sinclair'in çocukluk döneminin bitişini ve ergenlikle birlikte yaşadığı değişimleri anlatır. Sinclair'in, büyümeye birlikte kaybettiklerini, birey olma yolunda çektiği sancuları ve bunun narsisizminde yarattığı kırılma noktaları Hesse şöyle anlatır: *"İçimde yavaş yavaş uyanan cinsellik, herkes gibi benim de bir düşman, insanı mahvedecek, baştan çıkaracak, günaha sokacak yasak bir nesne kimliğiyle üzerime saldırdı. İlgimi çekmeye çalışan, önüme düşler, hazlar ve korkular çıkaran şey, bulduğum şey, bu büyük gızi, barış ve huzur dolu çocukluğumun sevgiye kuşatılmış mutluluk ortamına hiç yaraşmıyordu. Ben de herkes gibi yaptım; bundan böyle çocukluktan çıkmış bir çocuğun ikili yaşamını sürdürmeye başladım. Bilincim evimizin yasak sayılmayan aşına dünyasında yaşıyor, yavaş yavaş bir şafak gibi sökmeye başlayan yeni dünyayı yadıyordu. Ama beri yandan cehennemi düşlerde, içgüdü ve isteklerde yaşıyordum... Çocuk dünyam içimde yıkılıp gidiyordu... Sıradan bir insanın yaşamında bu öyle bir noktadır ki, öz yaşamın istekleri çevreyle en amansız bir çatışma durumuna girer, ileriye giden yol en çetin savaşımın sonunda ele geçirilir. Birçok kişi, hepimizin yazgısı olan ölümü ve yenedünyaya gelişi hayatta bir tek kez söz konusu anda yaşar; tüm sevdiğimizimizi bizi terk ettiğini görür, ansızın çevremizde evrenin yalnızlığını ve ölümcül soğukluğunu hissederiz, çocukluğumuz çürüyüp yavaş yavaş yıkılır. Pek çok kişi bu sivri kayaya bindirir ve bir daha kurtaramaz kendini, bir daha geriye gelmeyecek geçmişe, kaybolmuş cennetin düşüne, tüm düşlerin bu en kötüsü ve acımasızına yapışıp kalarak acılar içinde kıvranıp durur..."*

2001 yapımı *Tanguy* filmi, ebeveyn evinden ayrılmakta zorluk çeken 28 yaşındaki Tanguy'un hikayesini konu almaktadır. Anne ve babanın Tanguy'a sınırsız bir hoşgörü ile yaklaşması, aralarında çatışmadan uzak bir ilişkinin olması Tanguy'un evden ayrılmasını güçleştirmektedir. Ebeveynlerinin ona sunmuş olduğu konforlu hayattan vazgeçmek istemeyip, kendi hayatını kurmayı sürekli ertelemektedir. Bu açıdan ergenlikten çıkamayanların prototipi olarak düşünülebilir. 2019 yılında filmin devamı çekilir. *Tanguy, Geri Dönüş*. Artık 46 yaşındadır, karısı tarafından terk

edildikten hemen sonra ergen kızıyla birlikte tekrardan ebeveyn evine geri dönmüştür (Alemdar İndere, 2019).

2009 yapımı *Dogtooth*, şehirden uzak etrafı çitlerle çevrili bir evde yaşayan anne, baba ve 3 ergen kardeşten oluşan bir ailenin hayatını konu ediyor. Tamamen anne baba denetimi altında yaşamlarını süren 3 gencin dış dünya ile tüm bağlantıları koparılmıştır. Ebeveynlerinin kurallarına boyun eğmek zorunda kalan 3 gencin evden dışarı çıkabilmelerinin tek yolu "köpek dişlerinin" düşmesidir. Bu açıdan bakıldığında film, evden ayrılamamanın patolojik hali olarak düşünülebilir.

The Graduate, Mike Nichols'un yönetmenliğini yaptığı 1967 yapımı bir filmidir. Üniversiteden mezun olduktan sonra aile evine geri dönen 21 yaşındaki Benjamin'in hikayesini anlatır. Filmde, Benjamin'in aile evine dönüşüyle birlikte ebeveynleriyle olan ilişkisinin ruhsallığındaki yansımaları, içsel çatışmaları başarılı bir şekilde ele alınmaktadır.

Nuri Bilge Ceylan'ın yönetmenliğini yaptığı 2018 yapımı *Ahlat Ağacı*, üniversiteyi bitirdikten sonra ailesinin yanına belirsiz hislerle geri dönen Sinan'ın hikayesini anlatır. Anne-babasıyla yaşamaya başlayan Sinan, onlardan farklı bir hayatı yaşamayı arzulamakta ve bu yönde çaba harcamaktadır ancak bunu gerçekleştirmesi kolay olmayacaktır. Bir taraftan farklı olma uğraşı içindeyken diğer taraftan benzer bir hayatı yaşıyor olmanın suçluluğunu, huzursuzluğunu yaşar. Belki de ne istediğini tam olarak kendisi de bilememektedir. Gelecek kaygısı içinde varlığını sorgulayan Sinan'ın arayışlarına, huzursuzluklarına film boyunca şahit oluruz.

"Mavi Dalga", Zeynep Dadak ve Merve Kayan'ın yönetmenliğini üstlendiği, 2014 yapımı bir filmidir. Yaşadıkları şehirden ayrılıp, büyük bir şehirde üniversiteye gitme hayalleri kuran dört yakın arkadaşın hikayelerine odaklanır film. Bir taraftan ergenliğe özgü sorunlarla nasıl mücadele ettikleri, öte yandan yaşadıkları şehirle nasıl bir ilişki kurdukları gözler önüne serilir. Üniversite sınavına hazırlanan bu dört arkadaşın amaçları ortaktır: Aile evinden ayrılıp başka bir yerde kendi hayatlarını kurmak.

Greta Gerwig'in yönettiği 2017 yapımı *Lady Bird* filmi, ailesinin kendisine verdiği ismi reddedip, etrafındakilere kendisini "LadyBird" olarak tanıtan 18 yaşındaki Christine'nin büyüme hikayesini odağına alır. "Bu adı kendime verdim, bana benim

tarafımdan verildi” diye açıklar sebebini. Annesinin çok kontrolcü ve müdahaleci oluşu sebebiyle sık sık çatışmalar yaşanır aralarında. Doğup büyüdüğü yeri sevmeyen Christine, aile evinden ayrılıp üniversiteyi başka yerde okumanın hayallerini kurar ancak annesi bu isteğine net bir şekilde karşı çıkmaktadır. Ancak tüm engellenmelere rağmen üniversite için farklı bir şehre giden Christine’nin aile evinden ayrılmasıyla birlikte yaşadığı değişimi ve bunun anne-babasıyla olan ilişkisine yansımaları görürüz.

Yukarıda değinilen filmlerde de ele alındığı gibi, aile evinden ayrılamamanın ayrılma-bireyleşme sürecini engellediği gibi patolojik sonuçlar da doğurabileceği görülmektedir. Buna karşılık, aile evinden ayrılabilme ise anne-babadan ayrılmayı, kişinin öznel kimliğini bulmasını kolaylaştırdığı söylenebilir.

2.3.4. Ayrılma-Bireyleşme Ekseninde Yapılan Çalışmalar

Ayrılma-bireyleşme ile ilgili yapılan çalışmaların bir kısmı, üniversite yaşamına uyum ve ayrılma-bireyleşme ilişkisini incelemiştir. Murphey ve ark. (1963), erkek üniversite öğrencilerinin evden uzakta yaşamaya tepkilerini inceledikleri araştırmada, ebeveynlerden uzakta yaşamaya uyum sağlayan öğrencilerin nispeten daha özerk olduklarını (seçim yapma özgürlüğüne ve kendi kararları için sorumluluk alabilme yeteneğine sahiptiler) ve ebeveynleri ile olumlu ilişkiler dile getirdiklerini bildirdiler.

Hofmann (1984), yaşları 18-22 arasından değişen 75 kadın ve 75 erkek üniversite öğrencisiyle yaptığı çalışmada, daha fazla çatışmalı bağımsızlığın, özellikle aşk ilişkileri açısından, daha iyi kişisel uyumla ilişkili olduğunu bulmuştur. Ayrıca her kadınlar hem de erkekler için duygusal bağımsızlığın akademik uyumla ilişkili olduğu bulunmuştur.

Rice ve arkadaşları (1990), ayrılma-bireyleşmenin, aile birliği ve üniversite uyumu ile ilişkisini inceledikleri araştırmada, ayrılmaya dair olumlu duygular bildiren öğrencilerin üniversite yaşamına da uyum sağladıklarını bulmuşlardır. Ebeveynlerden bağımsızlık ve aile uyumuna göre olumlu ayrılık duygularının daha iyi bir üniversiteye uyumun yordayıcısı olduğu görülmüştür. Bir diğer çalışmada ise Rice (1992), üniversite öğrencilerinin birinci yıldan son yıla kadar ayrılma-bireyleşme ve üniversite

uyumu ilişkisini incelediği boylamsal bir çalışmada, bireyleşmenin yılla birlikte arttığı ancak bu artışın bireyleşmenin bütün boyutlarında görülmediği tespit edilmiştir.

Geç ergenlerin evden ayrılma ve yetişkinliğe geçiş sürecini nasıl kavramsallaştırdıklarına odaklanan araştırmalar, aileye olan bağlılığın korunarak özerkliğin kurulabileceği görüşünü desteklemektedir (Moore ve Hotch, 1982; Moore ve Hotch, 1983; Moore, 1987). Sullivan ve Sullivan (1980), 242 erkek ergenle üniversite yaşamına uyumu çalıştığı araştırmada, üniversitede yatılı kalan ergenlerin, evden üniversiteye gidip gelen ergenlere kıyasla daha gelişmiş aile ilişkileri (daha fazla ilgi, memnuniyet ve bağımsızlık) gösterdiklerini tespit etmişlerdir.

Geç ergenlikte evden ayrılmanın ebeveyn-ergen ilişkilerinde oynayabileceği rolün tanımlanması amacıyla 404 üniversite öğrencisi ile yapılan araştırmada; ergenler ebeveynleriyle bir arada yaşadıklarında, fikir farklılıklarını tartışmaya ve çözmeye çalışmak yerine birbirlerinden kaçınarak anlaşmazlıklarının üstesinden gelme eğiliminde olduklarını, üniversite için evden ayrılan ergenlerin ise sömestr tatilini evde geçirdiklerinde bile ebeveynleriyle daha fazla çatışma yaşadıklarını bildirdiler (Flanagan ve ark., 1992).

Delhaye ve arkadaşlarının (2012), 18-26 yaş aralığında olan üniversite öğrencileriyle yaptıkları çalışma, düşük algılanan ebeveynliğin, daha yüksek bağımsızlık ve yetersiz duygusal uyumun bir yordayıcısı olduğunu göstermiştir.

Öte yandan ayrılma-bireyleşmede cinsiyet farklılıklarıyla ilgili birçok araştırma da yapılmıştır. Genç yetişkinlikte erkeklere kıyasla, kadınların her iki ebeveyne duygusal olarak daha çok bağlandıkları (Frank, Avery, & Laman, 1988); aile katılımına ve yakınlığına değer vermeye daha yatkın oldukları (McDermott ve diğerleri, 1983); ebeveynleriyle çatışmaya daha duyarlı oldukları (Hoffman ve Weiss, 1987; Lopez ve diğ., 1992); yakınlığa daha fazla önem verdikleri ve annelerine daha fazla işlevsel, tutumsal bağımlılık ve ayrıca her iki ebeveyne daha fazla duygusal bağımlılık gösterdikleri (Lapsley, Rice ve Shadid, 1989) araştırmalarla tespit edilmiştir.

Kadınlar, aile üyeliğine, yakınlığına, duygusal bağlara ve duyguların açık ifadelerine, erkeklerden önemli ölçüde daha fazla değer verdikleri, erkeklerin ise bağımsızlık ve öz farklılaşma ihtiyaçlarını daha fazla dile getirdiği bildirilmiştir

(McDermott ve ark., 1983). Moore (1987), erkeklerin ve kadınların psikolojik ayrılmanın doğasını farklı şekillerde kavradıklarını, kadınların ebeveynlerle yetişkin ilişkilerini yeniden müzakere ederken pozitif ebeveyn bağlarını sürdürmede erkeklerden daha fazla yeteneğe sahip olduklarını keşfetti.

Guzaine ve arkadaşları (2000), ayrılma-bireyleşme ile cinsiyet ilişkisini değerlendirmek amacıyla yürüttükleri çalışmada, kadınların annelerinden erkeklere göre daha fazla duygusal desteğe ihtiyaç duyduklarını bulmuştur. Cinsiyet farklılıkları üzerine yapılan başka bir çalışmada, kadın ergenlerin erkeklerden daha yüksek düzeyde ayrılık kaygısı yaşadıklarını ve bunun her cinsiyetin ebeveynlerle kurdukları farklı ilişkilerden kaynaklandığını öne sürmüşlerdir (Dubas ve Gerris, 2002).

Gnaulati ve Heine (2001), cinsiyet ile birlikte etnik farklılığın ayrılma-bireyleşme sürecine etkisini değerlendirdikleri çalışmada, cinsiyet açısından herhangi bir farklılığın görülmemiştir. Etnik açıdan ise, Hispanik, Asyalı ve Afrikan-Amerikalı gençlerin beyaz Amerikalılara göre daha fazla bakım ihtiyacı sergiledikleri, bağımlılık ihtiyaçlarının daha fazla olduğu görülmüştür.

Geç ergenlik döneminde ayrılma-bireyleşmede cinsiyet farklılığı ile ilgili yapılan çalışmaların yanı sıra, yaş farklılıkları da incelenmiştir. Lapsley ve ark. (1989), üniversite öğrencilerinin psikolojik ayrışma ve okul uyumu arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonuçları, üniversiteye yeni gelen öğrencilerin psikolojik olarak ailelerine daha fazla bağımlı olduklarını, üst sınıfların okul uyumlarının daha yüksek olduğunu göstermiştir. Ayrıca kadın katılımcıların, erkeklere göre daha fazla psikolojik bağımlılıklarının olduğu tespit edilmiştir.

Van Wel (1994), 12-24 yaş aralığında olan katılımcılarla ebeveyn-ergen ilişkilerinin kalitesini incelemiştir. Sonuçlara bakıldığında, erken ergenlikten geç ergenliğe doğru, ebeveyn-ergen arasındaki etkileşimler azalmakta ve aradaki mesafe artmaktadır. Bununla birlikte, yetişkinliğin eşiğinde iyi bağlara aşamalı bir dönüş var. Çatışma dönemlerinde bile, çoğu ergen ebeveynleri hakkında olumlu bir görüşe sahip olmaktadır.

Kins ve arkadaşlarının (2012), 21-26 yaş aralığında olan 232 genç yetişkinle yaptıkları çalışmada, ebeveyn ayrılma anksiyetesi ve psikolojik kontrolünün ayrılma-bireyleşme sürecindeki rahatsızlıklarla ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Geç ergenlik döneminde, ikinci bireyleşme süreci ve zihinsel temsillerin psikolojik uyumda oynadığı rolü inceleyen çalışmalar da yapılmıştır. Boles (1999), yaşları 18-22 arasında değişen 150 katılımcıyla yürüttüğü çalışmanın sonucu, ebeveyn temsillerinin kalitesinin ikinci bireyleşme sürecini kolaylaştırdığını ve bunun da geç ergenlikte psikolojik uyumu kolaylaştırdığını göstermiştir. Ebeveynlerin olumlu zihinsel temsillerini içselleştirmiş ve ikinci bireyselleşme sürecini başarıyla çözmüş bireylerin, geç ergenlik döneminde psikolojik olarak iyi uyum sağlama olasılığını daha yüksektir (Boles, 1999).

Literatüre bakıldığında ülkemizde de ayrılma-bireyleşmeyi konu alan çalışmalara rastlanmaktadır. Yaman (2005), yaşları 13-18 arasında değişen 303 lise öğrencisiyle yaptıkları çalışmada, anne-baba evlilik ilişkisinin ve aile ilişkilerinin ergenlerin ayrılma bireyleşme ve psikolojik uyumu üzerinde etkisini incelemiştir. Düşük psikolojik uyumu sahip olan ergenlerin ayrılma-bireyleşmede daha fazla sorun yaşadıklarını bulmuştur. Ayrıca anne-baba arasındaki sorunlu ilişkinin, ergenin ayrılma-bireyleşme sürecine ve psikolojik uyumuna etkisinin olumsuz olduğu görülmüştür.

Ülkemizde ebeveyn tutumları ile ayrılma-bireyleşme süreci arasında bir ilişki olduğunu destekleyen çalışmalar yapılmıştır. Göral (2002), farklı ebeveyn tutumlarının (aşırı koruyucu, aşırı disiplinli ve demokratik ebeveyn tutumu) genç yetişkinlerin ayrılma-bireyleşme sürecine ve romantik ilişkilerde yaşananlara etkisini araştırmıştır. 157 kadın ve 129 erkek üniversite öğrencisi ile yürütülen araştırma sonucunda, algılanan ebeveyn tutumlarının gençlerin ayrılma-bireyleşmesini ve romantik ilişkilerde yaşananları küçük oranda etkilediği bulunmuştur.

İnan Yücel ve Bildik (2005), geç ergenlik döneminde bağlanma, ayrılma-bireyleşme ve benlik imajı arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırma sonucunda, güvenli bağlanmış gençlerin, güvensiz bağlanmış gençlerden daha kolayca çocuksu bağlardan ayrışabildiği; yakınlık, sosyal destek ve onay görme gibi gereksinimleri için yeni bağlanma deneyimlerine daha kolayca yönelebildiği ve toplumsal yönden daha kolay bir şekilde bireyleşebildiği tespit edilmiştir. Buna karşılık, güvensiz bağlanmış gençlerin ise, ayrılık kaygısı ve bağımlılık ihtiyaçlarının daha fazla olduğu ve reddedilme, yalnız bırakılma ve terk edilme duygularını daha yoğun yaşadıkları bulunmuştur.

Aslan ve Güven (2010) yaptıkları çalışmada, geç ergenlerde ebeveyne güvenli bağlanma ile kişisel uyum arasındaki ilişkide ayrılma bireyleşmenin aracılığının etkili olduğunu bulmuşlardır. Ebeveyne bağlanmadaki artış, ayrılma bireyleşmede azalmaya eşlik ederken, kişisel uyum ile ayrılma bireyleşme negatif bir ilişki bulunmuştur.

Geç ergenlikte ayrılma-bireyleşme sürecinin incelendiği boylamsal bir çalışma da mevcuttur. Aslan ve Gelbal'ın (2015), 17-28 yaş aralığında olan 148 üniversite öğrencisiyle yürüttükleri çalışmada, öğretmene yapışma, aynalama, ihtiyacı inkar etme ve reddedilme beklentisi boyutlarında en yüksek puanlar dördüncü sınıf öğrencilerinde gözlenmiştir. Ayrıca geç ergenlerin yükseköğrenimlerinin sonuna doğru ayrılma-bireyleşme sürecine dair daha olumlu bir algıya sahip oldukları bulunmuştur. Ek olarak, birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencileri arasında yutulma kaygısı, reddedilme beklentisi, arkadaşına yapışma, pratik yapma-aynalama, ihtiyacı inkar etme ve sağlıklı ayrılma boyutları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermemiştir (Aslan ve Gelbal, 2015).

2.4. Ergenlik ve Depresyon

Ergenlik, depresyonun doğasını, seyrini ve tedavisini anlamak için önemli bir gelişimsel dönemdir. 1970'li yıllara kadar, yetişkinlerde tespit edilen depresif bozuklukların gençlerde nadir olduğu düşünülmüştür. Bu tarihe kadar ergenlikte depresyon, yetişkinlerdeki depresyon tanımı ile ilişkilendirilmekten çok, antisosyal davranış, okul fobisi, psikosomatik semptomlar ve öğrenme güçlüğü gibi semptomatoloji üzerine odaklanmıştır (Mitchell ve ark., 1988). Ergenlerde depresyon, 'ergen kargaşası', 'ergen tasası', 'maskeli depresyon' veya 'depresif eşdeğerler' şeklinde kavramsallaştırılmış normal bir gelişimsel fenomen olarak kabul edildi. 1970'lerde ve 1980'lerde ergenlerin erişkinlere benzer şekilde depresyon yaşadıklarını gösteren çalışmalar yapıldı (Pearce, 1978; Puig-Antich, 1982).

Depresyonu olan ergenler, yetişkin depresif bozukluklarında görülenlere benzer belirtiler gösterebildiklerinden uluslararası tanı kılavuzları yetişkinler ve gençler için aynı kalmaktadır (APA, 2000; WHO, 1992). Bununla birlikte gençlerde depresyon, bir

ucunda 'normal hüznü', diğesinde ise şiddetli depresyon olan bir süreklilik üzerine kavramsallaştırılabilir. Düşük ruh hali ve uyku bozuklukları gibi belirtiler gençlerde sık görülür. Tanı kılavuzları, bunlara önemli bir bozulma ve sıkıntı eşlik ettiğinde ve en az 2 hafta boyunca sürekli olarak devam ettiğinde "bozukluk" olarak adlandırılabilceğini gösteriyor (APA, 2000; WHO, 1992).

Ergen ve erişkin depresif reaksiyonlar sıklıkla aynı görünse de (Green, 1965; Lorand, 1967), klinik sunum ve tedavide aslında bazı farklılıklar vardır. Depresyonda olan ergenler klasik semptomlar göstermeyebilir ancak okul başarısında düşüş, okuldan kaçma ve küçük suç işlerine karışma gibi davranışlar gösterebilirler. Ayrıca karışık bir benlik kimliği ve en ufak bir eleştirilme şüphesiyle kolayca incinen kırılğan bir benlik saygısı gösterebilirler (Tulipan, 1981).

Ergen depresyonunda duygusal belirtilerden ziyade, davranışsal belirtilerinin ön planda olduğu belirtilmektedir. Arkadaş geçimsizliği, kişilerle çatışma ve davranış bozukluğu; altta yatan başarısızlık duygusu, benlik saygısı düşüklüğü, kendini değersiz hissetme ve çaresizlik duygusunun ifadesi olabilmektedir (Taşkın ve Çetin, 2006).

Ergenlikte depresyonu sınıflandırmanın bir yöntemi de, tipik ve atipik formlara ayırmak olmuştur. Tüm yaş gruplarında görülen tipik depresyon aşağıdaki semptomlarla karakterizedir.

Duygusal: Üzüntü ya da ilgisizlik; ağlama krizleri; kendini beğenmeme; memnuniyet ve mizah duygusunun kaybı

Bilişsel: Olumsuz benlik algısı; olumsuz beklentiler; sorunların abartılı görünümü, kendini suçlama

Motivasyonel: Artan bağımlılık; motivasyon kaybı; kaçınma; kararsızlık ve intihar arzuları

Fiziksel ve vejetatif: İştahsızlık; uyku bozukluğu; düşük enerji; cinsel ilgi kaybı (Beck, 1974).

Birlikte ortaya çıkan bu özellikler, klinik psikiyatride en kolay saptanabilen sendromlardan birini oluşturur. Ancak atipik veya maskeli depresyondan bahsetmeye başladığımızda, bu pek kolay olmayabiliyor. Teorik olarak, atipik depresyonların

semptomları, altta yatan bir depresyonu "maskeleyen" için tasarlanmıştır. Bu semptomlardan bazıları şunlardır; uyuşturucu ve alkol kötüye kullanımı, rasgele cinsel ilişki, can sıkıntısı, huzursuzluk, suçluluk, akademik başarısızlık, somatik problemler, ilgisizlik ya da girişkenlik arasında salınımlar (Nicholi 1978).

Bhardwaj ve M.Goodyer (2009), ergenlik süresince gerçekleşen bilişsel ve fiziksel değişimler nedeniyle ergenlerde depresif bozukluğun sınırlarını belirlemenin zor olduğunu öne sürmüşlerdir. Ruh halinde ani değişimler bu dönemde sık görülür; gençler nasıl hissettiğini kolay tarif edemezler ve üzüntü, öfke gibi duyguları karıştırırlar. Ergenler depresyondan ziyade huzursuz bir ruh hali içinde olabilirler. Karşıt tutumlar ve karşı koyma davranışları gösterebilirler. Bunun depresyondan mı kaynaklandığını veya eşlik eden bir davranış bozukluğu olup olmadığını ayırt etmek önemlidir. Bunlara ek olarak, ergenler daha fazla fiziksel semptom gösterebilirler. Konsantrasyon problemleri akademik ortamda belirginleşebilir ve akran grubu ve sosyal izolasyon ile ilgili sorunlar anhedoni ile sonuçlanabilir. Önceki işleyiş seviyesinden herhangi bir düşüş olup olmadığı ya da karakter değişikliği önemli bir göstergedir. İntihar düşüncesi ve davranışı, depresyon ile ilişkili bir diğer önemli özelliktir ve depresyonun ciddiyetinin veya karmaşıklığının bir göstergesi olabilir.

Ergenlikte gelişen depresyon, bireyleşmede başarısızlık (Blos, 1968), güvensiz bağlanma (Armsden ve ark. 1990), olumsuz ebeveyn tasarımları ve ayrılmamış nesne ilişkileri (Blatt ve ark. 1979) gibi faktörlerle ilişkilendirilmektedir. Bununla birlikte depresyon, klinik bir bozukluk olarak değerlendirilebileceği gibi, normal ve gerekli bir duygulanım (Freud, 1914; Zetzel, 1960), gelişimsel bir basamak (Winnicott, 1954), eski problemlerin onarımı (Rubenfine, 1968), çocukluk dönemindeki yoksunluklara bir tepki veya bir karakter tarzı olarak da açıklanabilmektedir (Milne ve Lancaster, 2001).

2.4.1. Ergenlikte Depresyonun Psikanalitik Açından Yorumlanması

Psikanalitik çalışmalar, ergenlik döneminde tekrar canlanan ödipal çatışmalarının ve çocuksu nesnelere ayrılarak yeni nesnelere yatırımda yaşanan zorluğun depresyonu tetikleyebileceğini göstermektedir.

Çocuklukta anne-babaya yapılan yatırım ergenlikle birlikte çekilecektir ve bu da narsisizmi daha da kırılğan hale getirecektir. Ergenler, narsisistik kırılğanlıklarından dolayı depresif reaksiyonlara daha yatkındır. Her ne kadar majör depresif bozukluk oranı ergenlerde yetişkinlerden daha yüksek olmasa da, ergenlikte depresyon yüksek intihar oranları ve ciddi psikososyal eksikliklerle ilişkilidir. Aynı zamanda genç yetişkinlik döneminde depresyon veya madde bağımlılığı olasılığını büyük ölçüde artırır (Levinsohn ve Clarke, 1999).

Anthony (1970), yetişkin vakalarda olduğu gibi ergen depresyonunun genel bir incelemesinde tekrarlayan bulguları şöyle sıralar; narsisistik nesne ilişkileri türleri, ambivalan çatışmalar, düşük benlik saygısı, oral ve anal fiksasyon noktalarına gerileme, benlik çaresizliği, mazoşist kendiliğe dönen agresyon, narsistik incinme ve utanç-suçluluk çatışmaları. Daha ayrıntılı bir sorgulamada, bu özelliklerin her zaman tek bir durumda veya aynı miktarda bulunmadığı anlaşılmaktadır ve bu nedenle, ergenlikte farklı depresyon türleri olup olmadığı sorusu ortaya çıkmaktadır.

Anthony'e (1970) göre, psikopatolojinin temel olarak preödüpal olduğu ve omnipotent-ihtiyaç duyulan anne ile belirgin bir simbiyotik bağın olduğu Tip-1 ve cezalandırıcı bir üstbenlik ile bağlantılı ahlaki mazoşizmi ve çok fazla suçluluğu barındıran ve psikopatolojinin daha ödüpal düzeyde olduğu Tip 2 olmak üzere iki tür ergen depresyonu vardır. İlkinde asıl problem, benlik saygısında meydana gelen değişikliklerle birlikte benlik ve benlik ideali arasındaki tutarsızlıklar ile ilgilidir. Utanç, aşağılanma, yetersizlik ve güçsüzlük ana etkileri temsil eder ve benlik çaresizliği en sonunda ortaya çıkan sonuçtur. Bu tipte, nesne ilişkileri narsisistiktir ve kendilik-nesne arasında net bir ayırım yoktur. Oralite belirgindir ve bağımlılık aşırıdır. İlkel özdeşimler mevcuttur. Anne, sırasıyla sadist, aşağılayıcı, suçlayıcıdır. Tip-2'de ise ebeveynler için tasarlanan düşmanlık benliğe geri döner ve kendi kendini suçlayıcı eğilimler söz konusudur.

Birkaç yazar, daha sonraki dönemlerde gelişen depresyonda çocukluk deneyiminin önemine vurgu yapmışlardır. Depresif pozisyonu aşmada başarısızlık (Klein, 1948); olası "8-ay anksiyetesinin" prodromal önemi, ebeveynin gerçek kaybı ve tuvalet eğitimi, kardeş doğumu veya cinsiyet farklılıklarının keşfi ile ilgili deneyimlerden kaynaklanan bazı küçük çocuklarda gelişen temel bir depresif ruh hali (Mahler, 1966); temel güven duygusunda azalma (Erikson,1950); özsaygının azalması

(Bibring,1953), gibi durumlar ani bir çaresizlik duygusunun ve daha sonra depresyon veya depresif mazoşist karakterin ortaya çıkmasıyla sonuçlanır (Anthony, 1970).

Lorand (1967) depresyonda olan ergeni şöyle tanımlamaktadır: “Karışık bir kimlik duygusundan sürekli şikayet eder; belirli zamanlarda ilgisizdir; daima eleştiriden korkar; son derece azalmış olan benlik saygısının tamamen kaybedilmesinden korkar ve sevilmeyen biri olduğuna inanır. Bu duyguların ürettiği izolasyon duygusu gittikçe daha fazla işkence ediyor; hasta ailesiyle olan bağımlı ilişkisinden vazgeçemiyor; geçmişi terk etmekten aciz; “gelecek” e ilerleyemiyor. Yeni nesne ilişkileri kuramıyor. Benlik kimliğine odaklanan birçok sorun, benliğin olgunluğa doğru gelişmesini engelliyor”.

Freud (1905), ebeveyn otoritesinden ayrılmayı ergenliğin en önemli ve en acı verici psişik başarısı olarak tanımlamıştır. Bu kopma elbette çok acı verici çünkü ergen bunu bir kurtuluş/özgürleşme olarak değil rehberlik ve destek için güvendiği nesnelere tarafından terk edilme olarak yaşar. Dolayısıyla yalnızlık, boşluk, çaresizlik duyguları ve geçmişi terk etme düşüncesine karşı bir güvenmişlik eşliğinde isteksizlik/direnç devreye girer (Lorand, 1967).

Jacobson'a (1943) göre depresyonda temel problematik, benlik saygısının kaybı, çaresizlik, güçsüzlük ve aşağılık hissi veya gelişimde ahlaki bir değersizlik duygusu ile kişinin yaşadığı narsistik çöküştür. “Ergen depresyonunun tedavisinde, bunlardan hangisinin çatışmayı etkilediğine karar vermenin önemli olduğunu” belirtir.

Öte yandan Jacobson (2015), ergenin depresyon ve taşkınlık hallerinin çeşitli anlamları ve sebepleri olabileceğini ve bu yüzden pek çok çatışma ve mekanizma barındırdığını söyler. Ergenin yaşadığı mutsuzluk, terk etmek zorunda olduğu çocukluk nesnelere ve uğraşlarıyla ilgili üzüntüsünü ifade edebilir ve üzüntüsü acı veren özlemlerinin izlerini taşıyabilir; çünkü bu nesnelere geri dönemediği gibi aynı zamanda henüz yeni başarı, kişisel yatırım ve haz düzeylerine de erişmemiştir. (Jacobson, 2015: 157).

Anna Freud, ergen üzüntüsünün kaçınılmaz olduğunu ve genellikle nevrozdan ve hatta psikozdan ayırt edilmesi zor bir klinik tabloyla sonuçlanabildiğini öne sürmektedir. Libido, ebeveynlerden kopma ve aile dışı nesnelere bulma çabasıdır. Bu, zorunlu ve aciliyet gerektiren bir görevdir (Austin ve Inderbitzin, 1983).

Klein (1935, 1946) ergenlik hakkında nispeten az yazı yazsa da, geç ergenlik rahatsızlıklarında paranoid-şizoid ve depresif pozisyonların endişelerinin devam ettiğini tespit etti. Winnicott (1968, 1971) ise, çocukluk döneminde olduğu gibi ergenlikte de çevrenin çok önemli olduğunu ve ergenlerin yaşadığı ruhsal rahatsızlıklarda çevresel başarısızlıkların önemli derecede etkisinin olabileceğini vurgulamıştır (McCarthy, J.B. 1995).

2.4.2. Güncel Psikanalistlerin Ergen Depresyona Bakışı

Ergenlik, nesne ile bağların yeniden test edildiği ve çocukluk bağlanmalarının yasının yapıp yeni nesne ilişkilerine gidilen bir dönem olduğu (İkiz, Pirim, 2005) düşünüldüğünde, kendi içinde depresif bir potansiyel taşıdığı söylenebilir. Nitekim Arnoux (2005), ergenlik döneminin kendi içinde depresif bir potansiyel taşıdığını, bu depresif durumun çocukluğun ve ona bağlı nesnelerin kaybı ile ilişkili olduğunu belirtmektedir.

Ergenlikte karşılaşılan asıl zorluk nesnelerin yer değiştirmesidir. Bu durum, birincil nesneden çekilen yatırımın henüz mevcut olmayan yeni bir yetişkine aktarma gereksiniminden kaynaklanan benzersiz bir yalnızlık biçimini tetikler. Ortaya çıkan bu boşluk hissi manik savunmaları ortaya çıkar. Olgunluğa ulaşmak için yalnızlığa tahammül etme yeteneği gelişmelidir. Bireyin erken dönem bağlanmalarının niteliği ve ödipal çatışmanın yoğunluğunun da bu sürece etkisi önemli düzeydedir (Fischer, 2011).

Manik savunmalar, yaşam boyunca normal gelişimde etkili olurken, hem cinsel hem de saldırgan dürtülerdeki artışın uyandırdığı kaygıyı hafifletmek için bir tümgüçlülük durumu arandığında genellikle ergenlik döneminde arttığı söylenebilir. Bu, her ergenin geçmesi gereken bir süreçtir ve manik savunmalar, belirli bir noktaya kadar, normal ergen gelişiminin bir parçasıdır ve aynı zamanda bir ergen kültürü tarafından da desteklenir. Özellikle ergenlik döneminde arttığı söylenen manik savunmalar, belirli bir noktaya kadar normal ergen gelişiminin bir parçasıdır da aynı zamanda (Pick, 1998).

François Marty'e (2013) göre, ergenlik ikinci ayrılma ve bireyselleşme süreci olarak değerlendirilirse (P. Blos, 1967), çocuğun cinsellik nesnelere yatırım yapmak için çocuksu nesnelere yatırımını yeniden alması gerekir. Bu libidinal yatırımları tekrardan düzenleyen döngü sayesinde, buradan kaynaklanan nesnelere olan ilişki ve özdeşimler, depresif tutum zamanlarında ortaya çıkabilirler. Ancak bunlar yasin ruhsal çalışmasının ifadeleri olduğu için önemli değildirler. Nesnenin kaybı tehdidine karşı depresif kaygı ile başa çıkabilmek için, birçok içsel zorlama ile baş edemeyen öznde depresif hastalıklar kendilerini gösterebilirler.

Marty'e (2013) göre, depresyon, kaybedilen nesnenin yasını tutmada güçlük ile kendini gösteren acının ifadesi olarak değerlendirilebileceği gibi, nesneye olan aşkı ya da nesne kaybına bağlı ruhsal sıkıntıyı özümseme girişimi şeklinde de düşünülebilir. Bir açıdan depresyon, nesne kaybı endişesi ile başa çıkabilmede bir yol, ruhsal bir çalışmadır.

Ergenlerin önemli bir yüzdesinin geçici 'duygusal çalkantı' yaşadığını öne süren Stortelder ve Ploegmakers-Burg (2010), görünüşte rahatsızlık gibi görünen bir davranışın olumlu bir gelişimsel anlamı olabileceğini ve bu dönemde yaşanan geçici bir depresyonun kendini bulma ve kendini değiştirme süreci üzerinde olumlu bir etkisinin olabileceğini belirtirler (Stortelder ve Ploegmakers-Burg, 2010).

Ergen depresyonuna dair benzer açıklamalar yapan Barrett (2008), şöyle der; "Bazı ergenlerin, ergenlik sürecinde derin depresyon ile mücadele ettiğini kabul etsem de, klinik depresyon tanısı konan şeyin aslında yalnızlığın normal ve sağlıklı (acı verici olsa da) deneyimi olduğuna inanıyorum. Ayrıca, gençlerin bu kadar yalnız duygularla yüzleşebilmelerinin ve hissetmelerinin ne kadar faydalı ve hatta gerekli olduğunu ve bunlara tahammül edebilme yeteneklerini keşfetmenin ne kadar önemli olduğunu anlamaya başladım. Aslında, bunu yapmak, Winnicott (1954) 'ın depresif pozisyonun kazanımlarıyla ilgili olarak tarif ettiği şeyin bir uzantısı olarak görebiliriz. Bu yapılabilirse, ortaya çıkan ustalık duygusu ve benlik saygısındaki artış, bir ergenin nesnenin yokluğuna tahammülünü ve yetişkin cinselliğinin kazanılmasını büyük ölçüde kolaylaştırır" (Barrett, 2008).

Birraux (2013), ergenliğin sonlanabilmesi için, tümgüçlülük ve ölümsüzlük hayallerinden vazgeçmenin eşlik ettiği depresif bir ıstırapın gerekliliğini öne sürer.

Narsisizmin depresyondaki rolü, farklı bağlamlarda da olsa uzun süre dikkatin odağı olmuştur. Freud (1917), kayıp nesne ve kayıptan kaynaklanan içsel boşluk ile narsisistik özdeşleşmeyi depresyon mekanizmasını açıklamak için kullandı. Weiss (1944) melankolinin narsisistik doğası hakkında yazdı. Jacobson (1946), benliğin kısmi ya da bütünüyle kaynaşması ve nesnenin temsili ile narsisistik özdeşleşmenin varlığını tartışarak depresyonda narsisistik çöküş hakkında yazdı. Majör depresyon veya melankolik olarak adlandıracağımız psikotik depresyonla ilgili olarak, Jacobson ilkel bir “büyülü” özdeşleşmenin oral birleşme fantezileri ile kaynaşmasından bahsetti. Bibring (1953), depresyonda, oral veya fallik unsurların eşlik ettiği ve özsaygının azalmasına neden olan narsisistik hırsların olduğunu ileri sürdü. Deutsch (1951) depresyonda, narsisizm, oral birleşme ve benlik ideali ile özdeşleşme öğelerinden bahseder. açgözlülük ve özsaygıda azalma ile oral bir yapıya sahip olduğunu ileri sürmüştür. Klein (1940), genital öncesi depresyonun köklerine dikkat çekti. Özne nesneyle özdeşleşir, onu omnipotent bir biçimde kontrol etmeyi arzular ve bundan sadist bir doyum elde eder. Klein, ideal nesne arayışı ve nesneye yatırılan idealize edilmiş niteliklere yönelik artan haset, yansıtımlı özdeşim aracılığı ile eziyet edici olarak deneyimlenir. (Anastasopoulos, 2007).

Gammill, nevrotik depresyon ve narsisistik depresyon olmak üzere farklı iki depresyon türü tanımlar. Nevrotik depresyon, genitalüçgenleşme, birincil sahneden dışlanma duygusu ve özdeşleşme çatışmaları ile ön plana çıkarken, narsisistik depresyon ise, yaşam krizleri sırasında, kendiliğin veya nesnenin idealize edilmiş bir imgesini kaybetmekle ilgilidir (Lechevalier, 2020).

Ergenlik döneminin narsisistik boyutunun genellikle ön planda olduğunu belirten Arnoux (2005), ergenin kendi bedeninde yaşadığı dönüşüm sonucu ortaya çıkan depresif potansiyelin ve nesne ilişkilerindeki zorunlu değişikliklerin, ruhsal işleyiş ve benlik üzerinde şiddetli bir travmatik etkisi olduğunu öne sürmektedir (Arnoux, 2005).

Erinlik ile birlikte çocukluktan belirgin bir kopmanın olması ve dürtü organizasyonunda yaşanan değişim sonucu narsistik katman derinden bir sarsıntıya maruz kalır. Ergen kendi bedeninde yaşadığı dönüşümün sarsıcı etkisinin yanı sıra çocukluktaki idealizasyonların yıkılması gerektiği gerçeği ile karşı karşıya gelmektedir (Dönmez, 2005).

Ladame (1987), depresif ve narsisistik ergenlerin, dış nesnelere ilişkilerini düzenlemelerine yardımcı olacak dengeli bir benlik ve nesne temsilinden yoksun olduklarını ve benlik ve nesnenin az çok kaynaşmış olduğu arkaik birincil özdeşimleri ortaya koyma eğiliminde olduğunu öne sürer (akt. Anastasopoulos, 2007).

Ladame kimlik duygusunun sağlamlığının veya kırılganlığının narsisizm ile yakından ilişkili olduğunu ve erken dönem ilişkilerin, özdeşleşmelerin çocuğun narsisizmi üzerinde belirleyici bir etkisinin olduğunu vurgulamaktadır. Çocuklukta anne-babaya yapılan yatırım ergenlikle birlikte çekilecektir ve bu da narsisizmi daha da kırılgan hale getirecektir (akt. Parman, 2013).

Ergenlik döneminde, cinsel olgunlaşma ile beraber ödipal nesnelere gelen narsisistik kaynaklar kullanılamaz hale geldiğinden, yeni nesnelere keşfedilmesi gerekecektir (Parman, 2012). Erinliğin bedende yol açtığı değişimler ve ebeveyn imgelerinin idealize edilmiş konumlarını kaybetmesi nedeniyle narsisistik dayanaklar sarsıntıya uğrar (Zabcı, 2006). Narsisizmi bir durum, bir olgu yerine, bir "sürekli yapılanma" olarak tanımlayan Jeammet de, ergenlikle birlikte çocuksu narsisizm dayanaklarının artık geçerli olmaması yeni narsisistik dayanaklara gereksinimi ortaya çıkardığını belirtir (Jeammet, 2013).

A.Braconnier ergenlik döneminde yaşanan özel tipte depresif bir duygulanımdan söz eder. Normal bir süreci kapsayan ve geleceğinin belirleyicisi olan bu durum, ergenin kendi narsisizmini dayanak alarak yeni aşk nesnelere yatırım yapamamasıdır. Bunun sebebi ise, ergeni fazlasıyla tehdit eden cinsel ve erotik yatırımdır. Bu tehditten dolayı yeni yatırımları reddeden ergen depresif hissedecektir. Ergenin anne babaya olan yatırımı kendi narsisistik dayanağının temelini oluşturduğu için yeni nesnelere yatırım yaparak bu eski aşkı koparmak istemeyecek ve bu yüzden yeni nesnelere gitmekte zorlanacaktır. Bu sebeple ergen depresif bir süreç yaşar (İkiz, 2013).

Depresyon, içsel kırılganlığı ortaya çıkarmaktır. Bireyin narsisistik dayanaklarına ve benliğinin tümgüçlülüğüne dokunan bir şeydir. Ergenlik dönemindeki depresif duygulanım nesne kaybının ifadesidir (Alsancak Sönmez, 2011). Ergenin kaybettiği nesnelere yerine yeni nesnelere koyma süreci pek kolay değildir çünkü bu yeni nesnelere kaybı da narsisistik incinmelere kolaylıkla neden

olur. Bu sebeple ergen, Ben'in fakirleşmesini ve kırılmaşmasını önüne geçmek için kayıplarını reddedebilir ve bu nedenle de depresyona yatkınlaşabilir (Şahin, 2011).

Son olarak ergen, aşk nesnesinin kaybı karşısında depresif konumu işleme başarısızlığının sonucu olarak depresyon yaşayabilir. Ancak depresyonun patolojik biçimleriyle, yaşam krizlerinin birbirini izleyen örneklerindeki depresif konumla işlenebilen depresyonu birbirine karıştırmamak gerekir (Lechevalier, 2012).

2.4.3. Ergen Depresyonunu Konu Alan Çalışmalar

Çocukluk döneminde daha az görülen depresyonun, ergenlikle birlikte görülme sıklığı belirgin bir biçimde artmaktadır. Depresyonun yaşam boyu görülme sıklığı çocukluk döneminde %3'ten az iken bu oran ergenlik döneminde %14'e ulaşmaktadır (Lewinsohn ve ark. 1998). Cinsiyet bağlamında bakıldığında ise, ergenlik öncesi depresyonda cinsiyetler arasında bir farklılık gözlenmezken, ergenlikle birlikte depresyon kızlar arasında erkeklerden daha fazla görülmeye başlanmaktadır (Nolen-Hoeksema ve Girgus 1994).

Çocuk ve ergenlerde depresyon üzerine yapılan bir çalışmada, depresyona eşlik eden somatik yakınmalar, anksiyete/fobik semptomlar ve davranım bozukluğu gibi sorunların bu yaş gruplarında önemli ölçüde mevcut olduğu saptanmıştır (Mitchell ve ark, 1988). McCauley (1991) ise, çocuk ve ergenler üzerinde yaptığı çalışmasında, depresif grubun %70'inde somatik yakınmalar tespit etmiştir. Somatik yakınmalarının sıklığının ise anksiyete bağlı olmadığı, depresyonun şiddetiyle ilişkili olduğu görülmüştür.

Carlson ve Kashani (1988), okul öncesi çocuklar, ergenlik öncesi çocuklar, ergenler ve yetişkinler olmak üzere farklı yaş gruplarıyla yaptıkları çalışmada, depresif belirti ve bulguları karşılaştırmışlardır. İsteksizlik, umutsuzluk, psikomotorretardasyon ve hezeyanların yaşla birlikte arttığı, buna karşılık depresif görünüm, özgüven, somatik yakınmalar ve tek başına halüsinasyon varlığının yaşla birlikte azaldığı görülmüştür. Depresif duygulanım, konsantrasyon bozukluğu, uyku bozukları ve intihar düşüncesinin ise yaşla değişmeyen belirtiler olduğu görülmüştür. Yorgunluk,

ajitasyon ve iştahsızlık okul öncesi çocuklarda ve yetişkinlerde sık gözlenirken, çocuk ve ergenlerde ise daha seyrek olduğu tespit edilmiştir.

Klinik araştırmalar, depresif hastaların çocukken ebeveynlerinin duyarsız ve ulaşılmaz olduklarını ya da aşırı müdahaleci ve çocuğun özerkliğine/bağımsızlığına tahammül edemediklerini bildirdiklerini göstermektedir. Blatt ve arkadaşları, genç yetişkinlerden oluşan bir örnekleme, depresyon ile ebeveynlerin temsili arasındaki ilişkileri araştırmışlardır. Klinik olmayan bir örnekleme yaptıkları çalışmada, depresif yaşantıların yoğunluğu ve türleri ile ebeveyn tanımları arasında ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Ebeveynlerin sert ve yargılayıcı olarak algılanmasından ziyade, depresyonla asıl ilişkili olan ihtiyaç duyulan destek ve şefkatin anne-babadan gelmemesidir (Blatt ve ark, 1979).

Bornstein (1992) ayrıca, ebeveyn aşırı korumacılığı ve otoriterliğinin, bağımlılık düzeyini belirlemede önemli bir rol oynadığını göstermek için çocuk-ebeveyn etkileşimlerinden deneysel kanıtlar sunmuştur. Bu tür ebeveyn tutumları ve davranışları, aynı anda çocuklarda ve gençlerde bağımlı davranışı güçlendirmeye ve onların bağımsız, özerk davranış geliştirmelerini aktif olarak engellemeye hizmet edebilir. Ebeveynler, çocuğun keşif ve ustalık deneyimlerine katılmasına izin vermez. Çocukların bağımsız davranışları için kesin ceza verebilirler. Bu tür ebeveyn tutumları ve davranışları, ebeveynin bağımlılık ihtiyaçları ile her şeye gücü yetme ve kontrol ihtiyacı arasındaki bilinçsiz ve çözülmemiş çatışmalarını ifade eder.

Bornstein (1992), çocuksu nesnelere ayrılamayan ya da ayrılmada güçlük çeken gençlerin, otoriteye daha fazla yatkınlık, boyun eğme ve itaat gösterme ve sürekli olarak başkalarından yardım arama eğiliminde olduklarını gösteren çalışmalar yapmıştır. Ayrıca bu bağımlılığa sıklıkla depresyonun eşlik ettiğini öne sürmüştür. Bu gençlerin performanslarına kaygı eşlik eder ve reddedilmeye karşı çok duyarlıdırlar. Slipp (1976), ayrılığı ve bireyleşmeyi engelleme eğiliminde olan bu tür ailelerin, çocuklarda depresyonun gelişmesine yol açtığını ileri sürmektedir. Benzer şekilde Smith (1971), ayrılma-bireyleşme sürecinin başarılammaması durumunda depresyonun gelişebileceğini söyler.

Frank ve arkadaşlarının, 405 ergen ile yaptıkları çalışmada, ebeveynlerinden ayrılma konusunda daha fazla zorluk yaşadıklarını bildiren ergenlerin daha fazla depresif belirtiler gösterdikleri görülmüştür. Ayrıca, ergenlerin ebeveynlerle

alışılmadık derecede yakın ve bağımlı ilişkilerinin, kişilerarası ilişkilerde yüksek düzeyde kaygılarla ilişkili olduğu saptanmıştır (Frank ve ark, 1997).

Ergenlik döneminde yaşanan yoğun depresyon sonucunda intihar davranışı görülebilir. Yaşamın bu evresine özgü normal gelişimsel süreçler ve krizler dikkate alınmadan, intihar davranışı tam olarak anlaşılabilir. Gençlerin çoğu, yetişkinliğe geçişlerinde bu tür krizleri yeterince çözer. Ancak ergenin bu zorlukların üstesinden gelmesini çok zorlaştıran bazı patolojik süreçler vardır (Orbach, 2007).

Ergenlerin karşılaştığı en ciddi krizlerden biri de ayrılma ve bireyleşme krizidir. Blatt ve Blass (1990), ayrılıktaki zorlukların ve bireyleşme eksikliğinin patolojik kaygılara yol açabileceği ve en sonunda anaklitik depresyonla sonuçlanabileceğini iddia etmişlerdir. Dahası, ergenlerde intihara neden olabilecek en yıkıcı dinamiklerden bazıları, ayrılma ve bireyleşme görevinin yerine getirilmesinin engellenmesi ile ilgilidir (Orbach, 2007).

De Jong (1992), 290 ergen öğrenci ile yaptığı çalışmada, intihar öyküsü olan depresif ergenlerin diğer gençlere kıyasla daha az güvenli bağlanma ve düşük düzeyde bireyleşme gösterdiklerini tespit etmiştir. Orbach ve ark. (1999) intihara eğilimli ergenlerin (hem erkek hem de kadın), intihara eğilimli olmayan ergenlerin aksine, ebeveynlerinin kendileri için ulaşılabilir hedefler belirlediklerini ve ebeveyn mutluluğuna tam bağlılık talep ettiklerini bulmuşlardır. İntihara eğilimli ergenler, ebeveynlerinin, kendilerinin (ergenlerin) sorunlu olmalarını tercih ettiklerini ve bireyselliklerini ihlal ettiklerini bildirmişlerdir (Orbach, 2007).

Ülkemizde ergenlikte depresyonun yaygınlığı ve ilişkili etmenlerin araştırıldığı bir çalışmada, düşük özsaygı, zayıf sosyal destek ve yetersiz sorun çözme becerisinin ergenlik dönemi depresyonu için risk etmenleri olduğu görülmüştür. Bununla birlikte elde edilen sonuçlar, ergenler arasında depresyonun yaygın olduğunu göstermiştir (Ertekin ve ark., 2008).

Şireli ve Soykan'ın (2016), depresyonu olan 30 ergen ve sağlıklı 30 ergen katılımcıyla, ergenlik dönemindeki depresyonun şiddeti ile anne-baba tutumları ve aile işlevselliğinin ilişkisini incelediği çalışmalarında, depresyon grubundaki ergenlerin hem anne, hem de babalarını kontrol grubundaki ergenlere göre daha yüksek düzeyde reddedici algıladıklarını bulmuşlardır. Ayrıca ergenlerin depresyon şiddeti ile

algıladıkları reddedilme düzeyi ve aile işlevselliğinde bozulma arasında anlamlı pozitif ilişki olduğu saptanmıştır.

Ebeveyn davranış ve tutumları ile birlikte, ayrılma-bireyleşme ve depresyon arasındaki ilişkiyi vurgulayan çalışmalar da yapılmıştır. Özbaran (2004), 60 majör depresyonu olan ve 60 sağlıklı toplam 120 ergen katılımcının ayrılma-bireyleşme özelliklerini ve anne baba tutumlarını araştırmıştır. Depresif ergenlerin, normal ergenlere kıyasla olumsuz ayrılma-bireyleşme özelliklerine sahip olduklarını, bu gençlerin ailelerinde daha fazla aşırı annelik, geçimsizlik ve sıkı disiplinin mevcut olduğunu saptamıştır. Slipp (1976), ayrılığı ve bireyleşmeyi engelleme eğiliminde olan bu tür ailelerin, çocuklarda depresyonun gelişmesine yol açtığını ileri sürmektedir. Benzer şekilde Smith (1971), ayrılma-bireyleşme sürecinin başarılabilmesi durumunda depresyonun gelişebileceğini söyler.

Yüksel (2006), 1074 üniversite birinci sınıf öğrencisi ile yaptığı çalışmada, ayrılık anksiyetesi, yutulma anksiyetesi, ihtiyacı inkar etme ve reddedilme beklentisi gibi olumsuz olarak nitelendirilen ayrılma-bireyleşme özelliklerinin yüksek depresyon puanları ile pozitif ilişkili olduğunu tespit etmiştir. Buna karşılık olumlu ayrılma-bireyleşme özelliklerinin ise düşük depresyon puanları ile pozitif ilişkili bulunmuştur. Ayrıca, katı ve sıkı disiplinli ebeveyn algısının ergen ayrılma-bireyleşmesini olumsuz etkilediğini, akran ilişkilerinin ayrılma-bireyleşmeye olumlu katkısının olduğunu saptamıştır.

Genç yetişkinin psikolojik gelişiminin baskılanmasında aile ortamının oynayabileceği rolü göz önünde bulundurmak önemlidir. Geç ergenlik döneminde daha fazla depresif etki bildiren ancak evden ayrılan bireyler psikolojik uyumda iyileşmeler gösterirken, yüksek düzeyde depresyon etkisi göstermiş ancak evden ayrılmayan kişiler iyileşme göstermemişlerdir. Genç yetişkinlik döneminde ebeveynlerden ayrı/uzakta yaşamının, genç yetişkinin refahı ve ebeveynlerle olan ilişkisinin kalitesi üzerinde önemli etkileri olduğunu ve ayrıca evden ayrılmamanın bireyleşme sürecini desteklemeye yardımcı olabileceğini öne sürmektedirler (Dubas ve Petersen, 1996).

Ergen depresyonunun projektif yöntemlerle ele alınıp değerlendirildiği çalışmalar da mevcuttur. Exner'in (1991), Bütünleştirici Sistemin bir parçası olarak geliştirilen Rorschach Depresyon Endeksi (DEPI), genel olarak depresif özelliklerin

tanımlanmasına yardımcı olan değişkenleri içerir. Mondal ve Kumar (2015), Rorschach değişkenlerinin depresif gruplar ile normal kontroller arasındaki farkını incelemek, DEPI'nin tanısallık etkinliğini incelemek ve Beck Depresyon Ölçeği puanları ile DEPI arasındaki herhangi bir korelasyonun olup olmadığını değerlendirmek amacıyla 30 depresyon hastası ve 30 sağlıklı kişi olmak üzere 60 ergen katılımcıyla bir çalışma yürütmüşlerdir. Sonuçlara bakıldığında, iki grup arasında Depresyon Endeksi değişkenler açısından anlamlı bir fark görülürken, Beck Depresyon Ölçeği ile Depresyon Endeksi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Ayrıca Depresyon Endeksi'nin tanısallık etkinliğinin düşük olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde, Rorschach Testi'nin depresyonu teşhis etmede çok etkili olmadığını gösteren başka çalışmalar da yapılmıştır. Ball ve arkadaşlarının (1991), depresyonu olan 67 ergen ve 99 sağlıklı katılımcıyla yürüttükleri araştırma sonucunda, ergenlerde depresyonu teşhis etmek için yalnızca Rorschach Depresyon Endeksinin yeterli olmadığını saptamışlardır.

Archer ve Krishnamurty (2001), 152 ergen katılımcıyla yaptıkları çalışmada, Rorschach Depresyon Endeksinin (DEPI), depresyondaki ergenleri diğer psikiyatrik tanısı olanlardan ayırtmada şansının çok az olduğunu tespit etmişlerdir. Bruce Smith'in, bu çalışmanın sonuçlarına dair yaptığı yorumlar önemlidir. Smith, ilk olarak, başka psikiyatrik tanıları olan hastaların da depresif olabileceğini söyler. Bununla birlikte, depresyonun çok farklı şekillerde görülebileceğini ve bunlardan sadece bir kısmının Depresyon Endeksi tarafından yakalanabileceğini ve son olarak DSM ve ICD tanılarının davranışsal belirtileri (uykusuzluk veya aşırı uyku, enerji kaybı, intihar düşünceleri vs.) değerlendirirken, Rorschach Testi'nin algı, biliş ve duygulanım düzenlemesi gibi ruhsal süreçleri değerlendirdiğini öne sürmektedir. Kısacası Rorschach Testi'nin tanı koymada zayıf olması, hem tanının yapısından hem de Rorschach Testi'nin kendi doğasından kaynaklanır (Smith, 2010). Projektif testlerin amacı, teşhis koymaktan ziyade, ergenin içsel süreçlerinin işleyişi hakkında bilgi sahibi olmak ve hangi süreçlerin aktif bir şekilde ön plana çıktığının belirlenmesidir (Tunaboylu-İkiz, Pirim, 2005).

Öztürk (2011), doğrudan depresif ergenlerle olmasa da, Rorschach testi aracılığıyla ergenlikte madde bağımlılığının depresyonla ilişkisini, Winnicott'un 'çökme korkusu' kavramı bağlamında ele almıştır. Sonuç olarak, maddeye bağımlılık geliştiren ergenlerin, duygulanımları işleme ve tasarımılandırmada güçlük yaşadıkları ve sağlam bir içsel nesneye sahip olmadıkları görülmüştür. Bu ergenlerde

depresif kaygı ve suçluluk yerine onarma çabalarının yetersiz kaldığı bir çökme korkusu ön plana çıkmaktadır.

Erbahar ve Fıkrkoca Atik (2019), Rorschach ve Tematik Algı testleri aracılığıyla, nesne kaybı ile mücadele eden 20 yaşında erkek bir hastanın ayrılma-bireyleşme sürecini incelemiştir. Çalışma sonuçlarına bakıldığında, boşluklara hassasiyet, narsisistik kırılabilirlik, depresif duygulanım ve ayrılmada zorluk Rorschach testinde dikkat çekicidir. Tematik Algı testinde de narsisistik yetersizlik, ayrışma sorunsalı, depresif duygulanım, boşluklara, iç-dış sınırlara hassasiyet gözlenmiştir. Ek olarak, bu çalışmada sınır patolojilere dair birtakım özelliklerin ergenlik döneminin bir uzantısı olup olmadığı da tartışılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Hipotezleri

3.1.1. Araştırmanın Kuramsal Hipotezleri

1. Depresif geç ergenlerin nesne ilişkilerinin simbiyotik türde belirginleşmesi, ayrılma-bireyleşmeye yönelik çatışmaların ön plana çıkması beklenmektedir.
2. Depresif geç ergenlerin narsisistik yetersizlikten ötürü duygulanımsal olarak depresyon yaşadıkları düşünülmektedir.

3.1.2. Araştırmanın İşlemsel Hipotezleri

1. a) Rorschach Testi'nin 2, 3, 7 ve 9. kartlarına verilen ilişki yanıtlarında ayrışma zorluğunu gösteren tutma, tutunma, yapışma, ayrılma ve birleşme temalarına sıkça rastlanması beklenmektedir.
b) Tematik Algı Test'inin 2 ve 6BM kartında ayrılma-bireyleşme ekseninde hikayeler anlatmaları beklenmektedir.
c) Ayrılığa gönderme yapan Rorschach Testi'nin 10.kartı ile TAT'in 13B ve 16. kartında, ayrılığı işlemede zorlanacakları beklenmektedir.
2. a) Katılımcıların benlik yapılanması hakkında bilgi veren Rorschach Test'inin 5.kartında, narsisistik yetersizliğe/kırılganlığa gönderme yapan yanıt içerikleri beklenmektedir. Tematik Algı Test'inde ise nesne ilişkilerinin dayanak üzerinden oluşması beklenmekte olup; 3BM, 12BG, 13B kartlarında, depresif duygulanım ve yalnızlıkla başa çıkmada zorlanacakları ve ötekine duyulan ihtiyacın belirgin bir şekilde ortaya konduğu hikayeler beklenmektedir. Ayrıca öngörüşme sırasında da, özellikle evden ayrılmaya dair söylemlerde narsisistik yetersizliği akla getiren ifadelere sıkça rastlanması beklenmektedir.

b) Rorschach Test'inde depresif duygulanıma ilişkin siyah, gri, beyaz renk içeren yanıtların [C', FC', C'F] fazla sayıda olması beklenmektedir.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

3.2.1. Katılımcılar

Bu çalışma, Van Eğitim Araştırma Hastanesi Psikiyatri Polikliniğine başvuruda bulunmuş ve DSM 5 tanı kriterlerine göre depresyon tanısı almış yaşları 19 ile 25 arasında değişen 17 kadın ve 17 erkek olmak üzere toplam 34 gönüllü katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın amacı hakkında katılımcılara bilgi verilip, onayları alındıktan sonra çalışmaya başlanmıştır.

3.2.2. Araştırmaya Dahil Edilme Kriterleri

Araştırmaya dahil edilme kriteri, "DSM 5'e göre depresyon tanı kriterlerini karşılama ve depresyonun derecesini belirlemede geçerli ve güvenilir bir ölçek olan Hamilton Depresyon Ölçeği'nden 8-28 arası puan almış olma" olarak belirlenmiştir. Majör depresyona işaret eden 29 ve üzeri puan alan hastalar araştırmaya dahil edilmemiştir.

3.2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada Bilgilendirilmiş Onam Formu, Demografik Form, Hamilton Depresyon Ölçeği, Yarı Yapılandırılmış Klinik Görüşme Formu, Rorschach Testi ve Tematik Algı Testi kullanılmıştır.

3.2.3.1. Bilgilendirilmiş Onam Formu

Bu form, katılımcıların yapılan araştırma hakkında bilgilendirilmelerini sağlayan ve onaylarını içeren kısa bir açıklamadan oluşmaktadır. Araştırmaya katılan gönüllü katılımcılara onam formu imzalatılmıştır.

3.2.3.2. Hamilton Depresyon Ölçeği

Max Hamilton tarafından 1960 yılında geliştirilen ve günümüzde depresyonun derecesini ölçmek için kullanılabilecek bir testtir. Son bir haftalık süreçte yaşanan depresyon semptomlarını sorgulayan 17 maddelik bir ölçektir. Uykuya dalma güçlüğü, gece yarısı uyanma, sabah erken uyanma, somatik semptomlar, genital semptomlar, genital semptomlar, zayıflama ve iç görü ile ilgili maddeler 0-2, diğer maddeler 0-4 puan arasında derecelendirilmiştir. Ölçeğin en yüksek alınabilecek puanı 53'tür. 0-7 puan depresyon olmadığını, 8-15 puan hafif derecede depresyonu, 16-28 arası puan orta derecede depresyonu, 29 ve üzeri puan ağır derecede depresyonu göstermektedir. Akdemir ve arkadaşları tarafından, ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması 1996 yılında test edilmiştir.

3.2.3.3. Yarı Yapılandırılmış Psikanalitik Ön görüşme

Rorschach ve Tematik Algı testi uygulamaları öncesinde, katılımcılarla yarı yapılandırılmış bir öngörüşme gerçekleştirilmiştir. Her bir katılımcının kişisel geçmişi, anne-babası ile ilişkisi, aile ile birlikte yaşayıp yaşamadığı, aile evinden ayrılmayı düşünüp düşünmediği, çocukluk anısı ve tekrarlayan rüya gibi sorular sorulmuştur.

3.2.3.4. Rorschach Testi

Hermann Rorschach tarafından 1921'de geliştirilmiş olan Rorschach testi, projektif bir test olup üzerinde mürekkep lekeleri olan 10 adet kart içermektedir. Testteki 1,4,5,6,7 numaralı kartlar koyu renkli, siyah ve beyaz, 2 ve 3 numaralı kartlar siyah ve kırmızı, 8,9 ve 10 numaralı kartlar ise pastel renklidir. Simetrik olmaları ve bir eksen etrafında oluşmaları bu kartların ortak özellikleridir (İkiz, 2013).

Bireysel uygulanan Rorschach testinde, süre sınırlaması yoktur. Kişiden, kartlarda gördüğü her şeyi söylemesi istenir. Test uygulayıcısı, kişinin verdiği cevapları, yaptığı yorumları, sözel olmayan tüm davranışlarını, her karta cevap veriş süresini ve kartların pozisyonundaki tüm değişiklikleri not eder (Anzieu & Chabert, 2011).

Rorschach Testinin değerlendirme ve yorumlama yöntemleri ekolden ekole farklılık gösterebilmektedir. Bunlardan biri, Amerikan Okulu'nun geliştirdiği ve John Exner'in çalışmalarıyla ön plana çıkan bütünleştirici bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda, test sonuçları tanımlayıcı, faydacı ve betimseldir. Kişilik kuramlarının sağladığı derinlikten yoksun olan testin amacı sorun çözme olup, cevap süreci algısal-bilişsel terimlerle açıklanmaktadır. Testin yalnızca içeriği değil, nasıl söylendiği ilkesine dayanan Fransız Okulu'nda ise, söylemin devamlılığı ve yorum çok önemlidir. Ruhsal yapılanma, rüyada olduğu gibi gizil ve görünür içerik birlikte değerlendirilerek anlaşılmaya çalışılır (İkiz, 2013).

Türkiye'nin Rorschach Test'i ile tanışması Yani Anastasiadis aracılığıyla olmuştur (İkiz, 2007). Testin Türkiye standardizasyonu ise İkiz ve arkadaşları tarafından yapılmıştır. Bu araştırmada Rorschach Test'inin Türkiye yetişkin normları baz alınmış olup, Fransız yorumlama sistemi kullanılmıştır.

3.2.3.5. Tematik Algı Testi (TAT)

Tematik Algı Testi, 1935'te Morgan ve Murray tarafından geliştirilmiştir. 1943 yılında ise Murray, testin son halini yayınlamıştır (Anzieu&Chabert, 2011). Tek seferde uygulanan TAT testinde, kişiden her kartta bir hikaye anlatması istenir. Her bir

kartın gizil ve görünür içeriği mevcuttur. Özellikle kişinin nesne ilişkileri dünyası hakkında bilgi veren TAT, klinikte Rorschach testi ile kullanıldığında kişi hakkında daha zengin ve kapsamlı bilgiler edinilir (İkiz, 2011).

Bu çalışmada Tematik Algı Testi'nin Fransız yorumlama sistemi kullanılmıştır. Testin, katılık olarak adlandırılan A serisi, labilite olan adlandırılan B serisi, kaçınma olarak adlandırılan C serisi, anlatıdışı görünümeler olarak adlandırılan D serisi ve birincil süreçler olarak adlandırılan E serisi olmak üzere 5 farklı serisi mevcuttur.

3.2.4. Veri Toplama ve Analiz Süreci

DSM 5'e göre Depresyon tanısı alan kişilere, araştırmanın amacı hakkında bilgi verildikten sonra araştırmaya gönüllü olarak katılmak isteyen katılımcılara onam formu imzalatılmıştır. Sonrasında Demografik Bilgi Formu doldurmaları istenmiş ve ardından yarı yapılandırılmış ön görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu işlemler tamamlandıktan sonra Rorschach Testi ve Tematik Algı Testi uygulanmıştır. Testler, Fransız Okulu Kodlama Sistemine göre kodlanmış olup, görüşmeler ile birlikte yorumlanmıştır.

Ayrıca bu çalışmada, kadın katılımcılar ile erkek katılımcıların Rorschach protokollerinden elde edilen sayısal verilerin karşılaştırılmasında T testi kullanılmıştır. Bununla birlikte aile ile birlikte yaşayanlar ile aileden bağımsız yaşayan katılımcıların Rorschach protokollerinden elde edilen sayısal verilerin karşılaştırılmasında non-parametrik bir test olan Mann Whitney U Testi kullanılmıştır. SPSS 25 paket programı kullanılarak yapılmıştır. Değerlendirmelerde istatistiksel anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak kabul edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. GENEL BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde katılımcıların sosyo-demografik bulguları incelendikten sonra, öngörüşmeye dair bulgular ve uygulanan projektif testler ile ilgili bulgular incelenecektir.

4.1.1. Sosyo-Demografik Bulgular

Bu araştırma, yaşları 19-25 arasında olan 17 kadın ve 17 erkek olmak üzere 34 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Yaş ortalaması 22 olan katılımcıların tamamı Van ilinde ikamet etmektedir. 28'i aile ile birlikte yaşamakta, 6'sı ise aileden bağımsız yaşamaktadır. Katılımcıların düşük ve orta sosyoekonomik düzeye sahip oldukları görülmüştür.

4.1.2. Psikanalitik Öngörüşmeye Dair Genel Bulgular

Katılımcılarla yapılan psikanalitik yönelimli yarı-yapılandırılmış öngörüşme aracılığıyla her bir katılımcının kişisel geçmişi, aile öyküsü hakkında bilgi alınmıştır. Katılımcıların aile ile birlikte yaşayıp yaşamadığı, aileden ayrıldığı bir dönem olup olmadığı, olduysa bu süreci nerde nasıl geçirdiği, aile evinden ayrılmayı düşünüp düşünmediği, bunun hayalini kurup kurmadığı gibi sorular sorulmuştur.

4.1.2.1. Anne-Baba ile İlgili Söylemler

Depresif geç ergenlerin anneleri hakkındaki söylemleri incelendiğinde, annelerin müdahaleci ve aşıırı koruyucu özellikleri ile tanımlanmaları dikkat çekicidir. İlgili, fedakar bir anne tasviri ile birlikte, ayrışmaya izin vermeyen, bireysellik için alan bırakmayan bir anne tarifi yapılmaktadır. Anneyle paylaşıma dayalı yakın bir ilişki betimlenirken aynı zamanda ilişkideki bu yakınlığın rahatsız ediciliği de hissettirilmektedir. Kısacası, katılımcıların söylemlerinde anneyle iftedeğerli bir ilişkinin mevcut olduğu gözlemlenmiştir.

Erkek Katılımcı, B., 21 yaş

"Rasyonel bir insan, soğukkanlılığı hep ağır basar. Kendi çocukları için en iyisini isterken aynı zamanda onun istediği gibi biri olmamızı da ister, yani hissettirir bunu bize. Bazen anne-babamı hoşnut etmek için kendi mutluluğumdan feda ettiğim oluyor, sanki yapmak zorundaymışım gibi."

Erkek Katılımcı, Y., 19 yaş

"Fedakar, iyi niyetli ve kaygılı biri. Kötü bir Şey olduğunda çabuk panikler, surat astığımda nedenini sorgular hemen. Ne bileyim fazla yakınız_bu iyi bir Şey mi bilmiyorum."

Kadın Katılımcı, R., 21 yaş

"Annem çok ilgili, fedakr. Ancak biraz baskıcı da. Mesela mezuniyet günümde o kadar mağaza geçmiştim ama yine de en son annemin beğendiği elbiseyi giydim istemeyerek. Onun isteklerini yerine getirmede de hep suçlu hissederim, darılırdı falan.."

Kadın Katılımcı, A., 21 yaş

"Arkadaş gibidir benimle, eşine ve çocuklarına düşkün baya. Buraya her geldiğimde ağlar mesela. Almanya'ya gitme imkanım vardı, daha iyi bi maaşla, gitmek istiyordum ama annem istemedi. Hepimizin bir arada olmasını ister sürekli. Çok düşünür bizi, çok duygusal."

Erkek Katılımcı, ., 20 yaş

"Aşırı kontrolcü, baskıcı, her şeyi ben bilirim havasında, yanlışını asla kabullenmeyen biri. Çok konuşur, bıraksan saatlerce susmadan konuşur. Benim için en iyisini istediğini söyler durur."

Erkek Katılımcı, R., 25 yaş

"İlgili, fedakar bir anne. Aramız gayet iyi. Ancak bir gün bile telefonla aramazsam panikler, bu kadar kaygılı olmasaydı keşke."

Erkek Katılımcı, N., 21 yaş

"Baskın bir anne. Hep kendi isteği olsun istiyor. Çok çalışkan, çok aceleci. Her şey dört dörtlük olsun, anında olsun ister."

Erkek Katılımcı, S., 23 yaş

"Genelde soğuk yapılı biri, sinirli. Dışarıya karşı daha çok ama bize de yansıtır tabi. Sevgi konusunda sıkıntımız yok, ilgili anne aslında. Kalabalık aile olmamızdan etkileniyor haliyle."

Kadın Katılımcı, B., 21 yaş

"Çok çok merhametli sadece sevgisini göstermez biraz katı durmaya çalışır. Annemin emeklerini göz ardı edemem, hep çabaladı. Evimizi yürüten her şeyi yapan annemdir."

Kadın Katılımcı, M., 24 yaş

"İyi biri aslında, sevgisinden eminim ama belli etmez genelde. Yanımda olduğunu pek hissedemiyorum özellikle şu zor günlerimde."

Kadın Katılımcı, G., 24 yaş

"Fedakar, yardımsever biri ancak fazla baskıcı. Sürekli karıştır her şeyimize."

Erkek Katılımcı, Y., 19 yaş

"Annem iyi kalpli, merhametli biri ama aynı zamanda kısıtlayıcı bir anne. Kontrol etmeyi sever, sürekli nasihat eder falan."

Kadın katılımcıların babalarına dair söylemlerinde yakınlık temaları dikkat çekerken, erkek katılımcılar ise babalarıyla daha mesafeli bir ilişki tanımlamışlardır.

Kadın Katılımcı, B., 21 yaş

"Dünyanın en iyi adamı diyebilirim, asla üzülün istemem. Mesela beden hukuk bölümünü kazanmamı istiyor ama ben istemiyorum. Ama ona söylemedim. Bu konuda ne yapacağımı bilemiyorum."

Kadın Katılımcı, E., 20 yaş

"Babamla aşırı yakınız, her isteğimde yanımda olduğunu hissettirir, sevgisini göstermekten çekinen babalardan değil."

Kadın Katılımcı, B., 21 yaş

"Babam babam değil zaten, arkadaşım. Gıpta edilecek bibab. Her şeyimle ilgilenir. Sabahından akşama sürekli arar, her sıkıntıda yanımda."

Kadın Katılımcı, R., 21 yaş

"Babam da aşırı ilgili, özellikle bana karşı. Dışarı çıktığımda aman kalın giyin dikkat et kendine der. Kaç yaşına geldim hala çocuk gibi muamele görüyorum gibi hissediyorum."

Kadın Katılımcı, Y., 20 yaş

"Çocuk gibi, çok severim. 68 yaş koah hastası. Babam çok özgür düşünen biri, hiçbir şeyime karışmaz, "yeter ki dikkat et kendine" der."

Kadın Katılımcı, D., 22 yaş

"Eğlenceli sosyal biri. Bize çok değer verir. Beşimizin eğitimiyle birebir ilgileniyor, diğer ihtiyaçlarımızla da ilgileniyor tabi, ama daha çok eğitimi önemsiyor. Okuyun, okuyun der sürekli. Babamın desteği sayesinde üniversite için İstanbul'a gittim. Onca baskıya rağmen gidebildim. Aileden kız olarak başka şehre giden ilk bendim babam sayesinde."

Kadın Katılımcı, A., 21 yaş

"Babam da çok iyi, sevgisini sonuna kadar gösterir, sever de öper de. Her kararında destekledi. Hep arkamda durdu. En doğrusunu bilir dedi hep. En büyük çocuk olduğum için üstüme titrerler. Ne istersem yaparlar. Biz uzakta olsak da babam problem etmez, annem tam tersi hep dizimde olsun ister. Annem çok düşünür, suratını asar."

Kadın Katılımcı, E., 22 yaş

"Babam hep çalışırdı, ergenlikten sonra yakın olmaya başladık, ilgili ve zeki. Her anlamda ilgilenir, bir dediğimi iki etmez, bazen biraz sorumsuz olur o kadar. Hep çalıştığı için, bazen yeterince zaman geçiremiyoruz."

Erkek Katılımcı, Ö., 20 yaş

"Dışarıdan çok iyi biri olarak görünse de aslında öyle değil. Çok sinirli, çok öfkeli. Bazen de ben de sana benziyordum bu yaşlarda der. Babam mimar. Benim de hep mimar olmamı ister, sürekli dillendirir. Ancak ben onun yolundan gitmek istemiyorum. Başkaları "şu kişinin oğlu da baba mesleği yapıyor" desin istemem. Kendi çizdiğim yoldan gitmek istiyorum. Uçaklara aşırı ilgim var, uçak mühendisliğini istiyorum."

Erkek Katılımcı, Y., 19 yaş

"İlgili bir baba ama biraz daha mesafeliyiz."

Erkek Katılımcı, B., 20 yaş

"Biraz daha gerçekçi, hayatın biraz daha sert olduğunu öğretmek istiyor. Ben biliyorum ama..söylemesi zoruma gidiyor. Beni anlamadıklarını düşünüyorum. Okumazsan şöyle olur böyle olur diyorlar. Ee biliyorum ben bunları. Ders çalışamayınca söyledikleri aklıma geliyor, kötü hissediyorum. İşte bu yüzden ne yapacağımı bilemiyorum hocam."

Erkek Katılımcı, S., 23 yaş

"Babam bana ne kadar düşkünse ben o kadar uzağım. Duygularımı daha kapalı yaşıyorum. Göz temasından kaçırım. El öpemem. İtici geliyor duvarımı aşamıyorum. Bulunduğu ortamlarda bulunmak istemiyorum. Kısa cevaplar veririm. Bunun sebeplerini bilmiyorum. Telefon görüşmeleri de aynı şekilde."

Küçüklüğümde onunla uyumak için can attığımı hatırlıyorum, sonradan değişti. Şu an saçma geliyor o davranış. Kardeşlerimle daha sıcak bi ilişkisi var ama bende ise nedense ters tepiyor. Mesela öldüğünü falan düşünüyorum, ağlar mıyım diyorum. Nötr kalıyorum. Annede kesin üzülürüm. Onda yok. Evde olmadığı zamanlar daha ferah hissederim. Buna rağmen bana karşı çok fedakar, ilgili, anlayışlı. Kardeşlerimden çok bana karşı ilgili. İnsan ulaşamadığına karşı öyledir ya."

Erkek Katılımcı, R., 25 yaş

"O da iyi biri, biraz uzak hissediyorum ama. Babalar genelde öyle ya."

Erkek Katılımcı, V., 22 yaş

"Babamı tanımlamakta zorluk çekiyorum. Bazen çok katı vurdumduymaz, bazen sevecen. İnşaat işçisi. Çok asabi ama hemen yatıştır. duygularını hemen yansıtır, çok dobra. Erken yaşta omuzlarına binen yükten kaynaklıdır 7 yaşta iken babasını kaybetmiş. Çocukluğunu yaşayamadığı içindir belki de."

Erkek Katılımcı, Ö., 21 yaş

"Çok seviyordum son zamanlarda soğumaya başladım. Her şeyde her an küsecek gibi. Benim ben olmama pek izin vermiyor. Eskişehir'de kalmak istiyordum ama izin vermedi. Maddi anlamda onlara bakmam gerekiyor falan. Çok çabalıyor gibi ama beceremiyor. Çalışmıyor. Büyüdükçe kişiliğim oturdukça, ilişkimiz etkileniyor sanırım. O zaman da kendimi suçlu hissediyorum, acaba onlar mı doğru söylüyor diye."

4.1.2.2. Evden Ayrılmaya Dair Söylemler

Katılımcılara şu an kimle/kimlerle yaşadığı, mevcut ikamet durumundan memnun olup olmadığı gibi sorular sorulmuştur. Aile ile birlikte yaşayanlara aile evinden ayrılmayı düşünüp düşünmediği, bunun hayalini kurup kurmadığı; aileden ayrı yaşayanlara ise sebebini, evden ayrılma anını hem kendisinin hem ailesinin nasıl deneyimlediği gibi sorular sorulmuştur.

4.1.2.2.1. Aile ile Birlikte Yaşayan Katılımcıların Söylemleri

Katılımcıların büyük çoğunluğu ebeveyn evinde yaşamaktadır. Genelinin, aile ile birlikte yaşamaya karşı olumsuz tutumlarının olduğu, ailenin özellikle finansal desteğinin birlikte yaşamayı gerekli kıldığı, sorumlulukların az olması ve aileden görülen duygusal desteğin ise aile ile yaşamının avantajlarından olduğu dikkat çekicidir.

Aile ile birlikte yaşayan katılımcıların, evden ayrılmaya dair söylemlerinde bazı ortaklıklar tespit edilmiştir.

Aile ile birlikte yaşayan katılımcıların büyük çoğunluğunun, ebeveyn evinden ayrılmayı, bağımsız bir yaşamı arzuladığı ancak bu eylemi gerçekleştirmenin zorluğu dikkat çekicidir. Katılımcılar için, aileden uzaklaşma, kendi başına bir hayat kurma arzulanan bir şey iken, yalnızlığı, güvensizliği çağrıştırdığı için aynı zamanda istenmeyen bir şeydir de. Aileden bağımsız bir yaşamın beraberinde getireceği sorumluluklar, tek başına kalmayla baş edememe düşüncesi evden ayrılmayı güçleştirmektedir. Katılımcıların narsisistik yetersizlik ekseninde nitelendirilebilecek söylemleri şöyledir:

Erkek Katılımcı, N., 21 yaş

"Aslına bakarsanız hiç rahat değilim ailemle. Üniversiteyi bu yüzden kurtuluş yolu olarak görüyorum. Ailemden uzaklaşmayı çok istiyorum, daha rahat özgür hissedeceğim. Ama bu zamana kadar sürekli ailemin sözüyle hareket ettim, gidersem kendi kararlarımı kendim alabilir miyim korkusu da var. Hiç kendi hayatıma dair karar almadım, annem babam ne dediyse onu yaptım hep. Kısacası hem ayrılmak istiyorum hem de ayrılmak ürkütücü de geliyor".

Kadın Katılımcı, B., 21 yaş

"Mezun olduktan sonra evden ayrılabilirim aslında. Daha iyi olacak eğer ayrılırsam. Herkes burada, yoğun bir hayat. Sürekli kafam meşgul burada. Kafa sakinliğini hiçbir şekilde yaşayamıyorum. Bana ait bir hayat değil gibi. Burayı çok seviyorum ama.. Aileme çok düşkünüm, kendimden çok ödün

veririm ailem için. Onlar önde geliyor, bu yüzden ayrılma fikri kötü de hissettiriyor, güvende hissettiriyorlar. Daha uzakta olmak yalnızlığı da çağrıştırıyor"

Erkek Katılımcı, S., 23 yaş

"Çok istiyorum evden ayrılmayı, kendi hayatımı kurmayı. Zor olacağını bilsem de şu ankinden daha iyi olacağına eminim... Üniversite hayatımı düşününce evi ve özellikle kardeşlerimi çok özliyordum. Gidersem annem ve kardeşlerim çok üzülecekler biliyorum. Ama ayrılmak istiyorum, bazen şehir içinde ya da dışında bir yerde planlıyorum. Yalnız yapamazsam gerekirse kardeşlerimi yanıma alırım."

Erkek Katılımcı, Ö., 20 yaş

"Yatılı okumak istedim ancak izin vermediler. Sürekli sen bizsiz yapamazsın dediler. Bir taraftan artık büyüdün sen diyorlar, diğer taraftan da büyümeme izin vermiyorlar. Ablam ne güzel gitti ayrıldı burdan. Özgüven sahibi bir kadın. Bense hala çocuk gibiyim neredeyse. Kendi başıma hastaneye bile gidemiyorum. Bu yüzden ayrılmak da korkutuyor, gelecek kaygısı çok yoğun. Tek başıma yapamayacağımı düşünüyorum."

Erkek Katılımcı, Ö., 22 yaş

"Şu an ailemle yaşıyorum, biraz bunaltıyor açıkçası. Burada doğdum büyüdüm ancak burda yaşamıma devam etmek istemiyorum. Ayrılmak istiyorum. Ayrılırsam daha mutlu olmayacağımı da biliyorum bir taraftan da"

Kendi hayatlarını kurmayı göze alamayan katılımcılar, kimi zaman ebeveynlerin onlara sunduğu yaşam standartlarından vazgeçmek istemediklerini ifade ederken, kimi zaman da maddi zorluklar, ekonomik paylaşımın zorunluluğu gibi nedenlerin evden ayrılmayı güçleştirdiğini ifade etmişlerdir.

Kadın Katılımcı, M., 20 yaş

"... Neredeyse her isteğim yerine getiriliyor, evden ayrılırsam kendi hayatımı zorlaştırmış olurum"

Erkek Katılımcı, Y., 19 yaş

"Her insan gibi ben de düşünüyorum bazen. Daha iyi olur mu bilmiyorum. Sonuçta şimdilik iyi kötü bir düzenim var. Gidersem sorumluluklar artacak, zor yani".

Kadın Katılımcı, B., 21 yaş

"Ailemden ayrılmak korkutuyor açıkçası. Onların sonsuz bir anlayışı oldu bana karşı, ne istiyorsam yerine getiriyorlar"

Erkek Katılımcı, B., 20 yaş

"... Onlardan ayrı yaşamak istemem açıkçası. Hem kendime güvenmiyorum"

Kadın Katılımcı, E., 22 yaş

"Çok yakın zamanda düşündüm ama yapamayacağıma karar verdim. Korkularım var. Annemden babamdan bağımsız yaşayabileceğimi düşünmüyorum. Onlar da yapamayacağını bilir, istemezler, şehir dışına bu yüzden göndermediler üniversite için."

Kadın Katılımcı, B., 21 yaş

"... Ne bileyim güvende hissettiriyor ailem, onlardan ayrılmak yalnızlığı çağrıştırtıyor, nasıl baş edilir bilmiyorum"

Erkek Katılımcı, Ö., 20 yaş

"... Tek başıma yapamayacağımı düşünüyorum, ablam ne güzel gitti, bense hastaneye bile tek başıma gelemiyorum neredeyse"

Erkek Katılımcı, Ö., 21 yaş

"Ayrılmak istiyorum. Ayrılırsam daha mutlu olmayacağımı da biliyorum bir taraftan da. Kardeşlerim var onlara bakmam gerekiyor bir taraftan. Ekonomik anlamda evin geçimine katkıda bulunuyorum"

Kadın Katılımcı, G., 24 yaş

"... Koşullar uygun değil şu an. Kpss çalışıyorum, atanınca ayrılmak isterim"

Erkek Katılımcı, S., 23 yaş

"... Şu an çok istiyorum evden ayrılmayı. Bir işimin olmaması en büyük engel. Gidersem üzülürler ama annem ve kardeşlerim."

Erkek Katılımcı, S., 24 yaş

"... Kalabalık bir ailem var, okuyan kardeşlerim var. Maddi anlamda destek olmam gerekiyor. Babamın tek başına buna gücü yok".

Katılımcıların önemli bir kısmının, ebeveynlerin görüşüne ve onayına büyük önem verdikleri, aile bağlarının önemine vurgu yapan söylemlerde buldukları görülmüştür. Bu yüzden bazı katılımcılar için ebeveyn evinden ayrılmak, aile dayanışmasına karşı gelmek veya saygısızlık olarak da algılanmaktadır. Aileden ayrışmada zorluğu akla getiren söylemler şöyledir:

Erkek Katılımcı, F., 21 yaş

"Hiç öyle bir hayalim, düşüncem olmadı. Bunun düşüncesi bile kötü hissettiriyor, saygısızlık gibi anlaşılır. Geniş bir ailem var, kalabalık olmak, hep bir arada olmak güzel. Bir de köküm, damarlarım burda olduğu için burdan kopamam"

Kadın Katılımcı, Ş., 19 yaş

"... Ailem asla onay vermez. Ben de onların istemediği bir şey yapmam, üzmem istemem onları"

Erkek Katılımcı, V., 21 yaş

"... Ailem benim her şeyim, herkes gider ama aile gitmez"

Kadın Katılımcı, R., 19 yaş

"... Başka şehirde yapamam, hiç ailemden kopmadığım için. Her şeyimi paylaştığım bir tek onlar var"

Kadın Katılımcı, G., 24 yaş

"... Ailem ne der bilmiyorum, kırılırlar belki. Çok emekleri var üzerimde, asla üzülünler istemem"

Kadın Katılımcı, B., 21 yaş

"... Aileme çok düşkünüm, kendimden çok ödün veririm ailem için. Onlar önde gelir her zaman"

Erkek Katılımcı, B., 20 yaş

"... Onlardan ayrı yaşamak istemem açıkçası. Beni doğuran büyüten anne babama bunu yapamam. Başka bir yere gidip sırt dönmek bana uymaz"

Kadın Katılımcı, E., 20 yaş

"... Bazı gerçekler var, kolay değil aileden ayrılmak. Onlara karşı gelmek gibi olur, ne üzülmeye ne de üzmeye gerek yok"

Son olarak kadınlar için aile evinden ayrılmanın daha az kabul edilebilir bir durum olduğu, toplumsal baskının bunu iyice zorlaştırdığı söylenebilir. Ayrıca erkeklerin, kadınlara nazaran aileye karşı sorumluluğa daha fazla vurgu yaptığı, özellikle evin en büyük ya da tek erkek çocuk olmanın sorumluluğunun daha fazla olduğu ifade edilmiştir.

Kadın Katılımcı, Y., 20 yaş

"... Kadın olmanın zorluklarını çok yaşıyorum burda. Birkaç defa söyledim aileme tek başıma eve çıkmak istediğimi ancak "sen bizi akrabalara rezil mi edeceksin" dedi annem abimler"

Kadın Katılımcı, G., 24 yaş

"... Ablam mesela, memurdu ayrı yaşamak istedi ama evlenene kadar ayrılamadı bizden. Annem babam izin vermedi. Anlarsınız belki çevre baskısı. Ayrıca bana izin verseler bile, maddi anlamda henüz gücüm yok. Her açıdan zor anlayacağınız".

Erkek Katılımcı, V., 22 yaş

“... Doğudaki toplum yapısını az çok biliyorsunuz, ister istemez beklentileri oluyor, batıdaki gibi olmuyor biliyorsunuz, özellikle anne babaya saygı çok katı, dayatılıyor gibi. Ailenize bakmak gibi bir yükümlülük hissediyorsunuz sürekli”

Erkek Katılımcı, V., 21 yaş

"Zorunlu olmadıkça ailemden ayrı kalmak istemem. ... Bir de evin tek erkek çocuğuyum, beklentileri vardır ailemin de"

Erkek Katılımcı, B., 20 yaş

"... Evin en büyüğüyüm. Onlardan ayrı yaşamak istemem açıkçası. Meslek sahibi olduğumda, ya değişirsem ya onlara bakmazsam korkusu var".

4.1.2.2.2. Aileden Bağımsız Yaşayan Katılımcıların Söylemleri

Aileden ayrı yaşayan katılımcıların evden ayrılma sürecine baktığımızda ise, kendi kararlarından ziyade zorunluluktan kaynaklı ve istenmeyen bir ayrılık olduğu görülmektedir. Evden ayrılma anı anlatılırken, aileye ve özellikle anneye olan yoğun bağlılıklarının sık sık dile getirildiği ve geçen zamana rağmen aileden ayrı yaşamaya olumlu bakılmadığı dikkat çekmektedir.

Erkek Katılımcı, R., 25 yaş

“Çok zordu, çok ağlamıştık. Özellikle annem. Atamamdan dolayı mecburen ayrıldım hiç istemediğim halde. İlk zamanlar çok kötüydü. Annem günde birkaç kez arardı, bazen telefonda da ağladığı olurdu. 5 yıldır ayırınız, uzaklar bana. Her gün arar konuşuruz, hala telefona cevap vermediklerinde kaygılanıyorum ama. Acaba başlarına bir şey mi geldi diye”.

Kadın Katılımcı, A., 21 yaş

“Çok kötü olmuşum, yemek yiyemiyordum, sürekli ağlıyordum. Annem benden beterdi, telefonla bile konuşamazdı çoğu zaman. Aslında Almanya'ya gitme imkanım vardı, daha iyi çalışıp hayatımı kurabilirdim ancak annem istemedi,

ağladı falan. Hepimizin bir arada olmasını ister sürekli. Çok düşünür bizi, çok fedakar. Van'a her geldiğimde ağlar, aşırı duygusal. Hep yanında olmamızı ister. Babam ondan farklı ama, biz uzakta olsak da problem etmez”

Erkek Katılımcı, R., 24 yaş

"İlk üniversiteye gittiğimde evden ayrılmıştım. Abimin olduğu şehre gittim, aynı evde kaldık üniversite bitene kadar, bir sürü akraba ordaydı. Bir sorun yaşamadım bu yüzden. 1 yıl önce atandım ve buraya geldim. Tek yaşıyorum şu an, alışamadım bir türlü. Çok sıkılıyorum. Evde hiç duramıyorum. Sadece uyumak için eve gidiyorum. Hiç sevmiyorum yalnız kalmayı. Aileme çok düşkünüm, bağılıyım. Onlardan uzakta olmak kötü. İki haftada bir giderim memlekete mutlaka”.

4.1.3. Projektif Testlere Yönelik Genel Bulgular

Projektif testler aracılığıyla depresif geç ergenlerin ruhsal süreçlerinin incelendiği bu çalışmada, ayrılma-bireyleşme süreçlerinin nasıl işlendiği görmek amacıyla Rorschach testinde 2., 3., 7., ve 9. kartlara verilen yanıtlar incelenecektir. Bununla birlikte Tematik Algı Testi'nin ayrılma-bireyleşme süreci hakkında bilgi veren 2. Kart ve sadece erkek katılımcılara verilen 6BM kartında anlatılan hikayeler de değerlendirilecektir.

Ayrıca, depresif geç ergenlerin ayrılık sorunsalı ile nasıl başa çıktıklarını görmek amacıyla, Rorschach Testi'nin ayrılığa gönderme yapan 10.kartına verilen yanıtlar ile Tematik Algı Testi'nin 13B ve ayrılık kartı olarak bilinen 16.kartta oluşturulan hikayeler incelenecektir.

Araştırmanın ilk hipotezinde, depresif geç ergenlerin nesne ilişkilerinin simbiyotik türde belirginleşmesi, ayrılma-bireyleşmeye yönelik çatışmaların (ayrışma sorunsalı) ön plana çıkması beklenmektedir. Bu bağlamda, katılımcıların ilişki yanıtlarında ayrışma zorluğunu gösteren tutma, tutunma, yapışma ve ayrılma, birleşme

temalarına sıkça rastlanacağı öne sürülmüştür. Ayrıca, ayrılığa gönderme yapan kartlarda, ayrılığı işlemede zorlanacakları beklenmektedir.

Araştırmanın ikinci hipotezinde ise, depresif geç ergenlerin narsisistik yetersizlikten ötürü, duygulanımsal olarak depresyon yaşadıkları düşünülmüştür. Kendilik imgesine gönderme yapan 5.kartta, narsisistik yetersizliğe/kırılganlığa gönderme yapan yanıtların geleceği öne sürülmüştür.

Ayrıca, Tematik Algı Test'inde ise nesne ilişkilerinin dayanak üzerinden oluşması beklenmekte olup; incelenen 3BM, 12BG, 13B kartlarında, depresif duygulanım ve yalnızlıkla başa çıkmada zorlanacakları ve ötekine duyulan ihtiyacın belirgin bir şekilde ortaya konduğu hikayelerin anlatılacağı öngörülmüştür.

34 katılımcının Rorschach ve TAT sonuçları incelendiğinde, genelinin sınır-durum işleyiş içinde olduğu görülmüştür. Katılımcıların Rorschach Testi yanıtlarına bakıldığında, ayrılma-birleşme temalarının yoğunluğu, narsisistik açıdan yetersizliğe vurgu yapan yanıt örnekleri, ayrılığı gerçekleştirmede zorluk dikkat çekicidir. Tematik Algı Testi'nde ise, nesne ilişkilerinin dayanak üzerinden oluşturulduğu, özellikle C serisinden yanıtlarla sık karşılaşıldığı göze çarpmaktadır. Sınırların geçirgenliğe olarak tanımlanan CL-1 yanıtları ile nesnenin dayanak işlevine vurgu olarak tanımlanan CL-3 yanıtları katılımcıların oluşturduğu hikâyelerde sıklıkla görülmüştür. Bununla birlikte TAT testinde eksiklik ve yetersizlik temalarına sıkça rastlandığı da görülmüştür.

Kadın katılımcı, M., 20 yaş

7. Kart: *"Sanki önce bir bütünmüş sonra ayrılmış ve tekrar birleşmeye çalışıyor"*

Erkek Katılımcı, B., 21 yaş

"Sırtını bana dönmüş bir yarasa görüyorum. Yanlara doğru açılan kanatları, küçük ince ayakları var"

Kadın katılımcı, M., 24 yaş:

10. Kart: *"İki kuğu gibi, sırtları birbirine dönük ama bağları var, birbirlerine bağlılar, Şurda da bitişikler zaten, kopamıyorlar sanki"*

Erkek Katılımcı, T., 22 yaş

3BM Kartı: *"Hevesi kırılmış üzgün bi insan. Tam olarak ne olduğunu kestiremiyorum ama istediğini elde edememiş gibi? Yardıma ihtiyacı var, bu ihtiyacı karşılanırsa ayağa kalkacaktır."*

Kadın Katılımcı, E., 20 yaş

13B Kartı: *"Masum bi çocuk görüyorum. Hiçbir şeyden haberi olmayan. Ne yaptığını bilmeyen, bakıma ilgiye muhtaç biri. ... Anne baba çevre destek olursa, dikkat ederse çok güzel yerlere gelecektir."*

4.1.3.1. Ayrışma Sorunsalının Rorschach Testi'ne Yansıması

Rorschach Test'inde verilen kinestezi (hareket) yanıtları, net ve belirsizlikten uzak ise bireyleşme süreçlerini etkili olduğu söylenebilir. Buna karşılık, kişilerin birbiriyle karıştırılması, simbiyotik türde ilişkiler ve çiftlere sık gönderme yapma ise (örneğin ikiz yanıtları) özne ile nesne arasındaki yetersiz bir ayrılmanın ifadeleridir. Bu yanıtlar aynı zamanda, sürekliliğin olmadığı bir varoluş duygusunu ve yeterince farklılaşmamış bir kimliği gösterir (Anzieu, Chabert 2011).

Katılımcıların Rorschach Testi'nin genel bulgularına bakıldığında, özne ile nesne arasında yeterli mesafenin olmadığı, nesneden ayrışmada zorluğu ifade eden simbiyotik ilişkiler göze çarpmaktadır.

Kadın Katılımcı, B., 19 yaş:

2. Kart: *" İki insan birleşmiş burda ama zihin olarak farklılar"*

Erkek Katılımcı, S., 23 yaş:

1. Kart: *"İki tane cadı görüyorum. Sanki böyle süpürgeye binmişler, tek vücut olmuş gibi"*

Erkek Katılımcı, V., 22 yaş

2.Kart: *"İki sarıklı adam elleri dizleri birbirine yapışık şekilde birbirine bakıyorlar"*

Kadın Katılımcı, Y., 20 Yaş

2. Kart: "Fil, iki hortumu birleşmiş burda"

Erkek Katılımcı, T., 22 yaş:

1. Kart: "İki tane birleşmiş yaprak da olabilir bu, ya da iki birleşmiş canlı"

Erkek Katılımcı, B., 19 yaş

2. Kart: "Sanki iki hayvan görüyorum. Ellerini birleştirmişler, başarı var gibi, bir erkek bir dişi gibi".

Kadın katılımcı, G., 24 yaş

9. Kart: "Burada bir karmaşa var, diğerleri birbirinden ayırdı ama burda her şey iç içe".

Erkek Katılımcı, R., 24 yaş:

7. Kart: "Burada da ona benzer bişey var aslında ama vücutları uzak birbirinden, ayakları yapışık halde. ... Uzaktan tamamına baktığımda elleri yapışık iki adam"

Erkek Katılımcı, F., 21 yaş:

5.Kart: "Ve şuralar birbirine yapışmış iki kuşa benziyor. Şurası gagaları".

Kadın Katılımcı, B., 19 yaş:

2 . Kart: "... Ayrıca iki elin birleşmesi gibi"

Erkek Katılımcı, V., 22 yaş

2 . Kart: "İki domuz var, burunları birleşmiş halde"

Kadın Katılımcı, G., 24 yaş

2. Kart: "İki fil, hortumları birbirine değmiş, küçük yavru filler"

Erkek Katılımcı, B., 23 yaş:

2. Kart: *"İki tane gergedan kafası, karşılıklı duran. Ne derler ona, boynuzlarını tokuşturmuşlar"*

'Aynısı', 'aynı şekilde' 'aynı şey' gibi, farklılığa tahammül edememeyi düşündüren, benzerliğe vurgu yapan yanıt örneklerine de sıklıkla rastlanmaktadır. Ötekinden ayrışmada yaşanan güçlüğe denk düşen bu yanıtlar, aynı zamanda öznenin narsisistik açıdan yaşadığı eksikliği de düşündürmektedir.

Erkek Katılımcı, B., 21 yaş

9. Kart: *"İki özdeş birbirlerine dönmüş sürüngenler"*

Erkek Katılımcı, S., 23 yaş:

7. Kart: *"Karşılıklı duran süs köpekleri. Aynı pozisyonda durmuşlar"*

Kadın katılımcı, Y., 20 yaş

7. Kart: *"Ben burda toprak parçası görüyorum. Haritadaki gibi. Birbirine benzeyen. Aslında aynı şey, yansıma var burda"*

Erkek Katılımcı, B., 21 yaş

7. Kart: *"İkisi eş değerli, öfkeli yaratıklar, birbirinin aynısı"*

Erkek Katılımcı, N., 21 yaş

7. Kart: *"Şunlar birbirinin aynısı iki taş"*

Kadın katılımcı, B., 21 yaş

9. Kart: *"Şu tarafta boğa var, bir yere ayak basıyor. Yanda da yine aynısı var"*

Erkek Katılımcı, Ö., 21 yaş:

7. Kart: *"İki insan figürlü heykele benziyor. Aynı kişinin yaptığı iki şekil. Aynı duruyor"*

Erkek Katılımcı, B., 19 yaş

2. Kart: *"Yine aynı şekil, iki ciğer"*

Erkek Katılımcı, S., 23 yaş:

7. Kart: "İki tarafta da aynı renk tonları var"

Kadın Katılımcı, B., 19 yaş

7. Kart: "Bulutlara benziyor, yansımaları var bulutların"

Kadın Katılımcı, Y., 20 yaş:

7. Kart: "Birbirine kenetlenmiş insanlar uzay boşluğunda el ele tutuşmuş gibi geldi. Hepsi aynı, aynı yerden birleşmişler"

Özellikle, Rorschach testinin ilk nesne ile olan ayrışmaya dair bilgi veren 7.kartında, ayrılma-birleşme temalarının yoğunluğu dikkat çekicidir. Verilen ilişki yanıtlarında, ilişkiler birleşme ve ayrılık arasında gidip gelmektedir. Ayrılık ve birleşme ekseninde oluşturulan yanıtların bu denli ön plana çıkması ayrılma-bireleşmeye dair yaşanan çatışmanın yoğunluğunu akla getirmektedir.

Kadın Katılımcı, D., 22 yaş

7. Kart: "İki yüz var. birbirleriyle konuşmaya çalışıyorlar ama mesafe var aralarında. iki kız ya da kadın diyelim. ... Burası da bir oyuncak, şurası tabanı, ortadaki aparat bağlantıyı koruyor birleştiriyor ikisini. aradaki dengeyi, hareketi sağlıyor"

Erkek Katılımcı, T., 22 yaş:

7. Kart: "Sanki ufak parçalara ayrılmış bölgeler gibi, önce daha ayrıydı bu bölgeler sonra birleşmeye başlamışlar."

Erkek Katılımcı, B., 23 yaş:

7. Kart: "Buz parçaları? Rengi gri ya, sanki böyle birleşmiş ve ayrılamayan buz parçaları gibi"

Kadın Katılımcı, S., 22 yaş:

7. Kart: "Bulutlara benziyor, birleşip ayrılan bulutlar"

Kadın katılımcı, M., 20 yaş

7. Kart: "Sanki önce bir bütünmüş sonra ayrılmış ve tekrar birleşmeye çalışıyor".

Erkek Katılımcı, Ö., 20 yaş:

7. Kart: "Kıta, birbirinden ayrılmak üzere olan kıtalar"

Kadın Katılımcı, R., 20 yaş:

7. Kart: "Bunlar bana kıtaları hatırlattı. Kıtalar gibi bölünmüş sonra ayrılmışlar"

Kadın Katılımcı, Ş., 19 yaş:

7. Kart: "Yol görüyorum, yolun ortasında bir nokta var, kesmiş yolu"

Erkek Katılımcı, R., 24 yaş:

7. Kart: "Bu şekil ayrılmış bir yolun sonradan birleşmiş hali gibi"

Kadın Katılımcı, E., 22 yaş

9. Kart: "Şunlar birleşik, şu şey ayırmiş onları gibi, aralarında hala bir bağ var ama".

Yaşam süreçlerinin ayrılmaz bir parçası olan sorunsallara baktığımızda, ilk olarak gelişim tarafından dayatılan değişimlerin gerekliliğiyle yüzleşiriz, sonrasında ergenlik ve yetişkin yaşama geçişin, daha sonrasında da olgunluk ve yaşlılığın belirlediği birtakım değişimlerle karşılaşırız. Kayıpları ele alma ile öznel ve sabit bir kimliği koruyabilme kapasitelerini ortaya çıkaran ayrılık sorunsalının düzenli olarak tekrardan canlanması söz konusudur. Bu bağlamda, projektif testler aracılığıyla ayrılık sorunsalının kişinin ruhsallığında nasıl bir yer edindiği bilgisine ulaşılabilir (Chabert, 2013).

Rorschach Testinin son kartı olan 10.kart, ayrılmaya dair bir kart olması sebebiyle genellikle kişilerin ayrılık endişelerini yaşama biçimleri hakkında bilgi vermektedir. Karttaki birçok şeklin parça parça olmasından dolayı kişinin bu ayrılığı dağılmadan yapması ve yeniden yapılandırması beklenir. Testörden ayrılma zamanının

geldiğini gösteren bu kart, aktarım boyutu sebebiyle kendi başına oldukça anlamlıdır (İkiz, 2001).

Ergenlik birçok kaybın ve ayrılığın yaşandığı bir dönemdir. Büyümeyle birlikte, yetişkinliğe doğru yol alırken çocukluğa ait olanları bırakma zorunluluğu ile karşı karşıyadır ergen. Bu yönüyle bakıldığında Rorschach Test'inin son kartı olan 10.kartta, depresif ergenlerin ayrılıkla ilgili kaygılarla nasıl başa çıktığının anlaşılması önemlidir.

Diğer ilişki kartlarında olduğu gibi, katılımcıların ayrılık endişesini yaşama şekillerini görme imkanı veren 10.kartta da ayrışmada yaşanan zorluk dikkat çekicidir. Bununla birlikte nesne ile yakınlaşmaya, birleşmeye yönelik arzunun ifadesi olan yanıt içeriklerinin yoğunluğu da göze çarpmaktadır. Katılımcıların 10.karta verdikleri yanıt içerikleri aşağıda sunulmuştur.

Kadın katılımcı, Ş., 19 yaş

10. Kart: "*İki yolu birleştiren bir kütle, taş ya da cisim var*"

Erkek katılımcı, V., 22 yaş

10. Kart: "*Şu maviler birbirlerine yaklaşımaya çalışıyor, ikisinin elinde aynı şey var. ...Keçilerin boynuzları birleşmiş*"

Erkek Katılımcı, B., 20 yaş

10. Kart: "*Şu ortadakiler, birbirine tutunmaya çalışan iki şey gibi, bir dayanışma var gibi. ... Altındaki mavi yengeç gibi, altındakini tutmaya çalışıyor*"

Erkek Katılımcı, R., 24 yaş

10. Kart: "*Önemli bi yere giden iki kişi var, ortada birleşmişler*"

"İki tane karşılaşan iki şey var. Bağlanmışlar birbirine"

Kadın katılımcı, M., 24 yaş

10. Kart: "*İki kuğu gibi, sırtları birbirine dönük ama bağları var, birbirlerine bağlular, Şurda da bitişikler zaten, kopamıyorlar sanki*"

Erkek katılımcı, B., 21 yaş

10. Kart: "*İki hamam böceği birleşiyorburda*"

Kadın katılımcı, D., 22 yaş

10. Kart: "*“Ne güzel..böyle rengârenk. İki tane karşılaşan iki şey var. Bağlanmışlar birbirine. ... Ortadaki maviler de bağlantıyı sağlıyor. insanlar sonradan yol yapmış gibi burda. denizi doldururlar ya”.*

Erkek Katılımcı, R., 24 yaş

10. Kart: "*... Bu sayede bir arada olmaya devam ediyorlar”*

Kadın katılımcı, E., 22 yaş:

10. Kart: "*En çok dikkatimi çeken şurası oldu, şu bağlantı ikisi arasında bi alışveriş bağ, yani burdaki mavi pembeleri birleştiriyor*"

Erkek Katılımcı, T., 22 yaş:

10. Kart: "*Var olan bir sorun çözülmüş gibi. burdabi köprü kurmuşlar aralarında”*

Kadın katılımcı, E., 22 yaş:

10. Kart: "*... Hem her şey birbirinden ayrı hem de bağlı gibi. Ortak bir yerde birleşecekler gibi”*

Kadın katılımcı, Y., 20 yaş:

10. Kart: "*Yine aynı şekilde birbirine bağlı bi şekilde akciğer ve karaciğer var.”*

Birçok şeklin parça parça olduğu bu kart, dağınık yapısından dolayı katılımcıların birleştirme kapasitesi hakkında da bilgi vermektedir. Katılımcıların bütünleştirmede yaşadıkları zorluğu gösteren yanıt örnekleri aşağıda verilmiştir:

Kadın katılımcı, Ş., 19 yaş

10.kart: "Bu çok kalabalık. Bu kalabalık, dağınıklık rahatsız ediyor beni."

Erkek katılımcı, V., 22 yaş

10. kart: "Bir bütün olarak düşünmek çok zor. Mavi kısımlar örümcek, yeşiller tırtıl. Üstteki griyi bilemedim. Keçilerin boynuzları birleşmiş ya da kavga ediyorlar gibi. Ayrıca şu maviler birbirine yaklaştırmaya çalışıyor, ikisinin elinde de aynı şey var"

Kadın katılımcı, E., 24 yaş

10. Kart: "Şunlar da öyle farklı farklı şekiller, her biri bir tarafa dağılmış"

Erkek katılımcı, B., 23 yaş

10. Kart: "Eyfel kulesi burası. Etrafındakiler virüs, bakteri gibi. Şurası da bir palyaçonun yüzü gibi, şurası gözleri, şurası da sarkmış bıyıkları gibi.

Kadın katılımcı, E., 22 yaş

10. Kart: "Rastgele çizilmiş bir resim. Karışık ve biraz dağınık geldi"

Erkek Katılımcı, B., 20 yaş

10. Kart: "Oorengarenk . ^Burda farklı farklı renkler, çizimler görüyorum. Şunlar denizatları gibi. Şu ortadaki, birbirine tutunmaya çalışan iki şey gibi, bir dayanışma var gibi (mavi) Altındaki mavi: yengeç gibi, altındakini tutmaya çalışıyor gibi. Başka neler var, bir bakalım. Aslında parça parça bakılması gerekiyor bunda. İki tarafta da aynı şeyler var. Şurdaki sarı lekeleri anlamadım. Bir de alt tarafı yorumlayayım. Çıkaramıyorum. Sadece bu kadar yorumlayabilirim şu an."

Erkek katılımcı, S., 23 yaş

10. Kart: "İki böcek. muhabbet kuş. Şu ikisini arap ülkeleri olarak düşündüm en alt. Şu ikisi yeşil fasulye. Şu ikisi savaştan iki yaratık. Şu ikisi boğa olabilir. Kafalarını tokuşturmuşlar ama engel var sanki aralarında. ^Fasulye değil de çevirince denizatlarını andırıyor. El pençe duran iki kadın. İki kişi birbirlerinden destek alıp ayakta çalışıyor gibiler burda. Bu kadar"

Erkek katılımcı, Y., 19 yaş

10. Kart: "Bir anlam ifade etmiyor. Şu sarılar kuşu andırıyor. Pembeye bi kıta diyebilirim. Şurda adalar falan var. Başka bişey gelmiyor. Şuraya da böbrekler diyebiliriz"

Erkek katılımcı, V., 21 yaş

10. Kart: "Bunlar örümcek. Şu iki taraf Türkiye'den bir yeri gösteriyor gibi. Bu da pos bıyıklara benziyor. Örümcekler bir şey yakalamış gibi. Bu denizanasına benziyor. Bu kadar. Bunlar da geyiğe benziyor. Turuncu dünyadan bir yer gibi. Şunlar da istakoz gibi. Bunları da mikroplara benzettim"

Erkek katılımcı, R., 25 yaş

10. Kart: "Ahtapot gibi, iki tane, birbirinin aynısı. Şurası bi insanın göğüs bölgesi gibi. Şurayı hareketli sperme benzettim. Bu kadar."

Kadın Katılımcı, E., 24 yaş

10. Kart: "Şunlar da öyle farklı farklı şekiller, her biri bir tarafa dağılmış. Şu kısım insan vücuduna benziyor. Bu kadar"

Kadın Katılımcı, D., 22 yaş

10. Kart: "... Sarılar kuş. Diğerlerinde de fark ettim bunu, hep ortadan gelen bişey var, arayı kesiyor, simetrik oluyor böylece. Şen şakrak, güzel, renkler cıvıl cıvıl. Pembeler adayı hatırlattı şeklinden dolayı. Ortadaki maviler de bağlantıyı sağlıyor. İnsanlar sonradan yol yapmış gibi burda. Denizi doldururlar ya. yeşil kısım, yumurtalık gibi. Bu kadar"

Kadın Katılımcı, E., 22 yaş

10.Kart:"Bu da çocukken yaptığımız renkli boyalı baskılar gibi. Şu yengece benziyor, en çok dikkatimi çeken şurası oldu, şu bağlantı ikisi arasında bi alışveriş bağ, yani burdaki mavi pembeleri birleştiriyor. Mesela annenin bebeğiyle kordon yoluyla kurduğu bağ gibi. Aralarında ilişki olduğunu düşündürdü bana."

Katılımcılar hipomanik savunmalara başvurdukları gibi, dayanak ihtiyacını akla getiren 'birlikte' yapılan eylemlere sıklıkla yer verdikleri de görülmüştür. Aynı zamanda tek başına olmaya katlanamamayı/kendi başına kalma kapasitesinde eksikliği düşündüren “evlilik, bir arada olma, dayanışma” temaları da katılımcıların, ayrılık kaygısıyla baş etme yolu olarak düşünülebilir. Bununla birlikte, yine narsisistik dayanak ihtiyacını düşündüren yansıma ve simetri yanıtları da bu kartta gelmiştir.

Erkek katılımcı, Ö., 21 yaş

10. Kart: “*Gitar çalan iki erkek. Ohh keyifleri yerinde*”

Kadın katılımcı, B., 19 yaş

10. Kart: “*Mutlu bir resim. Rengârenk. Her şey bir arada*”

Kadın katılımcı, B., 21 yaş

10. Kart: “*Ne güzel..böyle rengârenk. İki tane karşılaşan iki şey var. Bağlanmışlar birbirine*”

Kadın katılımcı, D., 22 yaş

10. Kart: “*Ayy bu çok güzel. son 3 karta bayıldım. ... Şen şakrak, güzel, renkler cıvı cıvı.*”

Kadın Katılımcı, M., 24 yaş

10. Kart: “*Ooo renk cümbüşü. Huzur varmış gibi bu kartta*”

Erkek Katılımcı, R., 24 yaş:

10. Kart: “*Önemli bi yere giden iki kişi var, ortada birleşmişler, el ele tutuşmuşlar. Ama önemli bi yere gidiyorlar. Evlilik merasimi gibi sanki*”

Erkek Katılımcı, B., 20 yaş:

10. Kart: “*Birbirine tutunmaya çalışan iki şey gibi, bir dayanışma var gibi*”

Erkek katılımcı, S., 23 yaş:

10. Kart: "İki kişi birbirlerinden destek alıp ayakta çalışıyor gibiler burada"

Kadın katılımcı, B., 22 yaş:

10. Kart: "*Burada da iki tane hayvan var, böyle birlikte bi şeylere dadanıyorlar gibi*"

Kadın katılımcı, B., 21 yaş:

10. Kart: "*Burada ele ele verdikten sonra her şeyi düzeltiyorlar*"

Erkek Katılımcı, T., 22 yaş

10. Kart: "*Olayın bütününde sanki şu köşedekiler de bunları ayakta tutmaya çalışıyor. Bu sayede bir arada olmaya devam ediyorlar*"

Kadın katılımcı, D., 22 yaş

10. Kart: "*Hep ortadan gelen bişey var, arayı kesiyor, simetrik oluyor böylece*"

Erkek katılımcı, B., 21 yaş

10. Kart: "*Şu maviler birbirlerine yaklaştırmaya çalışıyor, ikisinin elinde aynı şey var*"

Toparlayacak olursak, dağınık bir yapıda olan ve ayrılığa gönderme yapan testin son kartı olan 10.kartta, bütün bir tasarım sunmakta zorlanmaları, ayrışmada güçlük ve birleşme temalarının yoğunluğu, narsisistik dayanak arzusunun ön plana çıkması, hipomanik savunmaların varlığı katılımcıların ayrılık endişesiyle baş etmede yaşadıkları zorluğu düşündürmektedir.

4.1.3.2. Ayrışma Sorunsalının TAT Yanıtları ile İncelenmesi

Öncelikle Tematik Algı Test'inin ayrılma-bireyleşme süreci hakkında bilgi veren 2.kartında anlatılan hikâyeler değerlendirilecektir. Hemen ardından sadece erkek katılımcılara verilen ve anne-oğul kartı olarak bilinen 6BM kartına verilen yanıtlar

incelecektir. Son olarak, ayrılığa dair bilgi veren 13B ile testin son kartı olan 16.kartta anlatılan hikayeler ele alınıp değerlendirilecektir.

Bir tarla ve çiftlik hayatının resmedildiği bu kartta, 2 kadın ve bir erkek olmak üzere 3 kişi görünmektedir. Kartta 3 kişinin olması ödipal üçgeni akla getirmektedir. Kart, ödipal üçgen karşısındaki konumu ve enestüel nesneden kopuşu ifade edebilirken, narsisistik düzlemde ayrılık ve kayıp üzerine bilgi verebilmektedir. Kartın çocuksu nesnelere ve onlardan uzaklaşma bağlamında ayrılma-bireyleşme süreci hakkında bilgi vermesi beklenmektedir (İkiz, 2017).

Genel olarak 2.kartta anlatılan hikayelere baktığımızda, katılımcıların büyük çoğunluğunun ödipal üçgeni kurmadığı bunun yerine ayrılma-bireyleşme ekseninde hikayeler oluşturdukları görülmektedir.

Ayrılma-bireyleşme süreci hakkında bilgi veren 2.kartta, birincil nesnelere ayrışmada zorlanmayı akla getiren ve depresif bir duygulanım etrafında oluşturulan hikayeler aşağıdaki gibidir:

Erkek Katılımcı, V., 22 yaş

2. Kart: *"Bence bu kadın, ailesinin durumu çok iyi olmayan bi kız, çiftçilik yapıyor ailesi. hüzünlü bakıyor biraz. eğitim alıyor, annesi de kızının eğitim almasından gurur duyuyormuş gibi. ama kız hüzünlü bakıyor, niçin baktığını düşünüyorum. Ailesinin durumuna üzülüyor olabilir? Kız eğitim almaktan vazgeçecek bence, ailesinin şartlarında yaşamaya devam edecek. iyi bir gelecek beklemiyor onu"*

Erkek Katılımcı, S., 23 yaş

2. Kart: *"Şurda ayakta duran mutlu bi insana benziyor, gözlerini kısmış hayal kuruyor olabilir. Erkek de tarla sürüyor herhalde. O da kadının baktığı yöne doğru bakıyor. Ayaktaki okumaya hevesli bi kız, hüzünlü duruyor. Evin geçimini sağlıyor adam. Güçlü yapıda bi insan. Kız naif kırılğan bir yapıya sahip. Mutsuz bi görüntüsü var. Çabası var ama sanki çabalasa da bişeylere ulaşmayacak gibi"*

Kadın Katılımcı, G., 24 yaş

2. Kart: "Burada muhtemelen bi aile var. Ve bu feodal aile gibi gözüküyor. Baştaki kadın da daha çok böyle kendini eğitmeye veya bi şeyler yapmaya çalışıyor ama annesi umursamıyor arkadaşları da hiç hiç umursamıyor? Zorlanacak çok kadın"

Kadın Katılımcı, Ş., 19 yaş

2. Kart: "Herkes kendi dünyasına dalmış, herkesin ayrı bi derdi var gibi. Öndekinin ardına bakmak istemediği bişey var, içi buruk, eksik sanki. Karamsarlık çökmüş sanki her yere. At umuttur, umarım bi umudu vardır öndeki kızın. Kızın gözü buğulu, her an ağlayacakmış gibi. Ama çok büyük bir sorumluluğu var, omzunda bi yük var, yerine getirmesi gereken bi sorumluluk"

Kadın Katılımcı, E., 22 yaş

2. Kart: "Bu kız, okumaya gidiyor, arkasında da annesi var. Hüznün var yüzünde ama, bi yere gidiyormuş ancak aklı geride kalmış gibi. Eski hayat ve yeni hayat gibi? Akli ailesinde kalacağı için mutlu olmaz, geri döner belki"

Kadın Katılımcı, R., 20 yaş

2. Kart: "Burada köy koşullarında okula giden bi kız var, ailesi için endişeli. Köy şartlarında yaşayan annesini tek başına bırakmayı istemiyor ..bir taraftan da başarmak istediği bi okul var. Evet endişeleniyor, üzülüyor annesi için ama bir hedefi de var"

Kimi katılımcıların ise, ayrılmaya dair bir çaba ortaya koydukları, ruhsal olarak ayrışma ve farklılaşma ihtiyacını düşündüren hikayeler oluşturdukları dikkat çekmiştir.

Kadın Katılımcı, R., 21 yaş

2. Kart: Diğerlerinden farklı bi kız var bu karta. Sanki okumaya çok hevesli çabalayan biri var. Ki bence istediğini de alacak gibi duruyor"

Kadın Katılımcı, M., 20 yaş

2. Kart: "Bu zorlu bi hayat içinde, annesi babası. Okumak istiyordur. Kitapları elinde. Bence hazırlanmış okula gitmeye düşünüyor ama işlerden dolayı okulu da bırakmak zorunda kalmıştır. Çok azimli ve çalışkan birine de benziyor? Okuyup başaracaktır"

Kadın Katılımcı, M., 24 yaş

2. Kart: "Burada okula giden bi kız var. Annesi ev hanımı baba tarlada çalışıyor. Köy ailesi gibi. Ailesini zorlu şartlardan kurtarmak istiyor kız. Sabırsızlıkla bekliyor o günü. ? sonunda istediği olacak. Kurtaracak onları"

Kadın Katılımcı, B., 21 yaş

2. Kart: "Hım. Zorluk altında sanki okumaya tutunmaya çalışan biri var. Ortamı, yaşadığı hayat farklı. Uğraşı var. Ama mutlu değil gibi duruyor? Bir kadın olarak, yaşamak zorunda olduğu hayat dışında bi yol arayışı güzel bişey"

Erkek Katılımcı, B., 20 yaş

2. Kart: "Eveet..bunda ise burda çalışan işçiler var. Tarlada çalışıyorlar. Hamile kadın var. Bir de okumak isteyen kız var. Büyüklere onu zorluyor olabilir. Ya da belki kız okumak istiyor. Orda bulunanlar izin vermiyor, tarladaki işlerden dolayı. Kız zaten umutsuz, belli oluyor ki izin vermemişler okula gitmesine. Sonu? Ailesini karşısına alıp konuşacak. İzin verip veremeyeceği belli değil. Ama kız azimli duruyor. Başarılı olacak gibi. Kızın okumak istemesi genel durum. Diğer insanlar gibi o şartlarda yaşamak istemiyor"

Erkek Katılımcı, Ha., 19 yaş

2. Kart: "Şu öğrenci okula gidiyor. Ailesi de tarımla ilgileniyor. Annesi hamile galiba. Okula gitmeyip de ona mı yardım etmeli yoksa okula mı ikilemi arasında? kız okula gidecek, gitmeli de"

Kadın Katılımcı, D., 22 yaş

2. Kart: "Aa çok değişik. Bu kızını biraz kendime benzettim. Köyde yaşayan bi aile ve bu kız okumaya devam etmek istiyor. Köy yaşamında zor, başka bir yere

gitmesi gerekiyor, bi şekilde yolunu bulup gitmesi gerekiyor. Tarla var, tarımla ilgileniyor aile. Anne de; okuyup da ne yapcam otur dizimin dibine diyor, öyle bi duruşu var. kendimi görüyorum. Çok zor zamanlar geçirecek ama bişeyler olacak. Ama belirsiz. Galiba kendimi gördüm, insan kendi geleceğini göremiyor ya, o belirsizliği ona yansıtım"

Erkek Katılımcı, H., 19 yaş

2. Kart: *"Soldaki kız sanki okumaya çalışıyor ama ailesinin sorunları da kafasını çok meşgul ediyor gibi görünüyor. Ve sanki bu sorunları o çözecek ailenin geleceğini o kurtaracak. Kurtarabilir de bence"*

Kadın Katılımcı, E., 20 yaş

2. Kart: *"Elinde defter olan bir kız. Yüzündeki ifadeden mutsuz olduğu anlaşılıyor. Zor şartlarda yaşıyorlar. Ama kız çok azimli de duruyor, şartları değiştirebilir"*

Anne-oğul kartı olarak bilinen 6BM kartına erkek katılımcıların verdiği yanıtlara bakıldığında ise, genellikle suçluluk duygusuna dair hikayeler oluşturdukları görülmüştür. Hayal kırıklığına uğrayan, üzülen bir anne ile mahcup durumda olan bir oğul üzerinden anlatılan hikayelerin yanı sıra anneden farklılaşmaya ve ayrılığa dair yanıtlar da gelmiştir.

Erkek Katılımcı, S., 24 yaş:

6BM Kartı: *"Bir sorun olmuş. Kadın hayal kırıklığı yaşamış, erkek mahcup. Bu kadar"*

Erkek Katılımcı, R., 24 yaş

6BM Kartı: *"Anne-oğul gibi. Sanki oğlu bi suç işlemiş ve mahcup durumda"*

Erkek Katılımcı, S., 23 yaş

6BM Kartı: “Yakınlık derecelerine dair bişey söyleyemem ama adam sanki utanç verici bişeyler itiraf etmiş. Kadın şaşkın. Adam bir o kadar mahcup duruyor”

Erkek Katılımcı, V., 22 yaş

6BM Kartı: “Bu adam da zengin galiba, bir evde kötü bir olay yaşanmış, adamın annesi gibi. Kadın şaşkın bakıyor, adamda mahcubiyet var. Adambişey yapmış gibi. adamı kimse yargılamıyor ama sanki evin asıl sahibi o. olay kapanıp gidecektir, adam içten içe suçluluk yaşayacaktır”

Erkek Katılımcı, Ö., 20 yaş

6BM Kartı: “Burada şey var annesinin kalbini çok kıran bi çocuk. Ona karşı gelen. Annesi kin gütmüş üzölmüş küsmüş. Çocuk ondan özür dilemek için yanına gidiyor. Ne kadar pişman olduğunu onu ne kadar sevdiğini. Annesi sarılıyor barışıyorlar”

Erkek Katılımcı, B., 19 yaş

6BM Kartı: “Adamın bi isteğı var sanki. Annesi olacak kadın ona net bişey demediğı için üzgün belki de kızgın. Annenin istemediğı bişey söylemiş olabilir adam. Üzgün bi hal ifadesi var adamın. İletişim de yok. Yere ve camdan bakışlar var. Burda da yine umutsuzluk var”

Erkek Katılımcı, F., 21 yaş

6BM Kartı: “Bu adam annesinden azar işitiyor. Bi kuşak çatışması diyebiliriz. Ne olur sonu? Bence adam eskiye ayak uyduramayacak. Kendi jenerasyonunun yolundan gider”

Erkek Katılımcı, H., 19 yaş

6BM Kartı: “Evden ayrılma kararı almış herhalde veya annesinin hoşuna gitmeyen bi karar almış. Adam vazgeçmek istemiyor annesi de vazgeçiremeyeceğini bildiğı için sadece susuyor”

Kişinin yalnızlık ve ayrılıkla nasıl baş ettiğine dair bilgi veren 13B kartında anlatılan hikayelere bakıldığında ise tek başına kalmada zorluk ve ötekenden beklenen yardım talebi dikkat çekicidir.

Kadın Katılımcı, E., 22 yaş

13B Kartı: "İlgiye korunmaya ihtiyacı olan bir çocuk, yol gözlüyor, sevdiği birini bekliyor".

Erkek Katılımcı, Ö., 20 yaş

13B Kartı: "... Küçükken şey yapardık annem bakkala gittiği zaman. Saatlerce arkasından pencerede beklerdik sırf gelsin diye. Bu çocukta da öyle bi hava var. ... Yalnız, üzgün bir çocuk. Ayağında ayakkabısı yok. Yol gözlüyor sanki. "

Kadın Katılımcı, B., 21 yaş

13B Kartı: "Masum bi çocuk görüyorum. Hiçbir şeyden haberi olmayan. Ne yaptığını bilmeyen. Bakıma ilgiye muhtaç biri. ... Anne baba çevre destek olursa, dikkat ederse çok güzel yerlere gelecektir."

Kadın Katılımcı, M., 20 yaş

13B Kartı: "Kimsesiz kalmış bi çocuk. Ayağında ayakkabı falan da yok. Evde tek kalmış. Birinin yardımını bekliyor."

Tematik Algı Testi'nin 16.kartı ise, son kart olmasından dolayı, bireyde ayrılık ve kayıp anksiyetesini de harekete geçirir (İkiz, 2011). Bazı katılımcıların son kart olan 16.kartta, hikâye anlatmakta zorlandıkları ya da hikaye anlatmayı reddettiği görülmüştür. Bu durum, katılımcıların boşlukla baş etmekte zorlandıklarını, ayrılık kaygısının arttığını ve bu kaygıyla baş etmekte zorlandıklarını düşündürmüştür.

Erkek Katılımcı, H., 19 yaş

16. Kart: "Ne söylesem ki. Hım düşünüyorum. Umarım böyle bu sayfa gibi tertemiz bir hayatım olur. Bu kadar."

Erkek Katılımcı, S., 24 yaş

16. Kart: "Burdahikaye oluşturmak zor. Bu beyazlıkta içi karmakarışık birini görüyorum. Sadece bunu diyebilirim."

Kadın Katılımcı, G., 24 yaş

16. Kart: "Bir şeyler var ama bir araya getiremiyorum. Bilmiyorum."

Erkek Katılımcı, V., 22 yaş

16. Kart: "Ne söyleyeyim ki? Akluma bir şey gelmiyor. Bu anlattığım hikayeleri birleştirsem olur mu? İlk kartta kemana bakan küçük çocuk, ayrıca kapının önünde yol gözleyen bir çocuktü. Büyüyüp amaçlarına ulaşmaya çalışacaktır. Umarım başarılı olur. Bu kadar."

Kadın Katılımcı, D., 22 yaş

16. Kart: "Çok zor, gerçekten çok zor. Sebebi şu; hayatımda su sıralar belirsizlik çok. Direkt kendime yöneliyorum, belirsizlikler var. Onlardan hikaye oluşturmak sona bağlamak çok zor. Tamam. Biri var böyle, çok zorlu süreçler geçiriyor. Bazı kararlar almalı kafası karışık, nasıl hareket edeceğini bilmiyor. Mantığını da dinlemek istiyor duygularını da. İkisi bir arada yürüten bi yol arıyor. Ümitli de ümitsiz de..ve birini seçemiyor. Çok zorlanıyor"

Boş kart olan 16.kartta, depresif duygulanıma karşı hipomanik savunmaların devreye girdiği yanıt örnekleri ile karşılaşılmıştır. Çatışma ve ayrılığın olmadığı, bir arada olma arzusunun, huzur ve mutluluğun hakim olduğu hikayeler anlatılmıştır.

Kadın Katılımcı, E., 22 yaş

16. Kart: "Daha akıllı, ne yaptığını bilen, ailemin de olmamı istediği gibi biri olmak isterdim. Hep bir arada olacağımız, artık onları sorunlarımla üzmeceğim bir hayat olsun isterdim"

Erkek Katılımcı, N., 21 yaş

16. Kart: "Tüm dünyada herkes huzur içinde, beni de iyi bir geleceğin, iyi arkadaş ortamının beklediği, kötülüğün olmadığı hep neşeli olduğumuz bir hayat. Bu kadar."

Kadın Katılımcı, B., 19 yaş

16. Kart: "Tertemiz bi hayatım olsun istiyorum bu beyaz kağıt gibi. Ailemle güzel bir hayatım olsun. Sonu da mutlu."

Kadın Katılımcı, Ş., 19 yaş

16. Kart: "Masmavi bi gökyüzü, altında tek katlı 3-4 kişilik bi ev. Evin büyük bi bahçesi, bahçede meyve ağaçları. Mutlu bir aile"

Erkek Katılımcı, R., 25 yaş

16. Kart: "Güneşli bi güne uyanan kuş sesleriyle uyanan insanın ruh hali. Ağaçlık ve yeşillik de oldu mu süper olur. Böyle bi sabaha uyanan bi insan. Bitti."

Kadın Katılımcı, M., 20 yaş

16. Kart: "Üniversite kazanmışım orda istediğim bölüme gidiyorum kayıt için, kendimi geliştiriyor ve hayatım değişiyor. Sonra yeni insanlar falan.. Güzel, mutlu bir gelecek işte."

Kadın Katılımcı, Y., 20 yaş:

16. Kart: "Çok düşündüğüm bi hikaye. Bi kız çocuğu var, kumral. Ve ezilmiş. Kötülük görmüş aileden çevreden. Dışlanmış. Ama çok fazla düşünebilen biri. Zekası iyi bi çocuk. Ve bu çocuk hiç keşfedilmedi kendisi keşfetti kendisini. Çocukluk hayallerini gerçekleştirecek. Birine aşık olacak, güçlenmek istiyor. Ama kavuşamıyor tabi, güçleniyor. Her seferinde ayakta duracağım diyor. Üniv kazanıyor. Kendini kanıtıyor, daha da güzelleşiyor dikkat çekiyor. Hayat kaygısı var ama her zaman başarılı oluyor. Ailesinin önceleri sevmediği bu kişi, sonradan gurur duyulan biri oluyor. İmrenilerek bakılan biri oluyor. Bu kadar."

Kadın Katılımcı, E., 22 yaş

16. Kart: "Eşimle aramızdaki küçük pürüzleri hallediyormuşuz, daha iyi anlıyormuşuz birbirimizi. Bizim mutluluğumuzdan anne babalarımız da mutlu"

oluyorlar. Doğacak olan çocuğumuzu da huzurlu bir ortam bekliyormuş. Ve gelecekte iyi bi insan olmasının temellerini atıyormuşuz.

Kadın Katılımcı, R., 20 yaş

16. Kart: *"Bilmiyorum ben böyle sessiz sakin yerleri çok seviyorum. Her anlamda iyi hissettiriyor, öyle bi yer olabilir mesela. Bu kadar."*

Kadın Katılımcı, E., 20 yaş

16. Kart: *"Her şeye rağmen güzel hayalleri olan biri. Çabalamak, pes etmek istemeyen biri. Bu kadar."*

Kadın Katılımcı, B., 21 yaş

16. Kart: *"Birbirilerini seven çift var, nişanlanıyorlar ama zor süreçten geçiyorlar, kızıdan dolayı. Kızın kurduklarından dolayı baskıdan dolayı ama bitmiyorlar. Ortada aşk var çünkü. Devam ediyorlar. Mutlu sonla bitip evlenip çocuk sahibi oluyorlar."*

Erkek Katılımcı, T., 22 yaş

16. Kart: *"Biraz düşünmem gerekiyor burda. Yanlış kararlar doğrultusunda giden bi hayatımız var, kötü insanlar sevmediğiniz meslek, sevmediğimiz bi kadınla evlilik, bir gün biri bi el uzatıyor hayata yeni sayfa açıp o yoldan ilerlemeye başlıyorsun, bu güzel beyazlık sayesinde yepyeni bir insan oluyorsun"*

Erkek Katılımcı, B., 21 yaş

16. Kart: *"Bir ağaç ev hayal ediyorum. sık bir ormanda. uzun bir merdiven var. Merdivenin altında kamp yapan ben eşim ve bir kızım var. Hayatımın en mutlu anı olduğunu hissediyorum hepsi bu kadar"*

Kimi katılımcılar ise, depresif duygulanımdan kurtulmanın yolu olarak uzaklaşma, bağımsızlaşma ihtiyacını akla getiren ayrılık temasını gündeme getirmiştir.

Erkek Katılımcı, B., 23 yaş

16. Kart: “Upuzun bir yol, adamın biri sırt çantasıyla geride her şeyi bırakıp ilerliyor? Yeni bir hayat bekliyor onu. güzel olur, mutlu olur gittiği için, her ne kadar arkasında bıraktıkları üzse de onu”

Erkek Katılımcı, Y., 19 yaş

16. Kart: “Burda da bir hikaye mi, humm. Nasıl bir hikaye olsun. Sırtına çantasını yüklemiş, hayattan gram zevk almayan birini çizirdim buraya? Gitmek iyi gelebilir. Bitti”

Kadın Katılımcı, B., 21 yaş

16. Kart: “Kendimi biraz anlatabilirim o resmin içinde. Böyle yüzünde hafif endişe olan, kendine bi yol arayan biri. Sanki bi şeyler yapıyor ama tatmin olmaya çalıştığı bi hali var bunun için uğraşiyor. Hayallerinin peşinden gitmeye çalışıyor ama engelleyen bi şeyler var gibi. Aslında onun içinde olan şeylerdir engelleyen şeyler. Bu kadar.”

Erkek Katılımcı, H., 19 yaş

16. Kart: “Kendi hedefimi görüyorum. Boş bi sayfa ve doldurmak benim elimde. Ben dolduracağım bunu. Sonunu bir türlü düşünemiyorum tahmin edemiyorum. Güzel şeyler olabilir ama kötü de olabilir ondan da emin değilim. Ne yöne gideceğim sonuçta benim elimde biraz da.”

Erkek Katılımcı, F., 21 yaş

16. Kart: “Herhalde yatağa uzanmış kendimi hayal edebilirim. Çok uzun bir uyku. Bol bol dinlenme.”

4.1.3.3. Depresif Duygulanım ve Narsisistik Yetersizliğe İlişkin Rorschach Testi Bulguları

Rorschach Testi kodlamasında, depresyonun ne şekilde ifade edildiğini gösteren bazı özel yanıt tipleri mevcuttur. Rorschach testinde, nesne kaybına duyulan endişe renklere aşırı hassasiyet olarak kendini göstermektedir. Daha çok C’ şeklinde gösterilen bu renkler, siyah ve beyaza hassasiyet şeklinde ifade edilmektedir.

Rorschach testinde gri ve beyaz renge olan duyarlılığı ifade eden C' yanıtlarının sıkıntı, endişe ve depresyon yaşayan kişilerde daha sıklıkla verildiği düşünülmektedir (İkiz, 2012).

Dbl yanıtları olarak adlandırılan beyaz detay yanıtları ise, nesne kaybının en belirgin olarak fark edildiği durumlardır. Kartların siyah kısımlarının dışında olan beyazlıklara duyarlılığı göstermektedirler. Bu yanıtlar, iç dünyadaki boşluk duygularını vermektedir (İkiz, 2012).

Öncelikle Rorschach Testi'nde ortaya çıkan depresif duygulanıma ilişkin siyah, gri, beyaz renk içeren yanıtların [Σ C', FC', C'F ve BL] dağılımları niceliksel olarak incelenmiştir. Araştırmaya katılan 34 katılımcının Rorschach testi C', FC', C'F ve BL cevap sayılarına ilişkin tanımsal veriler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Rorschach Testi C', FC', C'F ve BL Cevap Sayılarının İlişkin Tanımsal Veriler

	N	Min.	Max.	Ort.	Ss
C', FC', C'F	34	0	6	2,09	1,525
BL	34	0	4	1,15	1,184

Katılımcıların Rorschach Testi C', FC', C'F cevap sayıları incelendiğinde minimum 0, maksimum 6 cevap sayılarının olduğu, ortalama cevap sayısının $2,09 \pm 1,52$ olduğu görülmüştür. Katılımcıların Rorschach Testi BL cevap sayıları incelendiğinde minimum 0, maksimum 4 cevap sayılarının olduğu, ortalama cevap sayısının $1,15 \pm 1,18$ olduğu görülmüştür.

Erkek ve kadın katılımcıların Rorschach Testi C', FC', C'F cevap sayılarını karşılaştırmak için uygulanan Kolmogorov Smirnov Testi sonuçlarına göre verilerin her cinsiyet kategorisinde normal dağıldığı görülmüştür ($p > .05$). Katılımcıların cinsiyetlerine göre C', FC', C'F cevap sayılarını karşılaştırmak için uygulanan

Bağımsız Örneklerde Ortalamaların Farkı Testi (T Testi) sonuçlarına ilişkin veriler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Rorschach Testi C’, FC’, C’F Cevap Sayılarının Karşılaştırması (T Testi)

	Cinsiyet	N	Ort.	SS	T	p
C’, FC’, C’F	Erkek	17	2,24	1,437	0,556	.582
	Kadın	17	1,94	1,638		

T Testi sonuçları incelendiğinde kadın ve erkek katılımcılar arasında Rorschach Testi C’, FC’, C’F cevap sayıları ortalamaları bakımından anlamlı bir farkın olmadığı bulgulanmıştır ($p>.05$).

Erkek ve kadın katılımcıların Rorschach Testi BL cevap sayılarını karşılaştırmak için uygulanan Kolmogorov Smirnov Testi sonuçlarına göre verilerin her cinsiyet kategorisinde normal dağılmadığı görülmüştür ($p<.05$). Katılımcıların cinsiyetlerine göre BL cevap sayılarını karşılaştırmak için uygulanan Mann Whitney U Testi sonuçlarına ilişkin veriler Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Rorschach Testi BL Cevap Sayılarının Karşılaştırması (Mann Whitney U Testi)

	Cinsiyet	N	Ort.	SS	U	p
BL	Erkek	17	1,29	1,263	128,00	.586
	Kadın	17	1,00	1,118		

Mann Whitney U Testi sonuçları incelendiğinde kadın ve erkek katılımcılar arasında Rorschach Testi BL cevap sayıları ortalamaları bakımından anlamlı bir farkın olmadığı bulgulanmıştır ($p>.05$).

Evden ayrılan ve ailesi ile birlikte yaşayan katılımcıların Rorschach Testi C', FC', C'F ile BL cevap sayılarını karşılaştırmak için kategorilerdeki vaka sayıları sebebiyle non-parametrik bir test olan Mann Whitney U Testi uygulaması yapılmıştır. Mann Whitney U Testi sonuçlarına ilişkin veriler Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Rorschach Testi C', FC', C'F ve BL Cevap Sayılarının Karşılaştırması (Mann Whitney U Testi)

	Yalnız Yaşama Durumu	N	Ort.	SS	U	p
C', FC', C'F	Evden Ayrılan	6	1,67	1,506	67,500	.447
	Aile ile Birlikte Yaşayan	28	2,18	1,541		
BL	Evden Ayrılan	6	1,00	1,265	75,500	.688
	Aile ile Birlikte Yaşayan	28	1,18	1,188		

Mann Whitney U Testi sonuçları incelendiğinde yalnız yaşayan bireyler ile ailesi ile birlikte yaşayan bireylerin Rorschach Testi C', FC', C'F ile BL cevap sayıları ortalamaları bakımından aralarında anlamlı bir farkın bulunmadığı bulgulanmıştır ($p>.05$).

Niteliksel olarak bakıldığında ise Rorschach Testi'nde depresyona işaret eden C' yanıtlarının özellikle 1 ve 5. kartta gelmesi dikkat çekicidir. Yanıtların genelinde bütün bir tasarımın verildiği ancak özellikle anket kısmında "siyah" rengin ön plana çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte "kurumuş", "cansız", "renge gitmiş" gibi depresif nitelikte yanıt içerikleriyle birlikte depresif söylemler de göze çarpmaktadır.

Rorschach Testi, simetrik yapısıyla, beden imgesinin malzemeye yansıtılması açısından özel bir yere sahiptir. Bütün kartlar bu yansıtmayı uygun kılan bir yapıya sahip olsa da, özellikle 1 ve 5. kart özel bir önem taşımaktadır. Beyaz boşluklar ve kenarlardaki kesintilere rağmen, bu kartta bütün ve bozulmamış bir tasarım

sunabilmek, bir bütün olarak algılanan bedensel bütünlüğün asgari ispatıdır (Zabcı, 2006).

İlk nesne ile ilişkinin niteliğine dair bilgi veren kart olmasının yanı sıra, kişinin kendilik tasarımı hakkında da bilgi veren kart 1'de gelen yanıt içerikleri şöyledir;

Kadın Katılımcı, B., 21 yaş

1.Kart:“*Yarasa görüyorum. Sadece yarasa? Kanatları ve tamamen kara, karanlık olması”*

Erkek Katılımcı, T., 22 yaş

1.Kart:“*Yarasaya benziyor hocam? tam ortadaki siyah karartı böyle yüzü gibi”*

Kadın katılımcı, E., 20 yaş

1.Kart:“*Hem yarasa hem de yaprak? Renginden siyah ya. Çürümüş bir yaprak ama. Yıpranmış, rengi solmuş gibi”*

Erkek Katılımcı, F., 21 yaş:

1.Kart:“*Böcek tarzı bir şey, siyah bir böcek”*

Kadın Katılımcı, E., 22 yaş

1.Kart:“*Yaprağa benziyor, sonbahar yaprağına. Sararmış bir yaprak”*

Erkek Katılımcı, Ö., 21 yaş

1.Kart:“*Yarasaya benziyor? Siyah kanatları var”*

Erkek Katılımcı, S., 24 yaş

1.Kart:“*Birbirine sırtını dönmüş iki ayı? Siyah renk ve şekilden ötürü”*

Kadın katılımcı, G., 24 yaş

1.Kart:“*Kelebek görüyorum, yani yarasa da olabilir? Detaylıca baktığımda bu koyuluklar yarasayı andırdı”*

Kadın katılımcı, R., 21 yaş

1.Kart: “Bir ağaç yaprağı da olabilir. Sanki böyle kurumuş bir ağaç yaprağı”

Erkek Katılımcı, Ö., 20 yaş

1.Kart: “Güve. Şey nasıl söylesem, biraz masumluk, çaresizlik sezdim”

Benzer şekilde, kişinin kendiliğe dair tasarımların ortaya çıktığı 5.kartta da depresif nitelikte yanıt örnekleriyle karşılaşmıştır.

Erkek Katılımcı, B., 21 yaş

5.Kart: “Timsah görüyorum, sol alt ve sağ altta, daha açık olan renkli kısmı timsaha benzetiyorum”

Erkek Katılımcı, T., 22 yaş

5.Kart: “İki tane birleşmiş yaprak da olabilir bu, ya da iki birleşmiş canlı? Aslında şekilsel olarak birbirinin aynısı ancak Bir taraf daha koyu bir taraf daha açık”

Erkek Katılımcı, Ö., 20 yaş

5. Kart: “Ancak yaprağa da benziyor. Çok cansız, rengi gitmiş”

Erkek Katılımcı, S., 24 yaş

5. Kart: “Bulut şekline de benziyor. Hem şekli hem de renk olarak, grimsi falan ya”

Kadın Katılımcı, B., 21 yaş

5. Kart: “Biraz da böyle kurumuş bir yaprağa benziyor”

Kadın katılımcı, E., 20 yaş

5. Kart: “Zarar görmüş akciğer de olabilir. Siyahlaşmış ya iki tane aynı şekilde”

Kadın Katılımcı, B., 21 yaş

5. Kart: “Kelebek. Uçmak istiyor ama uçamıyor. Çünkü kara, siyah çünkü.”

Erkek Katılımcı, Ö., 20 yaş

5. Kart: *"Tam anlamıyla bi kelebek. Her iki kanadını da kocaman açmış. Ya birinin bekliyor sarılmak için ya da birine hoşça kal diyor. Azıcık mutsuzluk sezdim, mutsuz gibi. Bu kadar"*

Rorschach Testi'nin kimlik kartı olan 5.kartta, kendilik tasarımındaki kırılmalığı düşündüren depresif nitelik taşıyan içerikler ile birlikte narsisistik eksikliğe/yetersizliğe vurgu yapan yanıtlar göze çarpmaktadır.

Kadın katılımcı, B., 21 yaş

"Kelebek. Uçmak istiyor ama uçamıyor, çünkü kara. Ne bileyim güçsüz gibi"

Erkek Katılımcı, B., 21 yaş

"Sırtını bana dönmüş bir yarasa görüyorum. Yanlara doğru açılan kanatları, küçük ince ayaklarıvar"

Kadın katılımcı, Ş., 19 yaş

"Kuşa benzettim, kanatlı zayıf çelimsiz ama"

Kadın katılımcı, E., 24 yaş

"Şu kelebeğe benziyor. Kanatlarını açmış uçacak ya da uçmaya çalışıyor gibi"

Erkek Katılımcı, R., 25 yaş

"Salyangoz, kabuğu olmayan salyangozlar olur ya"

Kadın Katılımcı, M., 24 yaş

"Bi kelebeğe benzettim ilk başta. Uçmak isteyen, özgürlük isteyen bi kelebek gibi sanki. Özgürlüğünü istediği için hızlıca uçup gitmek istiyor"

Kadın katılımcı, B., 19 yaş

"Bir kelebek var burada. Uçmak, özgürlük falan geliyor aklıma buraya bakınca"

Erkek Katılımcı, F., 21 yaş

"Bu da bir hayvana benziyor, yarasaya benziyor, kanatları var rengi de kara"

Kadın katılımcı, A., 21 yaş

"Kelebek, sırtını dönmüş gibi ve siyah renkte"

Kadın katılımcı, M., 20 yaş

"Kurumuş bir kelebek gibi, çok cansız duruyor"

Rorschach Testi'nin 1 ve 5. kartların yanı sıra diğer kartlarda da depresif duygulanıma ilişkin yanıtlarla karşılaşmıştır.

Kadın Katılımcı, E., 24 yaş

6.Kart: *"Şu yaprağa benziyor. Sonbaharda sararır ya düşer artık. Öyle bir yaprağa benziyor"*

Erkek Katılımcı, N., 21 yaş

6.Kart: *"Dağın üzerinde durmuş bir deniz feneri, şurası da direği. Etrafa ışık saçıyor"*

Erkek Katılımcı, V., 22 yaş

6.Kart: *"İlk böyle baktığımda su samurunun postunu sermişler gibi geldi. Renk değişikliği post gibi geldi. Bazı yerler açık bazı yerler koyu."*

Erkek Katılımcı, Ö., 20 yaş

10. Kart: *"Yan çevirdiğimizde sanki bir makas, ama çok eskimiş bir makas"*

Erkek Katılımcı, H., 19 yaş

4. Kart: *"Bir kadın var sadece yüzü görünüyor, acı çekiyormuş gibi"*

Erkek Katılımcı, B., 19 yaş

6. Kart: *"Sanki hepsi aynı tarz gibi hocam. Koyu çizgiler dikkatimi çekti, özellikle vurgulayarak çizilmiş. Ağaçtan düşmüş sonbahar yaprakları gibi, kurumuş yaprak."*

Erkek Katılımcı, Ö., 21 yaş

6. Kart: “Şöyle akciğerlere benziyor, sigara reklamında gözüken, çok sigara içen kararmış birinin akciğerleri gibi”

Erkek Katılımcı, S., 23 yaş

6. Kart: “Yaprağa ilk benzettim. Solmuş bir yaprak hissini verdi”

Kadın Katılımcı, E., 22 yaş

6. Kart: “Buğulu gaz bulutu gibi, açıklı koyulu renk geçişinden dolayı”

Kadın Katılımcı, M., 24 yaş

4. Kart: “Bir patlama. Şöyle ters çevirince büyük bir patlama. Bomba atarsınız patlar ya. Her yer toz duman, grimsi olur”

Genel olarak katılımcıların Rorschach Testi yanıt içerikleri incelendiğinde, narsisistik yetersizlik ekseninde değerlendirebileceğimiz, yaslanma ihtiyacını akla getiren 'birlikte' yapılan eylemlere sıklıkla yer verildiği göze çarpmaktadır. ‘Dengelemek’, ‘kenetlenmek’, ‘destek olmak’ gibi fiillerin sıklıkla kullanıldığı, narsisistik açıdan yaşanan eksiklik dolayısıyla ötekinin yardımına gereksinim duyulduğu görülmektedir.

Erkek Katılımcı, S., 23 yaş:

7. Kart: “Üst üste konulmuş taşlar gibi. Düşeceklermiş gibi ama birbirlerini dengeliyorlar”,

“... Bir yapıyı tutmaya çalışıyorlar ayaklarıyla”

Kadın Katılımcı, D., 22 yaş:

“... Şu köşedekiler de bunları ayakta tutmaya çalışıyor”

Erkek Katılımcı, B., 19 yaş:

9. Kart: “Sanki aşağıdakiler üsttekileri tutuyormuş gibi. Birbirlerine destek oluyorlar sağlam durmak için”

10.Kart: “Şu ortadaki, birbirine tutunmaya çalışan iki şey gibi, bir dayanışma var gibi”

Erkek Katılımcı, F., 21 yaş:

3. Kart: Şunu çantaya benzettim. İkisi tutmuş kendine doğru çekiyor. Şöyle bakınca birbirinin aynısı. Böyle taşıyorlar birlikte.

Kadın Katılımcı, Y., 20 yaş

6. Kart: "Yani burda iki şey kenetlenmiş birbirine

7. Kart: "Birbirine kenetlenmiş insanlar uzay boşluğunda el ele tutuşmuş gibi geldi. Hepsi aynı, aynı yerden birleşmişler"

Kadın Katılımcı, D., 22 yaş

10. Kart: “Olayın bütününde sanki şu köşedekiler de bunları ayakta tutmaya çalışıyor. Bu sayede bir arada olmaya devam ediyorlar”

8. Kart: “İki hayvan var, aslana benziyor. Bunlar bir yapıyı tutmaya çalışıyorlar ayaklarıyla.

Erkek Katılımcı, B., 21 yaş

10. Kart: "Ayrıca şu maviler birbirine yaklaşımaya çalışıyor, ikisinin elinde de aynı şey var"

Kadın Katılımcı, E., 22 yaş

8. Kart: "İyi bir şey için birlikte mücadele eden bir şeyler var burda. İyiliğe doğru birlikte yürüyen dört ayaklı hayvan gibi"

Erkek Katılımcı, Ö., 21 yaş

2. Kart: "İki ayı var. Çak yapıyorlar birbirlerine, birlikte bir şeyler başarmışlar gibi"

Erkek Katılımcı, V., 22 yaş

8. Kart: "Şu alt taraf, sırt sırta vermiş iki ayı"

Kadın Katılımcı, B., 21 yaş

10. Kart: "Burada da iki tane hayvan var sanki birlikte bi şeylere dadanıyorlar"

Erkek Katılımcı, B., 21 yaş

10. Kart: "Solungaçlarını birbirine değdiren iki balık. İki hamam böceği birleşiyor gibi burda"

Erkek Katılımcı, Ö., 20 yaş

2. Kart: "İki eşek yavrusunun birbirine beşlik çakması. Sanki birlikte bir şeyler başarmışlar da onun kutlamasını yapıyorlar"

Kadın Katılımcı, B., 21 yaş

6. Kart: "Bu da sanki sırt sırta vermiş iki gorile benziyor"

Erkek Katılımcı, R., 24 yaş

10. Kart: "Önemli bi yere giden iki kişi var, ortada birleşmişler, el ele tutuşmuşlar"

4.1.3.4. Depresif Duygulanım ve Narsisistik Yetersizliğin TAT Yanıtları ile İncelenmesi

Tematik Algı Testinde, depresif duygulanımın nasıl işlendiğine ilişkin bilgi edinmek için 3BM, 12BG ve 13B no'lu kartlara bakılabilir. 3BM kartında, başını yere dayamış cinsiyeti belirsiz bir kişi vardır. Kişinin hemen yanında ise, ne olduğu belli olmayan bir nesne yer almaktadır. Bir manzara görüntüsü olan 12BG kartında, ağaçlık bir alan ve boş bir sandal vardır. 13B kartında ise, kapının önünde tek başına oturan küçük bir erkek çocuğu görülmektedir.

Katılımcıların Tematik Algı Test'inin 3BM no'lu kartına verdikleri yanıtlara baktığımızda, depresif duygulanımın net bir şekilde ortaya konduğu ve bu depresif duygulanımla baş edebilmede ötekinin desteğine duyulan ihtiyacın vurgulandığı

hikâyeler anlatılmıştır. Bununla birlikte narsisistik düzlemde yorumlayabileceğimiz ‘değersizlik’ ve ‘kırılmalığa’ vurgu yapan hikâyeler de dikkat çekmektedir.

Erkek Katılımcı, T., 22 yaş

3BM Kartı: *"Hevesi kırılmış üzgün bi insan. Tam olarak ne olduğunu kestiremiyorum ama istediğini elde edememiş gibi? Yardıma ihtiyacı var, bu ihtiyacı karşılanırsa ayağa kalkacaktır."*

Erkek Katılımcı, B., 20 yaş

3BM Kartı: *"... Bir umutsuzluk görüyorum. Aile büyükleri düşünceli ise, ona destek olurlar. Belki kız daha kötü bişeyler yapabilir bu kafayla, aile destek olmazsa"*

Kadın Katılımcı, Y., 20 yaş

3BM Kartı: *"Burda bi kadın var ve şiddet görmüş bi kadın. Çaresiz. Bu kadın ya biri elinden tutar hayatı düzene girer ya da intihar eder çünkü çok kötü görünüyor. Gerçekten çaresiz. Eşi babası ya da abisi elinden tutar, yoksa mutsuz son olacak."*

Kadın Katılımcı, E., 20 yaş

3BM Kartı: *"Burada her şeyden önce kırgın, üzgün bir çocuk görüyorum. ... Öğretmen veya aileden biri onu sevgiyle yaklaşıp, kötü düşüncelerden kurtarabilir"*

Kadın Katılımcı, D., 22 yaş

3BM Kartı: *"Bir şey olmuş, çok incinmiş. Bunu neden olan kişiler farkında bile değiller. Bu kişi çok incinmiş ama. Sonunda hiçbir şey değişmemiş, çünkü onu üzen kişiler fark etmediği için sürekli tekrar edecek"*

Erkek Katılımcı, B., 20 yaş

3BM Kartı: *"Hiçbir şey görmek duymak istemiyor, dünyası yıkılmış tabiri caizse? Bundan sonraki hayatında o kadar mutlu olmaz, çünkü çok kırgın görünüyor"*

Erkek Katılımcı, S., 23 yaş

3BM Kartı: "Güçsüz bir insan. Umutsuz bir kafa koyma biçimi bu, bir şeylerden vazgeçmiş gibi"

Kadın Katılımcı, Y., 20 yaş:

3BM Kartı: "*Hayattan yormuş bi insan görüyorum. Bi kadın. Artık zorluklarla baş edemiyor. Bırakmış. Başını kanepeye yaslayıp düşüncelere dalmış. Çok zorluk çekmiş belli. Sonunun daha kötü yerlere gidebileceğini düşünüyorum. İntihar edebilir, eder, bıkmış çünkü*"

Ayrıca depresif içerikle birlikte "uyku" temasının açığa çıktığı hikayeler de anlatılmıştır. Katılımcıların depresif duygulanımla başa çıkmada zorlandıklarını akla getiren "uyku" yanıtları aşağıdaki gibidir:

Kadın Katılımcı, M., 20 yaş:

3BM Kartı: "*Bu adam cezaevinde. Umutsuzluğa kapılmış o yorgunlukla uyumuştur. ümidini yitirmiştir artık"*

Kadın Katılımcı, D., 22 yaş:

3BM Kartı "*Ağlıyor. Ağlayarak uyuyakalmış. Ama niye ağlamış. Bilmiyorum sebebini. Ama ağlayarak uyuyakalmış gibime geldi nedense. Sonu? Bişey olmuş, çok incinmiş. Bunu neden olan kişiler farkında bile değiller. Bu kişi çok incinmiş ama. Sonunda hiçbir şey değişmemiş, çünkü onu üzen kişiler fark etmediği için sürekli tekrar edecek. Uyanacak ama bakacak onlar hayatına devam ediyor, o da katılacak onarla. Sonra yine onu incitecekler ve yine aynı şekilde olacak"*

Erkek Katılımcı, S., 23 yaş:

3BM Kartı: "*Şurayı bi merdivenlerin basamakları olarak düşünürsek, bu kişi ilk basamakta yorulmuş gibi, kafasını koymuş ya uyuyor, ya da dinleniyor. Vücut yapısı dağınık duruyor. Aslında bi sığınma şeyi de olabilir bu. Güçsüz bir insan. Umutsuz bir kafa koyma biçimi bu, bişeylerden vazgeçmiş gibi"*

Kadın Katılımcı, B., 21 yaş

3BM Kartı: *"Hayattan bıkmış, bi tarafa sığınmaya çalışan. Kendi başına kaldığı zaman toparlanmaya çalışan. Uyuyor gibi duruyor ama genelde uyumak sıkıntılı süreçleri kafasından atmak için bi kaçış yolu. Bazı süreçlerde bu gerekli bişey. Yandaki makas mı bilmiyorum ama makassa yanlış seçim yapabilir"*

Erkek Katılımcı, Y., 19 yaş

3BM Kartı: *"Şimdi bu insan yüksek ihtimal işten gelmiştir çok yorgundur uyuyakalmıştır ya da hayattan bıkmıştır. Enerjisi tükenmiş koltuğa bile oturamamış o derece? Adam herhalde uyuyakalmıştır kalkıp intihar edecek hali yok ya"*

Erkek Katılımcı, Ö., 21 yaş

3BM Kartı: *"Ya hayata küsmüş ya da yaptığı işte başarısız olmuş ya da uykusu gelmiş kafasını koyup düşünüyor"*

12BG kartına verilen yanıtlara baktığımızda kayıp ve terk edilme temalarının çok sık verildiği gözlenmiştir.

Kadın Katılımcı, Y., 20 yaş

12BG Kartı: *"Bu resim tamamen bi yalnızlık resmi. Eskiden cıvıl cıvıl ama şimdi terk edilmiş bi yer. İnsanların daha önce gelip piknik yaptığı eğlendiği, huzur bulduğu bi yer iken şimdi bomboş. Balığa çıkılan bi tekne iken, şimdi yalnızlığın simgesi adeta. Ama insanlar tekrar buraya gelecek, eskisi gibi olacak. Ama tamamen yalnızlığın resmi"*

Kadın Katılımcı, E, 24 yaş

12BG Kartı: *"Bi ağaç var, bir kayık. Sanki eskiden burda su varmış da artık yok, kurumuş gibi. Kayık da o zamandan kalma. Sonbaharı anımsatıyor"*

Erkek Katılımcı, V., 22 yaş

12BG Kartı: "Nehrin kenarında terk edilmiş bir sandal, çürümek üzere bence. ağaç da kurumak üzere, çok az yaprağı kalmış. Sonbahara yakın bir hava da olabilir. Terk edilmiş bi yer özetle".

Erkek Katılımcı, T., 22 yaş

12BG Kartı: "Burası herhalde sulak bir alanmış önceden, burda bir sal var. Kuraklık olmuş. Kuruyup gitmiş. Sal da öyle kalmış orda."

Erkek Katılımcı, Ö., 21 yaş

12BG Kartı: "Terk edilmiş bi sal var. Uzun yoldan gelmiş, muhtemelen iki tane Afrikalı kullanmış. Bi yerlere gidiyorlar nereye bilmiyorum ama. Kaçıyorlar galiba."

Erkek Katılımcı, S., 24 yaş

12BG Kartı: "Terk edilmiş bi sandal, kimsenin uğramadığı bir yer"

Erkek Katılımcı, R., 24 yaş

12BG Kartı: "... Ağacın yanında bi sandal var, eskimiş bi sandal. İnsanlar tarafından kullanılmış bi tarafa atılmış gibi duruyor"

Kadın Katılımcı, E., 20 yaş:

12 BG Kartı: "Sandal var burada. Deniz kıyısında terk edilmiş bir sandal"

Kadın Katılımcı, M., 20 yaş

12BG Kartı: "Ormanlık içinde bi göl nehir gibi. Sandalı kenara çekilmiş bi göl ya da nehir. Muhtemelen kurumuş nehir ya da kimsesiz bi alan olduğu için sandal tek kalmıştır"

Kadın Katılımcı, Ş., 19 yaş

12BG Kartı: "Sonbahar. Herkes çekilmiş köşesine. Tekne yalnız kalmış, ağacın boynu bükük. Yapraklar kurumuş dökülmüş. Yemyeşil alan sararmış."

Kadın Katılımcı, R., 20 yaş

12BG Kartı: *"Çok güzel bi bahçe var, eski bi kayık var, insan gelmediği için çürümüş. Terk edilmiş bi yer gibi."*

Katılımcıların 13B kartına verdikleri yanıtlara baktığımızda, depresif duygulanım ile birlikte narsisistik kırılmalığa ve eksikliğe gönderme yapan ve tek başına kalmada zorluğun dikkat çektiği hikayelerin anlatıldığı görülmektedir.

Erkek Katılımcı, T., 22 yaş

13B Kartı: *"Eski bi köy evi. Çocuğun ayağında ayakkabıları yok. Durumları kötü bi aile olabilir. Ve durumun kötü olmasından kaynaklı mutsuz bi gelecek gören bi çocuk var."*

Erkek Katılımcı, H., 19 yaş

13B Kartı: *"Ayakları çıplak. Mutsuz görünüyor"*

Erkek Katılımcı, B., 20 yaş

13B Kartı: *"... Çocuğun ayakları çıplak bize bakıyor. Tamamen yoksulluk. ... Çaresizlik var burda. Çocuğun elinden gelen bişey yok ne yazık ki. Sadece çaresizlik görüyorum. Evin içinde elektrik de yok, karanlık.. "*

Erkek Katılımcı, S., 24 yaş

13B Kartı: *"Yalnız, üzgün bir çocuk. Ayağında ayakkabısı yok. Yol gözlüyor sanki "*

Kadın Katılımcı, B., 19 yaş

13B Kartı: *"Bu çocuk çaresiz, zor şartlarda yaşıyor. Arkadaşları oynarken o bekliyor. Ayakkabısı yok. Dışlanmış gibi."*

Kadın Katılımcı, Ş., 19 yaş

13B Kartı: *"Terk edilmiş bi çocuk. Yalınayak. Düşünceli yalnız. Bi kapıda ve nereye gideceğini bilemiyor. Yapayalnız karanlık bi alanda tek başına. Ama yüzünde bi umut var? Karar veremedim."*

Kadın Katılımcı, R., 20 yaş

13B Kartı: *"Bi çocuk var üzgün, öfkeli. Sanki elini bağlamışlar, birini bekliyor. Hiç gelmeyecekmiş gibi duruyor. Kimsesiz çaresiz. Sanki ona yardım edecek birisini istiyor. Kendi başına kalmak istemiyor. Bu evdeki toz topraktan bunalmış gibi. Yalnızlık, koca büyük bi yalnızlık var"*

Kadın Katılımcı, R.,19 yaş

13B Kartı: *"Küçük bir çocuk. Düşünüyor. Öyle evin avlusunda oturmuş düşünen bir çocuk. Ayakları çıplak. Mutsuz görünüyor"*

Erkek Katılımcı, R., 24 yaş

13B Kartı: *"Tek başına bir çocuk. Her şeyi üstlenmiş herhalde, ya da canı sıkılıyor. Dışarıyı tek başına izliyor, ayakkabıları yok. "*

Kadın Katılımcı, E., 22 yaş

13B Kartı: *"Bence küçük çocuk oyun oynamak istemiş, ama onlar aralarına almamışlar. Uzaktan izliyor onları üzgün üzgün. Kırgınlık var"*

Kadın Katılımcı, E., 22 yaş

13B Kartı: *"İlgiye korunmaya ihtiyacı olan bir çocuk, yol gözlüyor, sevdiği birini bekliyor".*

Kadın Katılımcı, E., 24 yaş

13B Kartı: *"Ayakları çıplak. Mutsuz görünüyor? Arkadaşları aralarına alırsa mutlu olur, oyun oynarsa"*

Erkek Katılımcı, B., 23 yaş

13B Kartı: *"Canı sıkılan, oyuna alınmayan yalnız bir çocuk. arkadaşının olmadığı bi yere gelmiştir. zamanla arkadaşlar edinir, alışır herhalde."*

Erkek Katılımcı, R., 24 yaş

13B Kartı: *"..Yalnız kalmış bir çocuk ? Eğer yalnız kalmak istemiyorsa bi yerden dahil olması gerek, kendisini sevdirmeli yoksa olmaz. Bu fotoğraf bana, sanki ailesinden biri eksik gibi, o yüz ifadesi var "*

Kadın Katılımcı, B., 21 yaş

13B Kartı: "Masum bi çocuk görüyorum. Hiçbir şeyden haberi olmayan. Ne yaptığı bilmeyen. Bakıma ilgiye muhtaç biri. ... Anne baba çevre destek olursa, dikkat ederse çok güzel yerlere gelecektir."

Kadın Katılımcı, M., 20 yaş

13B Kartı: "Kimsesiz kalmış bi çocuk. Ayağında ayakkabı falan da yok. Evde tek kalmış. Birinin yardımını bekliyor."

Kadın Katılımcı, E., 20 yaş

13B Kartı: "Burada her şeyden önce, kırılgan üzgün bir çocuk görüyorum. Çok duygusal kırılgan görünüyor? Öğretmen veya aileden biri onu sevgiyle yaklaşır, kötü düşüncelerden kurtarabilir."

Sonuç olarak bakıldığında, Tematik Algı Testi'nin depresif konum kartlarında, narsistik kırılganlığın fazla olduğu ve nesneden dayanak alma ihtiyacının yoğun hissedildiği görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada, ergenliğin son evresi olan geç ergenlik döneminde ortaya çıkan depresyonun, klinik görüşmeler ve projektif testler aracılığıyla değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Klinik görüşmelerden elde edilen bulgular psikanalitik kuram ışığında değerlendirilmiş olup, uygulanan projektif testler ise Fransız Okulu'na göre yorumlanmıştır.

Çocuksu nesnelere yatırımın çekildiği (Colarusso, 1988), eski duygusal bağların gevşetildiği ve yeni duygusal bağların oluşumunun başlangıcı olan (Dashef, 1984) geç ergenlik döneminde, aileden uzaklaşmak, öznel bir kimliğe ulaşmak hedeflenir. Bununla birlikte, yetişkinliğe geçişin önemli bir göstergesi olan ebeveyn evinden ayrılmak, bu dönemin normal gelişimsel bir süreci olarak kabul edilir. Artık birey olma yolunda ilerleyen genç için, evden ayrılıp ayrılmama sorusu gündeme gelecektir. Nitekim evden ayrılmak, ebeveynlerden ayrı tutarlı bir benlik duygusu yaratmada önemli bir adımı temsil eder (Anderson, Sabatelli 1999). Bu bağlamda, katılımcıların klinik görüşmeler aracılığıyla evden ayrılmaya dair söylemlerinin yorumlanmasının önemli olacağı düşünülmüş ve çalışmanın önemli bir kısmını oluşturmuştur.

Ebeveyn evinden ayrılma eylemi, ebeveynlerden uzaklaşmayı ve kendi sorumluluğunu üstlenmeyi içerdiğinden bağımsız davranışın belirli bir ifadesi olarak görülebilir. Birey olma yolunda ilerleyen geç ergenler için, evden ayrılma eylemi bu süreçte önemli bir adım oluşturmaktadır. Ebeveynlere olan bağımlılığı terk etme, kendi kendine yeten bir birey olarak yalnız kalabilme ve bireyleşme sürecindeki katkısı açısından önemlidir (Kins ve Beyers, 2010).

Aile ile birlikte yaşayan katılımcılar, aileden uzaklaşmayı, bağımsızlaşmayı arzularken aynı zamanda ebeveyn evinden ayrılmanın, kendi başına bir hayat kurmanın zorluğundan da bahsetmektedirler. Bu açıdan "evden ayrılmaya" dair söylemlerine bakıldığında, bir taraftan ebeveyn bakımında kalmaya devam etmek isterlerken diğer taraftan ayrılığı, bağımsız yaşamayı arzuladıkları söylenebilir. Hem yetişkin olma hem de çocuk kalmaya devam etme arzusu aynı anda hissediliyor gibi görünmektedir.

"Yatılı okumak istedim ancak izin vermediler. Sürekli sen bizzat yapamazsın dediler. Bir taraftan artık büyüdün sen diyorlar, diğer taraftan da büyümeme izin vermiyorlar. Ablam ne güzel gitti ayrıldı burdan. Özgüven sahibi bir kadın. Bense hala çocuk gibiyim neredeyse. Kendi başıma hastaneye bile gidemiyorum. Buralardan ayrılmak da korkutuyor, gelecek kaygısı çok yoğun. Tek başıma yapamayacağımı düşünüyorum."

"Daha iyi olacak gibi eğer ayrılırsam. Aileme çok düşkünüm, kendimden çok ödün veririm ailem için. Onlar önde gelir her zaman, bu yüzden ayrılma fikri kötü de hissettiriyor, ne bileyim güvende hissettiriyor ailem. Daha uzakta olmak yalnızlığı da çağrıştırıyor. Yalnızlıkla nasıl baş ederim diye düşünmüyor da değilim".

Bir yandan aileden uzaklaşmak ve bağımsız bir birey olarak yaşamayı arzularken, diğer taraftan da güven veren yakınlığı kaybetmek istemez. Bu tam da, İkiz (2013)'in ergenlik döneminin en temel sorunsalı olarak açıkladığı, ebeveynlere olan gereksinimle bedendeki değişimlerin sonucunda gelinen kendi başına birey olma paradoksudur (İkiz, 2013). Hem ayrılığı hem de yakınlığı, bağlılığı isteyen katılımcılar için ne ayrılmak mümkün gibi görünmektedir ne de birlikte yaşamak.

Ebeveyn evinden ayrılmak isteyen bazı katılımcılar ise, ekonomik olarak bağımsız olmamanın ya da evin geçimine katkıda bulunmanın engel olduğunu öne sürmüşlerdir. Bununla birlikte, bir taraftan ayrılık arzulanırken diğer yandan ayrılığın mutlu etmeyeceğine de inanılıyor. Ya da ekonomik olarak ebeveynlere bağımlı olmanın evden ayrılmaya engel olduğu düşünülürken aynı zamanda ayrılıktan sonra geride kalanların hissedeceği duygulara da vurgu yapılmaktadır. Sonuç olarak, ayrılığa dair bir arzu duyulsa da, katılımcılar için bunu gerçekleştirmenin zorluğu dikkat çekmektedir. Elbette ki maddi güçlükler, ekonomik paylaşımın zorunluluğu ya da eğitimin uzaması gibi nedenler ebeveyn evinden ayrılmayı güçleştirmektedir. Ancak devamında gelen, *"ayrılırsam daha mutlu olmayacağımı da biliyorum"*, *"gidersem üzülürler ama annem ve kardeşim"* gibi ifadeler, katılımcıların kendi içsel süreçlerinin de ayrılığa henüz hazır olmadığını, aileden ayrışma ile ilgili sıkıntıların yaşandığını düşündürmektedir. Nitekim İkiz (2013), maddi zorluklar, ekonomik paylaşımın

gerekliliği gibi sebepler öne sürülse de psikolojik boyutunun göz önünde bulundurulmasının önemini vurgulamaktadır.

"Ayrılmak istiyorum. Ayrılırsam daha mutlu olmayacağımı da biliyorum bir taraftan da. Kardeşlerim var onlara bakmam gerekiyor bir taraftan. Ekonomik anlamda evin geçimine katkıda bulunuyorum".

"Şu an çok istiyorum evden ayrılmayı. Bir işimin olmaması en büyük engel. Gidersem üzülürler ama annem ve kardeşlerim."

Öte yandan, Roland'ın (1988) söz ettiği 'ailevi benlik' kavramına karşılık gelen, yoğun bir iç içelik ve karşılıklı bağımlılığa vurgu yapan söylemler de dikkat çekmektedir. Aileye ait değerlerin, beklentilerin içselleştirildiği, bireyin kendi arzusundan çok ailenin arzusuna önem verdiği görülmektedir.

"Ailem benim her şeyim, herkes gider ama aile gitmez"

"Ailem asla onay vermez. Ben de onların istemediği bir şey yapmam, üzmem istemem onları".

"Ailem ne der bilmiyorum, kırılırlar belki. Çok emekleri var üzerimde, asla üzülünler istemem"

Bu denli yoğun yakınlığın olduğu bir aile ortamında, ergenin ebeveynlerinden mesafe alması, kendi öznel kimliğini bulması kolay olmasa gerek. Katılımcılar için, ebeveyn evinden ayrılmak, bireyleşme sürecine katkıda bulunan bir eylem olarak değerlendirilmemekte, aile değerlerine karşı gelmek, onları üzmemek, kırmak olarak yorumlanmaktadır. Ayrıca evden ayrılma eylemi, bir anlamda aileyi reddetme ve ihanet olarak da algılandığından evden ayrılmaları durumunda aileden gelen duygusal yakınlık ve destek yitirilecek gibi hissedilmektedir.

Ayrı yaşamaya dair bir arzu duyulsa da, kültürün ve aile yapısının gerektirdiklerinin dışına çıkmanın zorluğundan da bahsedilmektedir. İçinde yaşanan toplum için, aileden uzaklaşmak, bağımsızlaşmaya çalışmak istenmeyen ve kabul görmeyen bir durumdur. Katılımcının bu söylemleri, geleneksel ailelerde ebeveynlerin uyguladığı çocuk yetiştirme tarzını akla getirmektedir. Bir duygusal bağıllık atmosferi

içinde çocuğa açıkça sevgi vermek (Kağıtçıbaşı, Bekman ve Sunar, 1993), bunun yanında yakın bir denetim ve kontrolü sürdürmek, sevgiye karşılık beklemek, merak ve inisiyatifi, özerkliği özendirmemek olarak tanımlanmaktadır (Fişek, 1993; Kağıtçıbaşı ve Sunar, 1992).

“Düşünce olarak istiyorum hocam, hayalini kuruyorum. Ama zor, uzaklaşmak çok zor. Toplum yapımız bunu gerektiriyor. Bizim toplumda ailenin beklentileri oluyor, batıdaki gibi olmuyor. Özellikle anne-babaya saygı çok katı, dayatılıyor gibi. Ailenize bakmak gibi bir yükümlülük hissediyorsunuz sürekli”

Bu söylemler, aynı zamanda Kağıtçıbaşı'nın "Çocuğun Değeri" araştırmasının sonuçlarıyla da paralellik göstermektedir. Katılımcının "ailenize bakmak gibi bir yükümlülük hissediyorsunuz sürekli" ifadesi Çocuğun Değeri araştırmasının, ailelerin çocuklardan, ekonomik olarak kendilerine bakılması beklentisinin yüksek olduğu sonucuyla örtüşmektedir. Anne-babalar, çocuklarının onlara yakın olmaları, saygı duymaları beklentisi içindedirler.

Ayrılma-bireyselleşme ebeveynlerle bağları koparmak değil, aileye bağlılık hissini korumak ve bireyselleşmiş bir benlik kurmak arasındaki diyalektik dengenin çözülmesi ile ilgilidir. Bu nedenle, başarılı bir şekilde ayrılma-bireyselleşme, zorunlu olarak duygusal ayrılma veya ebeveynlerden tam bağımsızlık anlamına gelmez. Bunun yerine, ebeveynlerle devam eden bir ilişki söz konusudur (Baltes&Silverberg, 1994;Frank, Butler-Avery, & Laman, 1988; Grotevant& Cooper, 1986; Smollar&Youniss, 1989).

"Tabi ki, kesinlikle çok istiyorum. Başımı alıp gitmek istiyorum çok, gerekirse şu anki tüm bağlarımı koparıp gideceğim. Belki geride bir aile bırakacağım ama asıl önemlisi benim ruhsal sağlığım"

"En büyük hayalim evden ayrılmak, buralardan tamamen uzaklaşmak, tek başıma yaşamak ... Tamamen başkasının kuralları istekleri doğrultusunda bir hayat yaşamanız dayatılınca..."

Aşırı bağımsızlık arzusunu ifade eden katılımcılar, aile ile tüm bağları koparıp bağımsız bir yaşamı arzulamaktadır. Blos, ergenin kendi geçmişini ve ailesini reddetmesini, acılı ayrılma sürecinden aşırı bir şekilde kaçınmak olarak

değerlendirmektedir. Parman (2019) ise, bağımsız bir kişi olmanın koşulunun bağ kurmak olduğunu, ancak bağların bizi bağımsız kıldığını söyler. Buradan hareketle, ergenliğin beraberinde getirdiği dönüşümler sonucunda, içsel nesnelere ayrılma zorunluluğu katılımcılar için üstesinden gelinmesi oldukça zor bir durum gibi görünmektedir. Bununla yüzleşmek, kayıplarının yasını tutmak yerine tüm bağları koparıp uzaklaşmak istemektedirler. Sonuç olarak bu durumun sağlıklı bir ayrılma-bireyleşme sürecine denk düşmediği ve kaybın yasını tutabilen bir ruhsallığın olmadığı söylenebilir.

Ebeveyn evinden ayrılmak, ayrılma-bireyleşme sürecinin sağlıklı çözümlenmesi için kritik bir adım olarak görülse de, bu eylemin hangi koşullarda gerçekleştiği önemlidir. Bireyin, bunun üzerine düşünüp düşünmediğinin, hazırlık yapıp yapmadığının önemine vurgu yapan Lauru (2013), asıl önemlisinin ergenin kendisini nasıl konumlandıracağıdır der. Kins ve Beyers (2010), ebeveyn evinden ayrılma eyleminin, özerk veya kontrollü bir şekilde düzenlenip düzenlenmediğine de dikkat etmek gerektiğini vurgularlar.

Bu bağlamda, aileden bağımsız yaşayan katılımcıların evden ayrılma sürecine baktığımızda, kendi arzuları sonucunda alınan bir karar olmasından ziyade zorunluluktan kaynaklı ve istenmeyen bir ayrılık olduğu göze çarpmaktadır. Evden ayrılma anı anlatılırken, aileye ve özellikle anneye olan yoğun bağlılıklarının sık sık dile getirildiği görülmektedir.

"Atamandan dolayı mecburen ayrıldım hiç istemediğim halde. İlk zamanlar çok kötüydü. Annem günde birkaç kez arardı, bazen telefonda da ağladığı olurdu. 5 yıldır ayırınız, uzaklar bana. Her gün arar konuşuruz, hala telefona cevap vermediklerinde kaygılanıyorum ama. Acaba başlarına bir şey mi geldi diye".

"1 yıl önce atandım ve buraya geldim. Tek yaşıyorum şu an, alışamadım bir türlü. Çok sıkılıyorum. Evde hiç duramıyorum. Sadece uyumak için eve gidiyorum. Hiç sevmiyorum yalnız kalmayı. Aileme çok düşkünüm, bağılıyım. Onlardan uzakta olmak kötü. İki haftada bir giderim memlekete mutlaka".

"Üniversiten dolayı geldim buraya. Çok kötü olmuştum, yemek yiyemiyordum, sürekli ağlıyordum. Annem benden beterdi, telefonla bile konuşamazdı çoğu zaman. Aslında Almanya'ya gitme imkanım vardı, daha iyi çalışıp hayatımı kurabilirdim ancak annem istemedi, ağladı falan. Hepimizin bir arada olmasını ister sürekli. Çok düşünür bizi, çok fedakar. Van'a her geldiğimde ağlar".

Birraux (2013), ayrılığı kopma olarak değil de, süreklilik içinde bir değişim ve bazı bağlardan vazgeçme olarak tanımlamaktadır. Bu sayede başka yerlerde başka bağlar kurma imkanı elde edilir (Birraux, 2013). Evden ayrılma eyleminin, hem katılımcılar hem de aileleri için oldukça stresli, zorlayıcı bir deneyim olduğu görülmektedir. Katılımcılar, geçen zamana rağmen aileden uzakta, bağımsız yaşamaktan memnun değildirler. Kimi yalnızlıktan şikayetçi iken, kimi ailesine her gün telefon etme ihtiyacı hissetmektedir acaba başlarına kötü bir şey geldi mi diye. Bu noktada Marty'nin "ayrılık" kavramı tanımından söz edilebilir. Ayrılık öznde var olma duygusu yaratır ve nesne ile olan ilişkisinden beslenme imkanı sağlar. Ancak özne bireyselleşme seviyesine ulaşamamışsa, var olduğunu hissedebilmek için dış nesnelere bağımlı ise ayrılığı, ruhsal ve fiziksel bütünlüğüne bir darbe olarak algılar (Marty, 2013). Fiziksel olarak aileden uzak, bağımsız bir yaşam sürüyor olsalar da, aslında aileden ruhsal olarak ayrışmada yaşanan zorluk, katılımcıların söylemlerinde açıkça görülmektedir. Aileye olan yoğun bağlılık ve kaygılı ebeveynlerin varlığı, katılımcıların ayrılma-bireyleşme süreciyle başa çıkmasını güçleştirmiş diyebiliriz. Sonuç olarak, her ne kadar ayrılma-bireyleşme sürecinin sağlıklı bir şekilde çözümlenmesinde evden ayrılma eyleminin önemli bir etkisi olduğu düşünülse de bunun tek başına yeterli olmadığı söylenebilir.

Ön görüşmelerden elde edilen bulgulardan hareketle, aile ile birlikte yaşayanlar ile aileden ayrı yaşayan katılımcıların söylemlerinin pek de farklılaşmadığı söylenebilir. İki grubun da, aileden ayrışmada ve ayrılma-bireyleşme sürecinin gelişimsel görevleriyle başa çıkmada zorlandığı dikkat çekicidir. Dolayısıyla, ebeveyn evinden ayrılmak gerçek hayattaki bir ayrılık deneyimini temsil etse de (Kins, Beyers 2010), ayrılığın intrapsişik bir süreç olarak görülmesi önemlidir (Blos, 1967, 1979; Mahler, 1963). Luru'a göre (2013), asıl ayrışma, anne-baba nesnelere

içselleştirilmelerine ilişkin nitelikli bir çalışma yapılabilmesiyle imkanı hale gelir. Bu da ilk aşamada ruhsal bir mesafe koyabilmek anlamını taşır.

Kins ve arkadaşları (2011), aile ile birlikte yaşayan gençlerin sorunlu bir ayrılma-bireyleşme sergilediklerini söyleyemediğimiz gibi, bağımsız yaşayan gençlerin de sağlıklı bir ayrılma-bireyleşme sürecinden geçtiklerini söyleyemeyiz derler. Son olarak, fiziksel olarak ebeveynlerden ayrılmanın, bireyleşme sürecindeki etkisi bilinmekle birlikte, bunun tek başına yeterli olmadığı, daha kapsamlı bir ruhsal çalışmanın gerekliliğinin bilinmesi önemlidir.

Peki, ergen cephesinde yaşananlar bunlarken, anne-baba ne yaşamaktadır? Büyüyen ve yetişkin olma yolunda ilerleyen çocukları, onlarda hangi duyguları tetiklemektedir? Aileden kopmak, uzaklaşmak anne-baba tarafından nasıl algılanmaktadır?

Katılımcıların, özellikle annelerini tanımlarken karşılaştığımız bazı ifadeler Barber'in (1996) "psikolojik kontrol" kavramını akla getirmektedir. Barber (1996), psikolojik olarak kontrol eden ebeveynler, çocuklarının ihtiyaçlarına cevap veremediğinden bireyleşmenin gelişimi olumsuz etkilenecektir der. Bu tür ebeveynler çocuklarına karşı empatik bir tutum sergilemedikleri ve kendi isteklerini karşılamaları için baskı yaptıklarından, davranışları çocuğun özerklik ihtiyacına müdahale eder. Ebeveynler çocuklarını fiziksel ve duygusal olarak kendilerine yakın tutmak için müdahaleci ve manipülatif taktikler kullandıklarında, genç yetişkinin ayrılma-bireyselleşme sürecinden geçerken güçlü bir terk edilme ve önemli başkalarının kaybına dair korkusunu bildirme olasılığı daha yüksektir (Soenens ve Vansteenckiste, 2010).

Katılımcılar, bir taraftan farklılaşma, bağımsızlaşma ihtiyacını vurgularken diğer taraftan da çoğu zaman ailenin istekleri doğrultusunda hareket etmek zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Ailenin beklentileri ile kendi arzuları arasında gidip gelen bu gençlerin içsel çatışma yaşamaları kaçınılmaz görünmektedir. Aile ile uyumlu tercihler yapılamadığında, ailenin istekleri karşılanmadığında suçluluk hissettikleri de dikkat çekicidir. Gençlerin, kendilerinden farklı istek ve ihtiyaçlarını göremeyen ve tamamen psikolojik olarak kontrol eden bu tür ebeveynler, tam da katılımcının "*benim ben olmama izin vermiyorlar*" ifadesine benzer sonuçlara neden olmaktadır.

"... Benim ben olmama pek izin vermiyorlar"

"Eskişehir'de kalmak istiyordum ama izin vermedi. O zaman da kendimi suçlu hissediyorum, acaba onlar mı doğru söylüyor diye".

"Mesela mezuniyet günümde o kadar mağaza geçmişim ama yine de en son annemin beğendiği elbiseyi giydim istemeyerek. Onun isteklerini yerine getirmediğim de hep suçlu hissedirim, darılır falan"

"Kendi çocukları için en iyisini isterken aynı zamanda onun istediği gibi biri olmamızı da ister, yani hissettirir bunu bize. Bazen anne-babamı hoşnut etmek için kendi mutluluğumdan feda ettiğim oluyor, sanki yapmak zorundaymışım gibi".

"... Benim için en iyisini istediğini söyler durur."

Ayrıca katılımcıların bu söylemleri, aileye karşı sorumluluk hissetme ve onların duygularına karşı duyarlılık olarak adlandırılan "ilişkisel süperego" kavramını akla getirmektedir. Yoğun duygusal bir bağlılığın yanı sıra, ailenin bireyden daha önemli olduğu görülmektedir. Aile ile uyumlu tercihler yapılamadığında ise iç çatışma yaşadıkları ve bunun sonucunda suçluluk hissettikleri dikkat çekicidir.

İkiz (2013), ayrılma-bireyleşme sürecini, aynı zamanda anne-babaların da ergenden ayrılması gereken bir süreç olarak tanımlamaktadır (İkiz, 2013). Ergenlik döneminde ergenin en önemli gereksinimi ailesinden kopmak, uzaklaşabilmektedir. Öznel kimliğine kavuşabilmesi, birey olabilmesi için ailesinden uzaklaşmaya ihtiyacı vardır. Ergene böyle bir alan sunamayan, bağımsızlaşmasına izin vermeyen bir ebeveynlik iklimi, bireyleşme sürecini zora sokmaktadır.

Genel olarak değerlendirecek olursak, yapılan klinik görüşmeler aracılığıyla anne-babalarıyla ilişkileri hakkındaki söylemleri ile evden ayrılmaya dair söylemlerine bakıldığında katılımcıların anne-babadan ayrışmada zorlandıkları ve narsisistik olarak yetersiz hissettikleri için ayrılığı gerçekleştiremedikleri söylenebilir. Elde edilen bu bulguların yanı sıra katılımcıların bilinçli söylemleri ile birlikte bilinçdışı işleyiş hakkında da bilgi edinilmesi amacıyla projektif testlerden yararlanılmıştır.

Araştırmanın ilk hipotezi depresif geç ergenlerin nesne ilişkilerinin simbiyotik tarzda olacağı ve ayrılık sorunsalının ön plana çıkacağı düşüncesiydi. Bu doğrultuda,

Rorschach Testi'nin 2., 3., 7. ve 9. kartları ile Tematik Algı Testi'nin 2. ve 6BM kartlarına verilen yanıtlar ele alınmıştır. Bununla birlikte iki testin ayrılığa gönderme yapan 10. ve 16. kartlarına verilen yanıtlar incelenmiştir.

Katılımcıların Rorschach Testi'nde ilgili kartlara verdikleri yanıtlar incelendiğinde, çalışmanın hipotezlerine uygun bulgular elde edilmiştir. Katılımcıların, test yanıtlarında ayrışma sorunsalı ile meşgul oldukları, özne ile nesne arasında yeterli mesafenin olmadığı simbiyotik ilişkiler dikkat çekmektedir. Rorschach Testi'nin genel bulgularına bakıldığında, *“birbirine yapışmış”*, *“tek vücut olmuş gibi”* *“birleşmiş iki yaprak”* gibi yanıtlar, özne ile nesne arasında yeterli mesafenin olmadığını, ayrışma zorluğunu düşündürmüştür. Öteki ile kurulan ilişkide mesafe ayarlanmanın ve ayrılmanın zorluğu dikkat çekmektedir.

Aynı işi birlikte yapma, benzerliğe vurgu yapma gibi yanıtlar da dikkat çekicidir. Farklılığa tahammül edememeyi düşündüren bu yanıtlar, aynı zamanda ayrışma ile ilgili yaşanan güçlüğe denk düşmektedir. Kendi ile öteki ayrımını yapamayan katılımcıların, geç ergenlikte artık başarılması gereken farklılaşmayı ortaya koyamadığı şeklinde yorumlanabilir.

"Tırmanmaya çalışan aynı insanlar var. Yansıma da olabilir. Ya da ikisi birbirine benzemeye çalışıyor, aynı şeyleri yapmaya çalışıyorlar".

"Ben burda toprak parçası görüyorum. Haritadaki gibi. Birbirine benzeyen. Aslında aynı şey, yansıma var burda"

Katılımcıların Rorschach Testi'nin ayrılığa gönderme yapan 10.kartta ayrılıkla başa çıkmada zorlanacakları beklenmekteydi. Bu açıdan Rorschach yanıtlarına bakıldığında, dayanak ihtiyacını ve tek başına olmaya katlanamamayı düşündüren *“evlilik, bir arada olma, dayanışma”*temalarına sıkça rastlanması ayrılıkla baş etmede zorlanıldığını göstermektedir.

Rorschach Testi'nin ayrılık kartında gelen yanıtlarda, birleşmeye yönelik arzunun yoğun olarak görülmesi, bağ kurmanın, bağı sürdürme arzusunun bu denli ön plana çıkması ergenlikle beraber yaşanan kayıpların yasının tutulamadığını, eski bağlardan vazgeçilemediğini düşündürmektedir. Ergenliğin, nesne ile bağların yeniden test edildiği ve çocukluk bağlanmalarının yasının yapılıp yeni nesne ilişkilerine gidilen bir dönem olduğu (İkiz, Pirim Düşgör, 2005) düşünüldüğünde, geç ergenlik

döneminde artık başarılmasının beklendiği bu görevlerin henüz başarılmadığı söylenebilir.

"Ortadaki maviler de bağlantıyı sağlıyor. İnsanlar sonradan yol yapmış gibi burda. Denizi doldururlar ya"

"Var olan bir sorun çözülmüş gibi. Burda bir köprü kurmuşlar aralarında"

"İki yolu birleştiren bir kütle, taş ya da cisim var"

Ayrılığın hiç istenmediği, her şeyin birbirine bağlı olduğu, "Önemli bi yere giden iki kişi var, evlilik merasimi gibi ortada birleşmişler" "İki tane karşılaşan iki şey var. Bağlanmışlar birbirine", "Sırtları birbirine dönük ama bağları var, birbirlerine bağlılar, şurda da bitişikler zaten, kopamıyorlar sanki" gibi yanıt örnekleri de birleşme arzusunun ön planda olduğunu göstermektedir. Ayrılık ve beraberinde getirdiği yas, hiçbir şekilde gündeme gelinmiyor aksine "bir arada" olmanın mutluluğu, neşesi hissedilmektedir.

Nesneden ayırışmada zorluğa dair bulgular Rorschach Test'inde sıkça görülmüş olup, Tematik Algı Test'inde de rastlanmıştır. Ayrılma-bireyleşme süreci hakkında bilgi veren Tematik Algı Testi'nin 2.kartında da (İkiz, 2017), çocuksu nesnelere ayırışma ve uzaklaşmada zorluk dikkat çekicidir. Çoğu katılımcının öndeki kızla özdeşim kurduğu ve hikayenin genelde kız üzerinden anlatıldığı görülmektedir. Oluşturulan hikayelerde, bir hedefi olan ve bu hedefe ulaşmak isteyen bir kız çocuğu mevcut. Ancak hikayenin sonunda kendi arzusundan vazgeçip, aile ile aynı şartlarda yaşamak tercih ediliyor ya da zorunda kalınıyor.

"Bence bu kadın, ailesinin durumu çok iyi olmayan bi kız, çiftçilik yapıyor ailesi. Hüzünlü bakıyor biraz. eğitim alıyor, annesi de kızının eğitim almasından gurur duyuyormuş gibi. ama kız hüzünlü bakıyor, niçin baktığını düşünüyorum. Ailesinin durumuna üzülüyor olabilir? Kız eğitim almaktan vazgeçecek bence, ailesinin şartlarında yaşamaya devam edecek. İyi bir gelecek beklemiyor onu"

“Bu kız, okumaya gidiyor, arkasında da annesi var. Hüzün var yüzünde ama, bi yere gidiyormuş ancak aklı geride kalmış gibi. Eski hayat ve yeni hayat gibi? Aklı ailesinde kalacağı için mutlu olmaz, geri döner belki.”

Ayrıca öngörüşmelerden elde edilen evden ayrılmaya dair söylemlerle, bu kartta anlatılan hikayelerin benzerlik göstermesi dikkat çekicidir. Ebeveyn evinden ayrılmanın hayalini kuruyor musunuz sorusuna verilen yanıtlarda, bunu arzuladıkları ancak aileye olan bağlılıklarının ve onların duygularına karşı duyarlılıklarının engel olduğu göze çarpmaktadır. Testte anlatılan hikayelere bakıldığında ise, yine benzer şekilde aileden uzaklaşmanın zorluğu dikkat çekmektedir. Anlatılan hikayelerden hareketle, bu katılımcıların düşlem dünyasında ne düzeyde bir katılımın olduğu, ailelerinden uzaklaşmanın düşlemlerinde bile onları ne denli zorladığı anlaşılmaktadır. En son durumda da uzaklaşmak, ayrılmak yerine aile ile 'kalmak' tercih edilmektedir.

"Daha iyi olacak gibi eğer ayrılırsam. ...Ailem ne der bilmiyorum, kırılırlar belki. Çok emekleri var üzerimde, asla üzülünler istemem"

"Aileme çok düşkünüm, kendimden çok ödün veririm ailem için. Onlar önde gelir her zaman"

Bazı katılımcıların ise depresif bir duygulanımla birlikte ayrışmaya dair bir çaba ortaya koydukları görülmektedir. Sanki bu katılımcılar için, yaşanan depresif duygulanımın üstesinden gelinmenin yolu ayrışmaktan, uzaklaşmaktan geçiyor gibi görünmektedir. Bir arayış içinde olan katılımcının bir 'uğraşının' olması, ihtiyaç duyduğu farklılaşmaya vurgu yapması tam da ergenliğe özgü bir durumu düşündürmektedir. Bunu başarabilmesi için de anne-babadan uzaklaşmaya ihtiyacı vardır.

"Hım. Zorluk altında sanki okumaya tutunmaya çalışan biri var. Ortamı, yaşadığı hayat farklı. Uğraşı var. Ama mutlu değil gibi duruyor? Bir kadın olarak, yaşamak zorunda olduğu hayat dışında bi yol arayışı güzel bir şey"

Bununla birlikte 6BM kartında erkek katılımcıların, suçluluk duygusuna dair hikayeler oluşturmalarının yanı sıra anneden farklılaşmaya ve ayrılmaya dair hikayelerin anlatıldığı dikkat çekicidir.

"Bu adam da zengin galiba, bir evde kötü bir olay yaşanmış, adamın annesi gibi. kadın şaşkın bakıyor, adamda mahcubiyet var. Adam bi şey yapmış gibi. Adamı kimse yargulamıyor ama sanki evin asıl sahibi o. olay kapanıp gidecektir, adam içten içe suçluluk yaşayacaktır"

"Eviden ayrılma kararı almış herhalde veya annesinin hoşuna gitmeyen bi karar almış. Adam vazgeçmek istemiyor annesi de vazgeçiremeyeceğini bildiği için sadece susuyor"

Tematik Algı Testi'nin son kartı olan 16.kartında, katılımcıların boşluk karşısında zorlanacakları ve ayrılık endişesinin artması beklenmekteydi. Katılımcıların bir kısmının hikâye anlatmakta zorlanması ya da hikâye anlatmayı reddetmesi boşlukla, ayrılıkla baş etmekte zorlandıklarını düşündürmüştür. Çatışma ve ayrılığın olmadığı, bir arada olma arzusunun, huzur ve mutluluğun hâkim olduğu "tüm dünyada herkes huzur içinde", "hep bir arada olacağımız günler", "mutlu bir aile" gibi yanıtlar da depresif bir duygulanıma karşı hipomanik savunmaların devreye girdiğini ve bu sebeple yas çalışmasının yapılamadığını göstermektedir.

Ergenlikle birlikte yaşanan kayıpların yasını tutabilecek ve ayrılığı gerçekleştirebilecek bir ruhsallığın mevcut olmadığı, hem Rorschach hem de Tat'nin ayrılık kartlarında gelen yanıt örneklerinden anlaşılmaktadır. Böylelikle eski bağlardan kopamayan geç ergenin yeni bağlar kurabilmesi ve bireyleşme süreci zora girmektedir.

Bazı katılımcılar ise, depresif duygulanımdan kurtulmanın yolu olarak ayrılma, uzaklaşma gereksinimini vurgulamışlardır. "Upuzun bir yol, adamın biri sırt çantasıyla geride her şeyi bırakıp ilerliyor", "Sirtına çantasını yüklemiş. Gitmek iyi gelebilir" yanıt örnekleri, ergenlerin gereksinim duyduğu 'uzaklaşmayı' iyi açıklamaktadır.

Ergenlik kendi başına bir kayıp, eksiklik dönemidir. Özü itibariyle depresif bir süreç olan ergenlik, aynı zamanda manik savunmalara sık başvurulmuş bir dönemdir de.

Ergenlik döneminde, hem cinsel hem de saldırgan dürtülerin yoğunluğundan dolayı artan kaygıyı hafifletmek için manik savunmalar sık kullanılır (Pick, 1988). Birincil nesneden çekilen yatırımla birlikte oluşan "yalnızlık" ve "boşluk hissi" manik savunmaları harekete geçirir (Fischer, 2011).

Hem Rorschach Testi'nin hem de Tematik Algı Testi'nin ayrılık kartlarında verilen yanıtlarda hipomanik savunmaların sık kullanıldığı görülmektedir. Rorschach testi uygulamasında ayrılık vakti geldiğinde, "*Ooo renk cümbüşü. Huzur varmış gibi bu kartta*", "*Mutlu bir resim. Rengârenk. Her şey bir arada*" gibi yanıtlar ayrılığı işlemede yaşanan zorluğu düşündürmektedir. Katılımcılar tarafından hipomanik bir savunmayla ayrılığa karşı konmaktadır.

Ergenlikte narsisistik boyutun ön planda olduğunu belirten Arnoux (2005), ergenin bedeninde yaşadığı dönüşüm sonucu ortaya çıkan depresif potansiyelin ve nesne ilişkilerindeki zorunlu değişikliklerin, ruhsal işleyiş ve benlik üzerinde şiddetli bir travmatik etkisi olduğunu belirtir (Arnoux, 2005). Ergenlik döneminde yaşanan kayıp ve ayrılıklar benliği narsisistik açıdan etkilemektedir. Çünkü nesneden ayrılmak, kendinin de bir parçasından ayrılmaktır (Kolbay, 2011). Çocuklukta anne-babaya yapılan yatırım ergenlikle birlikte çekilecektir ve bu da narsisizmi daha da kırılğan hale getirecektir (Ladame, 2013).

Bu noktada araştırmanın ikinci hipotezi ise, depresif geç ergenlerin narsisistik yetersizlikten ötürü duygulanımsal olarak depresyon yaşadığı beklentisiydi. Bu hipotezin test edilmesi amacıyla, Rorschach Testi'nin, benlik yapılanması hakkında bilgi veren 5.kartında verilen yanıtlar incelenmiştir. Tematik Algı Testi'nde ise nesne ilişkilerinin dayanak üzerinden oluşacağı beklentisi sonucu, depresif duygulanım ve yalnızlık kapasitesi hakkında bilgi veren 3BM, 12BG, 13B kartları incelenmiştir.

Araştırma bulgularının hipotezle uyumlu olduğu görülmektedir. Rorschach Testi'nin kimlik kartı olan 5.karta verilen; "*Kelebek, uçmak istiyor ama uçamıyor. Siyah? Ne bileyim güçsüz gibi*", "*Şu kelebeğe benziyor, kanatlarını açmış uçacak, ya da uçmaya çalışıyorgibi*", "*Bir kelebeğe benzettim ilk başta. Uçmak isteyen, özgürlük isteyen bir kelebek. Özgürlüğünü istediği için hızlıca uçup gitmek istiyor*", "*Salyangoz, kabuğu olmayan salyangozlar olur ya*" gibi yanıtlar bağımsızlaşmayı arzulayan ergenlerin narsisistik yetersizliklerinden dolayı bunu başarabilecek yeterlilikte henüz olmadıklarını düşündürmektedir. Verilen bu yanıtlarda, "uçmak" eylemine sıklıkla yer

verildiği görülmektedir. Ya uçmak isteniyor ya da uçmaya çalışılıyor. Ayırışma ve uzaklaşmaya dair ihtiyaç belirgin bir şekilde ortaya konmakta ancak bireyin kendi narsisistik dayanaklarının/içsel kaynaklarının henüz bunu başarabilecek düzeyde olmadığı söylenebilir.

Ergenlik dönemi söz konusu olduğunda, kimlikten bahsetmeyen psikanalitik metne rastlamak güçtür. Kimlik konusuna dikkatimizi çeken François Ladame'a göre, kimlik narsisizme, kendiliğe yapılan libidinal yatırıma gönderme yapmaktadır. Kendilik tasarımına yapılan olumlu yatırım, kimlik duygusunu vermektedir. Ötekiyle ve kendinden farklı biriyle, kendini yitirmeden bir ilişki kurulması, kimliğin yeterince sağlam olmasına bağlıdır (akt. Parman, 2013). Ötekinden farklılaşma ve bireyselleşme süreçlerinin tamamlanması sonucu öznel bir kimliğe sahip olunur. Özne ötekinden ayrılmayı başarabilirse öznel kimliğine kavuşur (Zabcı, 2006)

Bu açıdan bakıldığında, kişinin kendilik tasarımını yansıtması beklenen 5.kartta, narsisistik değer atfedilmeyen, aynı zamanda ayırışmamış bir kimliği düşündüren yanıt örneklerine rastlanmıştır. Ayrıca, kendilik tasarımındaki kırılganlığı düşündüren depresif nitelik taşıyan içerikler de dikkat çekmektedir.

"İki tane birleşmiş yaprak da olabilir bu, ya da iki birleşmiş canlı"

"Kuş, kelebek, yarasa karışımı gibi"

"Birbirine yapışmış iki kuşa benziyor"

"Bulut şekline de benziyor, hem rengi hem şekil olarak, grimsi ya", "Biraz da böyle kurumuş bir yaprağa benziyor", "Zarar görmüş akciğerler de olabilir, siyahlaşmış ya"

Ladame (2013), kimlik duygusunun sağlamlığının veya kırılganlığının narsisizm ile yakından ilişkili olduğunu ve erken dönem ilişkilerin, özdeşleşmelerin çocuğun narsisizmi üzerinde belirleyici bir etkisinin olduğunu vurgulamaktadır. Çocuklukta anne-babaya yapılan yatırım ergenlikle birlikte çekilecektir ve bu da narsisizmi daha da kırılgan hale getirecektir.

Ergenin kaybettiği nesnelere yerine yeni nesnelere koyma süreci pek kolay değildir çünkü bu yeni nesnelere kaybı da narsisistik incinmelere kolaylıkla neden

olur. Bu sebeple ergen, Ben'in fakirleşmesini ve kırılmaşmasını önüne geçmek için kayıplarını reddedebilir vebu nedenle de depresyona yatkınlaşabilir (Şahin, 2011).

Rorschach Testi'nde depresif duygulanıma ilişkin yanıtla bakıldığında bu yanıtlaın özellikle 1. ve 5. kartlarda sıklıkla verildiği görülmektedir. Bütün bir tasarımıın verildiği bu kartların, özellikle anket kısmında 'siyah' renge yönelik hassasiyetin belirgin olduğu dikkat çekicidir. Bununla birlikte, "kurumuş", "renksiz", "cansız" gibi depresif bir duygulanıma işaret eden ifadeler de kendilik tasarımıındaki kırılmaşlığı akla getirmektedir. Ayrıca, "Tam anlamıyla bi kelebek. Her iki kanadı da kocaman açmış. Ya birinin bekliyor sarılmak için ya da birine hoşça kal diyor. Azıcık mutsuzluk sezdim, mutsuz gibi. Bu kadar" ya da "Güve. Şey nasıl söylesem, biraz masumluk, çaresizlik sezdim." gibi depresif söylemlerle de karşılaşılmasıdır.

Cinsiyet açısından bakıldığında, projektif testlerde verilen yanıt içeriklerinin kadın ve erkekler arasında pek farklılaşmadığı görülmüştür. Nesne ile ayrışmada zorluk, ötekine duyulan destek/dayanak ihtiyacı ve ayrılık kaygısıyla baş etmede yaşanan güçlük, hem Rorschach hem de Tat'de karşılaşılan ortaklıklardır. İstatistiksel olarak bakıldığında da, depresif duygulanımı işaret eden C' yanıtlaında cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir.

"Düşeceklermiş gibi ama birbirlerini dengeliyorlar", "bir yapıyı tutmaya çalışıyorlar ayaklarıyla", "birbirlerine destek oluyorlar sağlam durmak için", "şu köşedekiler de bunları ayakta tutmaya çalışıyor" gibi yanıt örnekleri de dayanak ihtiyacının yoğunluğunu düşündürmektedir. Tek başına olunması durumunda eylemin sürdürülmesinin mümkün olmadığı, düşmemek ve birbirini dengelemek için ötekinin desteği şart gibi görünmektedir. Ancak, "birlikte" olunursa eylem gerçekleşecektir aksi durumda eylem adeta durur, sürdürülemez. Bu durum, ergenlikle birlikte yaşanan dönüşümlerin ergen narsisizminde yarattığı kırılmaşlığı akla getirmektedir. Kendi narsisizmini dayanak almak yeterli gelmemekte, ötekinin yardımına gereksinim duyulmaktadır.

Öteki ile kurulan ilişkide dayanak ihtiyacının bu denli ön plana çıktığı yanıt örnekleri, ergenlik döneminde gerçekleşen ayrılığa bir tepki olarak da yorumlanabilir. Nesnenin korumasını yitirmek, nesne olmadan harekete geçmek oldukça zorlayıcı gibi

görülmektedir. Sonuç olarak, bu katılımcılar için nesneden vazgeçmek mümkün gibi görünmemekte ve bu sebeple gerekli ayrılık ve yas çalışması yapılamamaktadır.

Bu noktada, Lorand'ın (1967), "depresyonda olan ergen" tanımlamasından bahsedilebilir. Kırılgan bir narsisizme sahip olan depresif ergen, ailesiyle olan bağımlı ilişkisinden vazgeçememekte, yeni nesne ilişkileri kuramamaktadır. Geçmişini terk edemediği için geleceğe doğru ilerleyememektedir (Lorand, 1967). Bu bağlamda araştırmanın her iki hipotezi ile uyumlu olarak katılımcıların simbiyotik türde bir nesne ilişkisine sahip olmaları ve narsisistik açıdan kırılgan olmaları sebebiyle ayrılığı gerçekleştirmede zorlandıkları görülmektedir.

Nesne ilişkilerine dair bilgi aldığımız Tematik Algı Test'inde ise, narsisistik kırılganlığın özellikle depresif konum kartlarında belirgin olarak açığa çıktığı, dolayısıyla depresif duygulanımla başa çıkmada ötekinin desteğine olan ihtiyacının vurgulandığı, kısacası nesne ilişkilerinin dayanak üzerinden oluştuğu dikkat çekmektedir.

Katılımcıların 3BM kartında anlattıkları hikayelerde, depresif duygulanımın net bir şekilde ortaya konduğu ve bu depresif duygulanımla baş edebilmede ötekinin yardımına duyulan ihtiyaç açıkça görülmektedir.

"Hevesi kırılmış üzgün bi insan. Tam olarak ne olduğunu kestiremiyorum ama istediğini elde edememiş gibi? Yardıma ihtiyacı var, bu ihtiyacı karşılanırsa ayağa kalkacaktır."

"... Bir umutsuzluk görüyorum. Aile büyükleri düşünceli ise, ona destek olurlar. Belki kız daha kötü şeyler yapabilir bu kafayla, aile destek olmazsa"

Bununla birlikte, katılımcılar 3BM kartında uyku yanıtları da vermişlerdir. Depresif nitelikte bir içerikle başlayıp hemen sonrasında "uyku" teması ekseninde hikaye anlatmaya devam eden katılımcıların, yaşadıkları içsel gerilimle başa çıkacak narsisistik dayanaklarının olmadığı ve bu sebeple ancak "uyuyarak" kendilerini sakinleştirebildikleri söylenebilir.

"Bu adam cezaevinde. Umutsuzluğa kapılmış o yorgunlukla uyumuştur, ümidini yitirmiştir artık"

"Ağlıyor. Ağlayarak uyuyakalmış. Ama niye ağlamış. Bilmiyorum sebebini. Ama ağlayarak uyuyakalmış gibime geldi nedense."

Freud' göre (1933), uyuma "arzusu", enerjide bir azalma, dış dünyadan geri çekilme, rahim içi yaşama/dl yatağı içindeki çatışmasız döneme geri dönme arzusunu temsil eder (akt. Anders, 1974). Psikanalist Serge Lebovici'e göre ise, uyumak aynı zamanda onarıcıdır. Ona göre, 'aktif geçirilene bir günden sonra uyumak', 'eylemden sonra uyumak' veya ' eyleme geçebilmek için uyumak' sağlıklı dengelerdir. Fakat, 'eyleme geçmemek için uyumak' ya da 'uyumamak için eyleme geçmek' ise patolojik bir Şeye karşılık gelmektedir (Parman, 2000).

Uyku teması ekseninde anlatılan hikayelerde, katılımcıların eyleme geçmemek için uykuya sığındıkları, yani Lebovic'in, sağlıklı bulmadığı yolu tercih ettikleri görülmektedir. İçsel çatışmalara neden olan, rahatsızlık veren duygularla kalamayıp, çatışmanın ve hareketin olmadığı "uyku" tercih edilmektedir. Bu anlamda, katılımcılar için uykunun onarıcı bir işlev görmediği, içsel çatışmadan, gerilimden kaçınmanın/uzaklaşmanın bir yolu olduğu söylenebilir.

Kişinin tek başına kalabilme ve kayıpla baş etme kapasitesini yansıtan 12 BG kartında anlatılan hikayelerde, kişinin ilk nesne ile ilişkilerindeki eksikliklere gönderme yapan (İkiz, 2011), "eski bir kayık", "rmek üzere olan sandal" gibi ifadeler dikkat çekicidir. Bununla birlikte, nesne kaybının yoğun bir Şekilde açığı çıktığı hikayeler de dikkat çekmektedir.

"Bi ağaç var, bir kayık. Sanki eskiden burda su varmış da artık yok, kurumuş gibi. Kayık da o zamandan kalma. Sonbaharı anımsatıyor"

"Nehrin kenarında terk edilmiş bir sandal, çürümek üzere bence. Ağaç da kurumak üzere, çok az yaprağı kalmış. Sonbahara yakın bir hava da olabilir. Terk edilmiş bi yer özetle".

Ayrıca oluşturulan bazı hikayelerde ise, depresif duygulanımın önce ifade edildiği ancak hemen sonrasında hipomanik bir savunmayla buna karşı konuğu da dikkat çekicidir.

“Bu resim tamamen bi yalnızlık resmi. Eskiden civil civil ama şimdi terk edilmiş bi yer. İnsanların daha önce gelip piknik yaptığı eğlendiği, huzur bulduğu bi yer iken şimdi bomboş. Balığa çıkılan bi tekne iken, şimdi yalnızlığın simgesi adeta. Ama insanlar tekrar buraya gelecek, eskisi gibi olacak. Ama tamamen yalnızlığın resmi”.

13B kartına verilen yanıtlarda ise depresif duygulanım ile birlikte narsisistik kırılmalığa ve eksikliğıe gönderme yapan hikayeler göze çarpmaktadır. Hem 3BM hem de 13B kartında narsisistik düzlemde yorumlayabileceğimiz ‘değersizlik’ ve ‘kırılmalığa’ vurgu yapan hikâyeler dikkat çekmektedir.

"Eski bi köy evi. Çocuğun ayağında ayakkabıları yok. Durumları kötü bi aile olabilir. Ve durumun kötü olmasından kaynaklı mutsuz bi gelecek gören bi çocuk var."

“... Duygusal açıdan hırpalanmış ve son derece değersiz hisseden biri? Ölümden korkmasa intihar edecek gibi”

“Bir şey olmuş, çok incinmiş. Bunu neden olan kişiler farkında bile değiller. Bu kişi çok incinmiş ama. Sonunda hiçbir şey değişmemiş, çünkü onu üzen kişiler fark etmediğı için sürekli tekrar edecek”

Narsisistik kırılmalılık ekseninde anlatılan bu hikayelerin nasıl bittiğıine bakıldığında ise, ihtiyaç duyulan desteğın karşılanması durumunda çoğıu katılımcının olumlu bir sonla bitirdiğıi göze çarpmaktadır. Bu sonuç, narsisistik açıdan yaşanan yetersizlik/eksiklik, depresif pozisyonu işlemeyi ve depresif duygulanımla başa çıkmayı zorlaştırdığını düşündürmektedir. Katılımcılar için ötekinden destek almadan depresif konumdan çıkmak zor gibi görünmektedir.

"Hevesi kırılmış üzgün bi insan. Tam olarak ne olduğunu kestiremiyorum ama istediğini elde edememiş gibi? Yardıma ihtiyacı var, bu ihtiyacı karşılanırsa ayağı kalkacaktır."

"Burdabi kadın var ve şiddet görmüş bi kadın. Çaresiz. Bu kadın ya biri elinden tutar hayatı düzene girer ya da intihar eder çünkü çok kötü görünüyor. Gerçekten çaresiz. Eşi babası ya da abisi elinden tutar, yoksa mutsuz son olacak."

"Burada her şeyden önce kırgın, üzgün bir çocuk görüyorum. Öğretmen veya aileden biri onu sevgiyle yaklaşır, kötü düşüncelerden kurtarabilir"

Klinik görüşmeler esnasında, katılımcıların evden ayrılmaya dair söylemlerine bakıldığında da yine benzer şekilde narsisistik yetersizliği akla getiren ifadelerle sıkça karşılaşmıştır. Katılımcılar her ne kadar ebeveyn evinden ayrılmayı engelleyen farklı sebepler öne sürmüş olsalar da, aslında narsisistik olarak yeterli hissetmediklerini, içsel süreçlerinin ayrılığı gerçekleştirmeye henüz hazır olmadığını düşündüren söylemlerde bulunmuşlardır.

"Çok istiyorum evden ayrılmayı, kendi hayatımı kurmayı. ...Üniversite hayatımı düşününce evi ve özellikle kardeşlerimi çok özliyorum. Gidersen annem ve kardeşlerim çok üzülecekler biliyorum" ya da "şu an ailemle yaşıyorum, biraz bunaltıyor açıkçası. ...Ayrılmak istiyorum. Ayrılırsam daha mutlu olmayacağımı da biliyorum bir taraftan da" örneklerinde olduğu gibi ayrılığı gerçekleştirmenin zorluğu dikkat çekicidir.

Bireyin kendilik tasarımı hakkında bilgi edindiğimiz Rorschach testi ile nesne ilişkilerini görme imkanı sunan Tematik Algı Test'ini bir arada değerlendirmek önemlidir. Rorschach testinde kimliğe gönderme yapan 5.karta verilen yanıtlara baktığımızda "yetersizliğe" vurgu yapan yanıtlarla birlikte "bağımsızlaşma arzusunun" yoğun bir şekilde hissedildiği görülmektedir. Bununla birlikte katılımcıların nesne ilişkilerine bakıldığında ise, narsisistik açıdan yaşanan eksiklik dolayısıyla ötekinden beklenen desteğin açıkça görüldüğü, depresif konum kartlarında anlatılan hikayelerde depresif duygulanımla tek başına baş edilemediği, destek talebinin ön plana çıktığı görülmektedir. Ergenlikle birlikte bedende yaşanan değişim ve dönüşümler, değişen nesne yatırımları ergenin narsisizmde bir kırılmaya neden olabiliyor ve bu nedenle ötekine duyulan ihtiyaç ön plana çıkmaktadır. Sonuç olarak, yaşanan bu depresif duygulanımın narsisistik yetersizlikle ilişkili olduğu söylenebilir.

Evden ayrılma bağlamında depresif geç ergenlerin Rorschach ve Tematik Algı Testi'nin ilgili kartlarına verdikleri yanıt örneklerinden hareketle, simbiyotik türde bir nesne ilişkisine sahip oldukları ve yeterince sağlam narsisistik temelleri olmayan ve bu yüzden ötekinin varlığına ihtiyaç duyan bir ruhsal işleyişin mevcut olduğu görülmektedir. Böylelikle geç ergenin ebeveyn evinden ayrılması güçleşmektedir.

Ön görüşmelerden elde edilen bulgular, hem aileden bağımsız yaşayan hem de aile ile birlikte yaşayan depresif geç ergenlerin söylemlerinin pek de farklılaşmadığını göstermektedir. Buradan hareketle, fiziki bir ayrılığın yeterli olmadığı, asıl önemlisinin geç ergenin ruhsal olarak ebeveynlerinden ne düzeyde ayrışıp ayrışmadığı yorumu yapılabilir. Benzer şekilde, projektif test protokollerinde de iki grubun yanıt örneklerine bakıldığında, nesne ile ayrışmada zorluk, ötekine duyulan destek/dayanak ihtiyacı ve ayrılık kaygısıyla baş etmede yaşanan güçlük, hem Rorschach hem de Tat'de karşılaşılan ortaklıklardır. Klinik görüşmeler ve projektif test protokollerinden hareketle, depresif geç ergenlerin ayrılma-bireyleşme sürecinde başarılı bir ilerleme gösteremedikleri, nesneden ayrışmada zorlandıkları söylenebilir.

Sonuç olarak Rorschach ve Tematik Algı Testlerinin ilgili kartlarına verilen yanıtların hipotezlerle de desteklendiği görülmekte olup, çalışmaya konu olan geç ergenlerde ayrılma-bireyleşmeye yönelik çatışmaların ve narsisistik yetersizliğin ön plana çıktığı ve bu durumun depresif bir duygulanımla sonuçlandığı söylenebilir.

Ayrıca evden ayrılan ve ayrılmayan katılımcıların, gerek projektif test yanıt içeriklerinde gerekse de öngörüşme söylemlerinde belirgin bir farklılaşmaya rastlanmaması, bireyleşme çabası içinde olan geç ergenin yaşadığı depresyonun döneme özgü bir sorunsal olduğunu da düşündürmektedir. Ayrıca, cinsiyet bağlamında da herhangi bir farklılığın olmadığı yine dikkat çekicidir. Bu sonuç, yaşanan depresyonun döneme özgü bir sorunsal olduğu düşüncesini desteklemektedir. Ergenlik dönemine özgü depresif bir duygulanımdan söz eden A. Braconnier'un ifade ettiği gibi, ergen aşk nesnesini değiştiremediği ve kendi narsisizmini dayanak alarak yeni aşk nesnelere yatırım yapamadığından depresif hissedecektir (akt. İkiz, 2013).

Bu çalışmada projektif testlerden yararlanılması, depresif geç ergenlerin ruhsal süreçlerinin kapsamlı ve derinlikli bir şekilde anlaşılmasını sağlamıştır. Bunun yanı sıra istatistiksel açıdan daha güvenilir sonuçların elde edilmesi amacıyla, geniş bir örneklem grubuyla benzer çalışmaların yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Son olarak geç ergenlik döneminde ortaya çıkan depresyonda ayrılma-bireyleşme sürecinin etkisinin dikkate alınmasının önemli olacağı düşünölmektedir.

KAYNAKÇA

- ABREVAYA, E.: 2013 "Ölü Anne Karmaşası", **Psikanaliz Yazıları**, 27, İstanbul, Bağlam Yayıncılık.
- AKDEMİR, A., ÖRSEL, S., DAĞ, İ., TÜRKÇAPAR, H. M., İŞCAN, N. ve ÖZBAY, H.: 1996 "Hamilton Depresyon Derecelendirme Ölçeği (HDDÖ)'nin geçerliği, güvenilirliği ve klinikte kullanımı", **Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji Dergisi**, 4(4), pp. 251-259.
- ALEMDAR, Ö.: 2019 Ergenlikte Anne Baba Otoritesi Üzerine Düşünmek. Akkapulu, F. (Ed.), Hangi Otorite içinde. İstanbul, Bağlam Yayıncılık, pp. 157-171.
- ALEMDAR, Ö.: 2019 "Bitmeyen Ergenlik", **Psikanaliz Yazıları**, 39, İstanbul, Bağlam Yayıncılık.
- ALSANCAK SÖNMEZ, B.: 2011 "Çocuk Depresyonu", **Yansıtma**, 16, İstanbul, Bağlam Yayıncılık.
- AMERİCAN PSYCHIATRIC "Diagnostic and statistical manual of mental

- ASSOCIATION (APA).: 2000 disorders: DSM-IV-TR4th edn, textrevision Washington, DC: American Psychiatric Association.
- ANDERS, T. F.: 1974 "An Overview of Recent Sleep and Dream Research", **Contemporary Psychoanalysis**, 3(1), pp. 449-469
- ANDERSON, S. A., & SABATELLI, R. M.: 1999 "Family Interaction: A Multigenerational Developmental Perspective", (2nd ed.). Boston: Allynand Bacon.
- ANTHONY, E.J.: 1970 "Two Contrasting Types of Adolescent Depression and Their Treatment", **Journal of the American Psychoanalytic Association**, 18, pp. 841-859.
- ANZIEU, D.: CHABERT, C.: 2011 "Projektif Yöntemler", İstanbul, Bağlam Yayıncılık.
- A.P.A. : 2013 "DSM V tanı ölçütleri başvuru el kitabı", Çev. Ertuğrul Köroğlu, Ankara, HYB Yayınevi.

- AQUİLİNO, W. S.: 1997 From Adolescent to Young Adult: A Prospective Study of Parent-child Relations During the Transition to Adulthood, **Journal of Marriage and the Family**, 59(3), pp. 670–686.
- ARNOUX, D.: 2005 “Narsisizm ve Ergenlikte Aşk Nesnesinin Seçimi”, Çev. Neslihan Zabcı, **Psikanaliz Yazıları**, İstanbul, Bağlam Yayınları, 11, pp. 105-124.
- ASAF, Ö.: 2010 “Benden Sonra Mutluluk”, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- ASLAN S., ve GÜVEN, M.: 2010 “The Relation Between Attachment and Personal Adjustment Mediated by Separation-Individuation”, **Education Sciences**, 35(157), pp. 181-191.
- AUSTİN, L., ve INDERBITZIN, L B.: 1979 Brief Psychotherapy in Late Adolescence: A Psychodynamic and Developmental Approach”, **American Journal of Psychotherapy**, pp. 202-209.
- BACHELARD, G.: 1996 “Mekanın Poetikası”, Çev. Aykut Derman, İstanbul, Kesit Yayıncılık.

- BALL, J.D., ARCHER, R.P., GORDON, R.A., ve FRENCH, J.: 1991 “Rorschach Depression Indices with Children and Adolescents: Concurrent Validity Findings”, **Journal of Personality Assessment**, 57, pp. 465– 476.
- BARBER, B. K.: 1996 “Parental Psychological Control: Revisiting a Neglected Construct. *Child Development*”, 67, pp. 3296-3319.
- BARRETT, T.F.: 2008 “Manic Defenses against Loneliness in Adolescence”, **Psychoanalytic Study of the Child**, 63, pp. 111-136.
- BAYKOCA, E.: 2019 “Lise Mezuniyetinin Ergenlikteki Önemi”, **Psikanaliz Yazıları**, 39, İstanbul, Bağlam Yayıncılık.
- BECK, A. T.: 1974 “The Development of Depression: A Cognitive Model. In R. J. Friedman & M. M. Katz (Eds.), *The Psychology of Depression: Contemporary Theory and Research*”, Washington, D. C.: V. H. Winston, pp. 3–27.

- BERNATEAU, I.: 2020 “Ayrılmak: Uzun Bir Yol, Özne İçin Bir Gereklilik”, Çev. Özgecan Atabay, **Psikanaliz Defterleri**, 5, pp. 29-47.
- BHARDWAJ, A., GOODYER, I.: 2009 “Depression and Allied İllness in Children and Adolescents: Basic Facts”, **Psychoanalytic Psychotherapy**, 23(3), pp. 176-184.
- BİBRİNG, E.: 1953 “The Mechanism of Depression In: Affective Disorders”, ed. P. Greenacre. New York: International Universities Press, pp. 13-48.
- BİRRAUX, A.: 2013 “Ergenlikte Kimlik ve Kültürel Modeller”, Parman, T. (Ed.), Ergenlikte Değişim ve Erişkin Yaşama Geçiş içinde. İstanbul, Bağlam Yayıncılık, pp. 15-35.
- BİRRAUX, A.: 2013 “Yetişkin Olmak”, Parman, T. (Ed.), Ergenlikte Değişim ve Erişkin Yaşama Geçiş içinde. İstanbul, Bağlam Yayıncılık, pp. 156-170
- BLATT, S., ve ZUROFF, D.: 1992 ‘Interpersonal Relatedness and Self-definition: Two Prototypes for Depression’, **Clinical Psychology Review**, 12, pp. 527–62.

- BLOS, P.: 1962 “On Adolescence: A Psychoanalytic Interpretation”, New York, Free Press.
- BLOS, P.: 1967 “The Second Individuation Process of Adolescence”, **Psychoanalytic Study of the Child**, 22, pp. 162–186.
- BLOS, P. : 1979 “The Adolescent Passage”, Madison, WI: International University Press.
- BOLES, A.S.: 1999 “A Model of Parental Representations, Second Individuation, and Psychological Adjustment in LateAdolescence”, **Journal of Clinical Psychology**, Vol. 55(4), pp. 497–512.
- BORNSTEIN, R.: 1992 “The Dependent Personality: Development of Social and ClinicalPerspectives”, **Psychological Bulletin**, 112, pp. 3–23.
- BRACONNIER, A., ve MARCELLI D.: 1979 “The Adolescent and His Parents: The Parental Crisis”, **Journal of Adolescence**, 2, pp. 325-336.

- BRONSTEIN, C.: 2010 “Two Modalities of Manic Defences: Their Function in Adolescent Breakdown”, **International Journal of Psychoanalysis**, 91(3), pp. 583-600.
- BRANDT, D.E.: 1977 “Separation and Identity in Adolescence—Erikson and Mahler—some Similarities”, **Contemporary Psychoanalysis**, 13(4), pp. 507-518.
- CARLSON G.A & KASHANI C.H: 1988 “Phenomenology of Major Depression from Children through Adulthood: Analysis of Three Studies”, **American Journal of Psychiatry**, 145, pp. 1222-1225.
- CHABERT, C.: 2013 “II. Ulusal Rorschach ve Projektif Testler Kongresi Özel Sayısı-1”, **Yansıtma**, 19, İstanbul, Bağlam Yayıncılık.
- CLEMENS, A. W. & AXELSON, L. J.: 1985 “The Not-So-EmptyNest: The Return of the Fledgling Adult. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*, 34(2), pp. 259–264.

- COLARUSSO, C.A.: 1992 "Child and Adult Development: A psychoanalytic Introduction for Clinicians", New York: Plenum Press.
- COLARUSSO, C.A.: 1988 "The Development of Time Sense in Adolescence", **Psychoanalytic Study of the Child**, 43, pp. 179-197.
- COLARUSSO, C.A.: 2000 "Separation-Individuation Phenomena in Adulthood", **Journal of the American Psychoanalytic Association**, 48(4), pp. 1467-1489.
- ÇUHADAROĞLU, F.: 2000 "Ergenlik Döneminde Psikolojik Gelişim Özellikleri", **Katkı Pediatri Dergisi Adölesan Sayısı**, 21(6), pp. 863-868.
- DASHEF, S.: 1984 "Aspects of Identification and Growth during Late Adolescence and Young Adulthood", **American Journal of Psychotherapy**, 38, pp. 239-247
- DEMİR, T.: 2017 "Ayrılmak ve Bir Olmak: Görüldüğünden de Karmaşık Bir Konu", *Ayrılık, Psike İstanbul Psikanaliz Kitaplığı*, 10, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- DOUVAN, E. & ADELSON, J.: 1966 "The Adolescent Experience", Wiley, New York.
- DÖNMEZ, S.: 2005 "Aşka Düşmek: Ergenlik Devrimi ya da Devrimin Ergenliği...". **Psikanaliz Yazıları**, 11, İstanbul, Bağlam Yayıncılık.
- DUBAS, J. S., & PETERSEN, A. C.: 1996 "Geographical Distance from Parents and Adjustment during Adolescence and Young Adulthood", **New Directions for Child Development**, 71, pp. 3-19.
- DUBAS, J. S., & GERRİS, J. R. M.: 2002 "Longitudinal Changes in the Time Parents Spend Activities with Their Adolescent Children as a Function of Child Age, Pubertal Status and Gender", **Journal of Family Psychology**, 16, pp. 415-427.
- EİGUER A.: 2007 "Ergenin Ailesi ve Ataları", **Psikanaliz Yazıları**, 15, İstanbul, Bağlam Yayıncılık.
- EİGUER, A.: 2013 "Evin Bilinçdışı", Çev. Perge Akgün, İstanbul,

Bağlam Yayıncılık.

EMMANUELLİ, M.: 2013

“Ergende Psikolojik İncelemenin Özellikleri ve Sınırları”, Çev. Burçin Alsancak Dönmez, **Yansıtma**, 5-6, pp. 63-67

ERBAHAR A. ve FIKIRKOCA-ATİK G.:
2019

“Yetişkin Olma Yolcuğunda Sınır Durum: Ayrışma-Bireyselleşme Ekseninde Şekillenen Nesne Kaybı”, **Yansıtma**, 32, İstanbul, Bağlam Yayıncılık.

ERTEN, Y.: 2018

"İnsan Yavrusunun Psikolojik Doğumu Üzerine Sunuş", Çev. A. Babaoğlu, *İnsan Yavrusunun Psikolojik Doğumu* içinde (pp. 7-21), İstanbul, Metis Yayınları.

ESCOLL, P.J.: 1987

“Psychoanalysis of Young Adults: An Overview”, **Psychoanalytic Inquiry**, 7(1), pp. 5-30.

ESKİN M., ERTEKİN K., HARLAK H. ve
DEREBOY Ç.: 2008

“Lise Öğrencisi Ergenlerde Depresyonun Yaygınlığı ve İlişkili Olduğu Etmenler”, **Türk Psikiyatri Dergisi**, 19(4), pp. 382-389.

- FENÍCHEL, O.: 1945
“The psychoanalytic theory of neurosis”, New York: Norton.
- FÍSHER, C.: 1965
“Psychoanalytic Implications of Recent Research on Sleep and Dreaming—*Part II: Implications for Psychoanalytic Theory*”, **Journal of the American Psychoanalytic Association**, 13, pp. 271-303.
- FÍSCHER, R.S.: 2011
“The Psychoanalytic Study of the Child: Volume 63. Edited by Robert King, Samuel Abrams, A. Scott Dowling, and Paul M. Brinich. New Haven: Yale University Press, 2008, **Journal of the American Psychoanalytic Association**, 59(1), pp. 214-219.
- FÍŞEK, G. O.: 2005
“Gelenekten Değişime: Türkiye’de Aile ve Ergenler”, **Adolesan Sağlığı Sempozyum Dizisi**, 43, pp. 39-49.
- FÍŞEK, G. O.: 2018
“İlişki İçinde Ben: Kültür, Aile, Bireyselleşme ve Psikanalitik Arayışlar”, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları.

FLANAGAN C., SCHULENBERG J. & FULIGNI A.: 1992

“Residential Setting and Parent-Adolescent Relationships During the College Years”, **Journal of Youth and Adolescence**, Vol. 22, No. 2.

FRANK, S. J., AVERY, C. B. & Laman, M. S.: 1988

“Young Adults’ Perceptions of Their Relationships with Their Parents: Individual Differences in Connectedness, Competence, and Emotional Autonomy”, **Developmental Psychology**, 24, pp. 729-737.

FREUD, S.: 1905

“Three Essays on The Theory of Sexuality”, The Standard Edition of The Complete Psychological Works of Sigmund Freud, VII, London, The Hogarth Press and The Institute of Psycho-Analysis.

FREUD, S.: 1917

“Mourning and Melancholia”, The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, 14, London, The Hogarth Press and The Institute of Psycho-Analysis.

FRUHAUF, T.: 2019

“Günümüz Ergenini Anlamaya Psikanalitik Gözlem ve Düşünce Ne Katabilir?”, Akkapulu, F (Ed.), Hangi Otorite içinde.

İstanbul, Bağlam Yayıncılık, pp. 9-48.

GEÇTAN, E.: 2002

“Psikanaliz ve sonrası”, İstanbul, Metis Yayınları.

GNAULATİ, E. & HEİNE B. J.: 2001

“Seperation-Individuation in Late Adolescence: An Investigation of Gender and Ethnic Differences”, **The Journal of Psychology**, 135(1), pp. 59-70.

GÖRAL, F. S.: 2002

“The Second Separation-Individuation Process of the Turkish Young Adults: The Relationships between the Perceived Maternal Parenting Attitudes, Second Separation Individuation, Expanding Self and Experiences in the Romantic Relationships”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi.

GÜLEÇ, N.: 2014

"Ergenlik: Anlamak ve Anlaşılmak Üzerine", **Psikanaliz Yazıları**, 29, İstanbul, Bağlam Yayınları.

GÜLEÇ, N.: 2013.

“Bir Ergen Ne ister”, **Psikanaliz Yazıları**, 26, pp. 119-132.

GÜLEÇ, N.: 2019

"Ergenlik ve Dönüşüm", **Psikanaliz Buluşmaları**, 12, İstanbul, Bağlam Yayınları.

GÜNDAY, H.: 2014

“Az”, İstanbul, Doğan Kitap.

HABİP, B.: 2017

"Bir Ayrılama Patolojisi: Ensest ve Ensestsi, P.C.Racamier'nin Yapıtı Üzerine", Ayrılık, Psike İstanbul Psikanaliz Kitaplığı, 10, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

HELVACI ÇELİK, F. ve HOCAOĞLU, Ç.: 2016

‘Major Depresif Bozukluk’ Tanımı, Etyolojisi ve Epidemiyolojisi: Bir Gözden Geçirme”, **Journal Of Contemporary Medicine** 2016;6(1), pp. 51-66.

HOFFMAN, J.A.: 1984

“Psychological Separation of Late Adolescents from Parents”, **Journal of**

Counseling Psychology, 34, pp. 157–163.

HOUZEL, D.: 2020

"Depresif Konumda Birincil Depresyona",
Çev. Defne Satgan Gouban, **Psikanaliz
Defterleri**, 5, pp. 57-73.

HUERRE, P.: 2012

"Kuşaklar". Jeammet, P. (Ed.), Ergenlik. Anne
Babalar ve Uzmanlar İçin Nirengi Noktaları,
Çev. M. Işıl Ertüzün, İstanbul, Bağlam
Yayıncılık, pp. 93-119.

İKİZ, T. ve DÜŞGÖR, B.: 2005

"Yansıtılan Yas", **Yansıtma**, İstanbul, Bağlam
Yayıncılık, 3-4.

İKİZ, T.: 2006

"Sunu", **Yansıtma**, İstanbul, Bağlam
Yayıncılık, 9-10.

İKİZ, T.: 2013

"Rorschach Testinin Psikanalitik Yorumu-1",
İstanbul, Bağlam Yayıncılık

İKİZ, T.: 2012

"Rorschach Testinin Psikanalitik Yorumu-2",
İstanbul, Bağlam Yayıncılık.

- İKİZ, T.: 2011 “Tematik Algı Testi (TAT)”, İstanbul, Bağlam Yayıncılık.
- İKİZ, T.: 2013 "Ergenlikte Bağımlılık ve Ayrılmaya Dair", Parman, T. (Ed.). *Ergenlikte Değişim ve Erişkin Yaşama Geçiş* içinde, İstanbul, **Bağlam Yayınları**, pp. 125-139.
- İNAN, Y. G.: 2005 “Geç Ergenlik Döneminde Bağlanma, Ayrılma-Bireyleşme ve Benlik İmajı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, Ege Üniversitesi.
- JACOBSON, E.: 1943 “Depression: The Oedipus Conflict in the Development of Depressive Mechanisms”, **Psychoanalytic Quarterly**, 12, pp. 541-560.
- JACOBSON, E.: 2015 “Kendilik ve Nesne Dünyası”, Çev. Selim Yazgan, İstanbul, Metis Yayınları.

- JEAMMET, P.: 2012 "Ergenlik Anne Babalar ve Uzmanlar İçin Nirengi Noktaları", Çev. M. Işıl Ertüzün, İstanbul, Bağlam Yayıncılık.
- JOANNİDİS, C.: 2017 "Ayrılığın Üçgenselliği". Çev. Ayrılık, Psike İstanbul Psikanaliz Kitaplığı, 10, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- JOFFEE, W.G. & SANDLER, J.: 1965 "Notes on Pain, Depression, and Individuation", **Psychoanalytic Study of the Child**, 20, pp. 394-424.
- JOSSELSO, R.: 1980 "Ego Development in Adolescence", In Adelson, J. (ed.), **Handbook of Adolescent Psychology**, Wiley, New York.
- KAĞITÇIBAŞI, C. & SUNAR, D. : 1992 "Family and Socialization in Turkey", In J. L.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç.: 2000 "Kültürel Psikoloji. Kültür Bağlamında İnsan ve Aile", İstanbul, Evrim Yayınları.

KAĞITÇIBAŞI, Ç.: 2007

“Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi Kültürel Psikoloji”, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları.

KARABURÇAK-ÜNSAL, Z.: 2013

“Yetişkinliğe Geçişte Benlik İdeali ve İdealleştirme Süreci”, Parman, T. (Ed). *Ergenlikte Değişim ve Erişkin Yaşama Geçiş* içinde. İstanbul, Bağlam Yayınları, pp. 213-227.

KAYAALP, L.: 2006

"Ergenlikte Cinsel Kimlik Dalgalanmaları", **Yansıtma**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 9-10.

KİNS, E., BEYERS, W.: 2010

“Failure to Launch, Failure to Achieve Criteria for A adulthood?”, **Journal of Adolescent Research**, 25, pp. 743-777.

KİNS, E., SOENENS, B. & BEYERS, W.: 2011

“Why Do They Have to Grow up so Fast?” Parental Separation Anxiety and Emerging Adults’ Pathology of Separation-Individuation”, **Journal of Clinical Psychology**, 67, pp. 647–664.

KİNS, E., BEYERS, W., SOENENS, B. & VANSTEENKİSTE, M.: 2009

“Patterns of Home Leaving and Subjective Well-Being: The Role of Motivational Processes and Parental Autonomy Support”, **Developmental Psychology**, 45, pp. 1416-1429.

KİNS, E., BEYERS, W. & SOENENS B.: 2012

“When the Separation-Individuation Process Goes Away: Distinguishing Between Dysfunctional Dependence and Dysfunctional Independence”, **International Journal of Behavioral Development**, 37(1), pp. 1-12.

KLEIN, M.: 1935

“Haset ve Şükran”, çev. Yavuz Erten Orhan Koçak, İstanbul, Metis Yayınları.

KLİNE, W.H.: 2006

“The Re-emergence of Separation Fears in the College Bound Adolescent: From Disruption to Resolution”, **Journal of Infant, Child, and Adolescent Psychotherapy**, 5(4), pp. 420-43.

KOLBAY, B.: 2011

"Ön-Ergenlikte Birincil Nesnelere Ayrılık ve Entelektüel Ketlenme", *Yansıtma*, 16, İstanbul, Bağlam Yayıncılık.

- KROGER, J.: 1992
Intrapsychic Dimensions of Identity During Late Adolescence. In G.R. Adams, T.P. Gullotta, & R. Montemayor (Eds.), *Adolescent identity formation* (pp. 122–145). Newbury Park, CA: Sage.
- KRYSTAL, H.: 1982
“Adolescence and the Tendencies to Develop Substance Dependence”, **Psychoanalytic Inquiry**, vol. 2, pp. 581-617.
- LAPSLEY, D.K., RICE, K.G., & SHADID, G.E.: 1989
“Psychological Separation and Adjustment to College”, **Journal of Counseling Psychology**, 36 (3), pp. 286–294.
- LAUFER, M.: 1976
“The Central Masturbation Fantasy, the Final Sexual Organization and Adolescence,” içinde, **Psychoanalytic Study of the Child**, 31, pp. 297-316.
- LAURU, D.: 2013
“Ergenlik Bir Gün Sonlanır mı?”, Parman, T. (Ed.), *Ergenlikte Değişim ve Erişkin Yaşama Geçiş içinde*. İstanbul, Bağlam Yayıncılık, pp. 203-213.

- LECHEVALIER, B.: 2020 "Birincil Depresyon: Ruhsallığın Kara Deliğinden Varoluşun Soluğuna", Çev. Sanem Tayman, **Psikanaliz Defterleri**, 5, pp. 73-91.
- LEVINSOHN, P. & CLARK, G.: 1999 'Psychosocial Treatments for Adolescent Depression', **Clinical Psychology Review**, 16, pp. 329-42.
- LEWINSHON, P., M, ROHDE. & P, SEELEY J R.: 1998 "Major depressive disorder in older adolescents: prevalence, risk factors, and clinical implications", **Clinical Psychology Review**, 18, pp. 765-794.
- LEVPUSCEK, M.: 2006 "Adolescent Individuation in Relation to Parents and Friends: Age and Differences", **European Journal of Developmental Psychology**, 3(3), pp. 238-264.
- LEWIS, O.: 1989 "The Depressive Position and Middle Adolescence", **Journal of the American Academy of Psychoanalysis and Dynamic Psychiatry**, 17(3), pp. 377-395.

LORAND, S.: 1967

'Adolescent Depression 1'. **International Journal of Psycho-Analysis**, 48, pp. 53– 60.

LUCAS, R.: 2004

"The Management of Depression — Analytic, Antidepressants or Both?", **Psychoanalytic Psychotherapy**, 18(3), pp. 268-284.

MAHLER, M. S., PINE, F. ve BERGMAN, A.: 1975

"İnsan Yavrusunun Psikolojik Doğumu", Çev. A. Babaoğlu, İstanbul, Metis Yayınları.

MARTY, F.: 2013

"Ergenlik ve Bağımlılık", Parman, T. (Ed.), *Ergenlikte Değişim ve Erişkin Yaşama Geçiş* içinde. İstanbul, Bağlam Yayıncılık, pp. 94-125

MAY, U.: 2001

"Abraham's Discovery of the 'Bad Mother'", **International Journal of Psycho-Analysis**, 82(2), pp. 283-305.

- MC CARTHY, J.B.: 1995 "Adolescent Character Formation and Psychoanalytic Theory", **American Journal of Psychoanalysis**, 55(3), pp. 245-267.
- MCCAULEY, E., CARLSON, GA. & CALDERON, R.: 1991 "The Role of Somatic Complaints in the Diagnosis of Depression in Children and Adolescents", **Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry**, 30(41), pp. 631-635.
- MCDERMOTT, J. F., ROBİLLARD, A. B., CHAR, W. F., HSU, J., TSENG, W. S., & ASHTON, G. C.: 1983 "Reexamining the Concept of Adolescence: Differences Between Adolescent Boys and Girls in the Context of Their Families", **American Journal of Psychiatry**, 140, pp. 1318-1322.
- MCDOUGALL, J.: 1993 "Of Sleep and Dream", **International Forum of Psychoanalysis**, 2(4), pp. 204-218.
- MİLNE, L. C., LANCASTER, S.: 2001 "Predictors of Depression in Female Adolescents", *Adolescence* v.36, 142, pp. 207-223.
- MİTCHELL, J., MCCAULEY, E. & BURKE, PM.: 1988 "Phenomenology of Depression in Children and Adolescents", **Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry**,

27(I), pp. 12-20.

MONDAL, A. & KUMAR, M.: 2015

"A Study on Rorschach Depression Index in Patients Suffering from Depression", **Eastern Journal of Psychiatry**, 18 (2).

MOORE, D.: 1987

"Parent-Adolescent Separation: The Construction of Adulthood by Late Adolescents", **Developmental Psychology**, 23, pp. 298–307.

MOORE, D., & HOTCH, D. F. : 1982

"Parent–Adolescent Separation: The Role of Parental Divorce", **Journal of Youth and Adolescence**, 11(2), pp. 115–119.

MOORE, D., & HOTCH, D. F.: 1983

"The Importance of Different Home-Leaving Strategies to Late Adolescents. Adolescence", 18(70), pp. 413–416.

MUNGAN, M.: 2015

"Harita Metod Defteri", İstanbul, Metis Yayınları.

MURPHEY, E. B., SİLBER, E., COELHO, G. V., HAMBURG, D. A., & GREENBERG, I.: 1963

"Development of Autonomy and Parent-Child Interaction in Late Adolescence", **American Journal of Orthopsychiatry**, 33, pp. 643-652.

- NOLEN-HOEKSEMA, S. & GIRGUS JS.: "The Emergence of Gender Differences in Depression During Adolescence", 1994
PsycholBull, 115, pp. 424– 443.
- ODAĞ, C. : 2017
"Ergenler. Bizi Örnek Alanlar, Örnek Aldıklarımız", Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Yayınları, İzmir, 5.
- ORBACH, I. : 2007
"From Abandonment to Symbiosis a Developmental Reversal in Suicidal Adolescents", **Psychoanalytic Psychology**, 1, pp. 150-166.
- ÖZBARAN, B. : 2004
"Major depresif bozukluğu olan ergenlerin ayrılma bireyleşme özelliklerinin ve anne baba tutumlarının değerlendirilmesi", Uzmanlık tezi, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi Anabilim Dalı.
- ÖZTÜRK, S. : 2011
"Madde Bağımlısı Ergenlerde Temsili Olmayan Depresyon: Çökme Korkusu", **Yansıtma**, 16, İstanbul, Bağlam Yayıncılık.
- PARMAN, T. : 2000
"Ergenlik Bir Düş Zamanı", **Psikanaliz Yazıları**, 1, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

- PARMAN, T. : 2006 "Ailenin Yaşamsal Döngüsünde Ergenlik Krizinin Yeri", **Yansıtma**, Ergenlik 5-6, Bağlam Yayıncılık.
- PARMAN, T. : 2013 "Ergenlikte Kim Olmak ve İdealler", Parman, T. (Ed.), Ergenlikte Değişim ve Erişkin Yaşama Geçiş içinde. İstanbul, Bağlam Yayıncılık, pp. 35-43.
- PARMAN, T. : 2012 "Ergenlik ya da Merhaba Hüzün", İstanbul, Bağlam Yayınları.
- PARMAN, T. : 2016 "Winnicott'un Kuramında Ergenlik", **Psikanaliz Yazıları**, 23, İstanbul, Bağlam Yayıncılık.
- PARMAN, T. : 2019 "Bağımlılıktan Bağlanmaya: İnsan Oluşun Temeli Olarak Bağlanmak", **Psikanaliz Yazıları**, 39, İstanbul, Bağlam Yayıncılık.
- PARMAN, T. : 2020 "Ayrılık, Ayrılık Aman Ayrılık!", **Psikanaliz Defterleri**, 5, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- PEARCE, J B. : 1978 "The Recognition of Depressive Disorder in Children", **Journal of the Royal Society of**

- Medicine**, 71, pp. 494-500.
- PICK, I B.: 1988 "Adolescence: Its impact on patient and analyst", **International Review Of Psychoanalysis**, 15, pp. 187–94.
- PINE, F. : 1979 "On the pathology of the separation-individuation process as manifested in later clinical work: An attempt at delineation", **International Journal of Psychoanalysis**, 60, pp. 225-242.
- PIRİM-DÜŞGÖR, B. : 2012 "Ergenlik Yolculuğunda Sınır", **Yansıtma**, 18, pp. 71-77.
- PUIG-ANTICH, I. : 1982 Major Depression and Conduct Disorder in Prepuberty. **Journal of the American Academy of Child Psychiatry**, 21, pp. 118-128.
- RICE, K. G. : 1992 "Seperation-individuation and adjustment to college: A longitudinal study", **Journal of Counseling Psychology**, 39(2), pp. 203-213.
- RICE, K. G., COLE, D. A., & LAPSLEY, D. "Seperation-individuation, family cohesion, and adjustment to college: Measurement

- K. : 1990
validation and test of a theoretical model", **Journal of Counseling Psychology**, 37(2), pp. 195-202.
- RÍTVO, S. : 1971
Late Adolescence-Developmental and Clinical Considerations, **Psychoanalytic Study of the Child**, 26(1), pp. 241-263.
- ROOT, N. : 1957
"A Neurosis in Adolescence", **The Psychoanalytic Study of the Child**, 12(1), pp. 320-334.
- SAVRUN, M. : 1999
"Depresyonun tanımı ve epidemiyolojisi", **Depresyon, Somatizasyon ve Psikiyatrik Aciller Sempozyumu**, pp. 11-17.
- SEATON, P.H. : 1974
"The Psychotemporal Adaptation of Late Adolescence", **Journal of the American Psychoanalytic Association**, 22, pp. 795-819.
- SLİPP, S. : 1976
"An intrapsychic-interpersonal theory of depression", **Journal of the American Academy of Psychoanalysis**, pp. 389-409.
- SMİTH, B. : 2010
"Bir Ruhsal-Tanı Olarak Rorschach: Neyi Teşhis Etmek?", Çev. İrem Erdem Atak, **Yansıtma**, 13, pp. 9-21.

- SMİTH, J. : 1971 "Identificatory styles in depression and grief", **International Journal of Psychoanalysis**, pp. 259-266.
- SÖNMEZ, F. : 2006 "Kız Ergenlerde Kendine Zarar Verme Davranışının Rorschach Testi İle Değerlendirilmesi", **Yansıtma**, 5-6, pp. 139-156.
- STORTELDER, F., & PLOEGMAKERS-BURG, M. : 2010 "Adolescence and there organisation of infant development: A neuropsychanalytic model", **Journal of the American Academy of Psychoanalysis and Dynamic Psychiatry**, 38(3), pp. 503-531.
- SULLİVAN, K., & SULLİVAN, A. : 1980 "Adolescent-parent separation", **Developmental Psychology**, 16, pp. 93-104.
- ŞAHİN, A. : 2011 "Ergenin Kronik Hastalığı, Depresyonu ve Öğretmeni", **Yansıtma**, 16, İstanbul, Bağlam Yayıncılık.
- ŞİRELİ, Ö. ve SOYKAN A.A.: 2016 "Depresyonu olan ergenlerin anne-baba kabul-red algıları ve aile işlevleri açısından incelenmesi", **Anadolu Psikiyatri Dergisi**, 17(5), pp. 403-410.

- TAŞKIN, E. ve ÇETİN Ç., F.: 2006 "Ergenlerde majör depresyon: Risk etkenleri, koruyucu etkenler ve dayanıklılık", **Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi**, 13 (2).
- TİNG, K. & CHIU, S. : 2002 "Leaving the Parental Home: Chinese Culture in an Urban Context", **Journal of Marriage and Family**, 64 (3), pp. 314-326.
- TORUN, F. : 2019 "İmkânsızın Peşinde Yeni İhtiyaçlar", **Psikanaliz Yazıları**, 39, pp. 57-65.
- TULİPAN, A.B. : 1981 "Psychotherapy with Depressed Adolescents—A Personal Interpersonal Approach", **Contemporary Psychoanalysis**, 17, pp. 28-53.
- TÜKEL, R.: 2011 "Bebek ve Anne Arasındaki Mekanda Öznenin Yaratılması: Winnicott'un Çalışmalarına Bir Bakış", **Psikanaliz Yazıları**, 23, İstanbul, Bağlam Yayıncılık.
- WHITE, L. : 1994 "Coresidence and leaving home: Young adults and their parents", **Annual Review of Sociology**, 20, pp. 81–102.
- WINNICOTT, D. W. : 1954 "The depressive position in normal emotional development, in Through

- Pediatricsto Psycho-Analysis", Basic Books, New York, 1975, pp. 262-277.
- WOOD, J. J. : 2006 "Parental intrusiveness and children's separation anxiety in a clinical sample", **Child Psychiatry and Human Development**, 37, pp. 73-87.
- YAMAN, B. : 2005 "Ergenlerde Ayrışma Bireyselleşme ve Psikolojik Uyum Üzerinde Ana-baba Evlilik İlişkinin ve Aile İlişkilerinin Etkisi", İzmir, Ege Üniversitesi.
- YAVUZER, H. : 2011 "Çocuk ve Suç", İstanbul, Remzi Kitapevi.
- YETKİN, S. ve ÖZGEN, F.: 2007 "Tarihsel Bakış İçinde Depresyon", **Türkiye Klinikleri Dahili Tıp Bilimleri Dergisi**, 3(47), pp. 1-5.
- ZABCI, N.: 2006 "Ergenlik ve Rorschach Testi", **Yansıtma**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, pp. 69-78.

EKLER

EK 1. BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

T.C. İstanbul Üniversitesi

Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Sizi, Dr. Öğr. Üyesi Bengi Pirim Düşgör danışmanlığında, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uygulamalı Psikoloji Bilim Dalı Yüksek Lisans programı kapsamında, yüksek lisans öğrencisi Ahmet DÖNMEZ tarafından yürütülen “Geç Ergenlikte Ayrılık ve Depresif Sorunsal: Projektif Testlerle Değerlendirme” başlıklı tez çalışması ile ilgili araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı depresif yakınmaları olan geç ergenlerin ruhsal işleyişine dair projektif testler aracılığıyla bilgi edinmektir. Araştırmada sizden tahminen 2 saat ayırmanız istenmektedir. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. İletişim bilgileriniz ise sadece izninizle bağlı olarak ve farklı araştırmacıların sizinle iletişime geçebilmesi için “ortak katılımcı havuzuna” aktarılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya dnmzahmet90@gmail.com e-posta adresi ve 05445383308 numaralı telefondan ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Bana, çalışmanın

muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının :

Adı-Soyadı:

İmzası: İletişim Bilgileri: e-posta:

Telefon:

İletişim bilgilerimin diğer araştırmacıların benimle iletişime geçebilmesi için “ortak araştırma havuzuna” aktarılmasını; kabul ediyorum kabul etmiyorum (lütfen uygun seçeneği işaretleyiniz)

Velayet veya Vesayet Altında Bulunanlar İçin;

Veli veya Vasisinin

Adı-Soyadı:

İmzası:

Araştırmacının

Adı-Soyadı: Ahmet DÖNMEZ

İmzası:

EK 2. ÖRNEK RORSCHACH TESTİ PROTOKOLÜ

YANITLAR	ANKET	KODLAMA
1.Bir örümcek türü vardı. Yanda da kanatları var. Ters tutabiliyor muyum? Başka bir şey andırıyor mu? Yok.	(?) Pençelerinden anlıyorum	1.G F+ A
2.Düz hali mi bu? Hocam ben burda sanki iki hayvan görüyorum. Ellerini birleştirmişler, başarı var gibi, bir erkek bir dişi gibi. Birlikte bir şey başarmışlar gibi. Üstteki turuncu lekeyi anlayamadım. Bu kadar.	(?) Sağda daha koyu renkler var, daha erkeksi gibi	2.G FC'A/Soyutlama
3.Ortada birbiri için atan iki insanın kalbi gibi bir his andırıyor. Ellerindekileri anlayamadım. Üstteki kırmızı çizgi de bir organa benziyor ama çıkaramadım, böbrek olabilir belki. Bir de hocam bunların doğru cevabı var mı?		3.D C Anat (BAN) 4.D CF Anat
4.^Çift başlı ejderhayı andırıyor bana. Kelebek tarzı bişey mi desem, oluyor mu ki?	(?) Burası kanatları, şurası gövdesi gibi (?) Baş, kanat kısmı. Kelebek gibi.	5.G F+ A 6.G F- A
5.Burada yarasa görüyorum		7.G Kan A (BAN)

<p>hocam. Uzun kanatları, antenleri var. Sanki özgürlüğe uçuyormuş gibi hissettirdi.</p>		
<p>6.Sanki hepsi aynı tarz gibi hocam? Koyu çizgiler dikkatimi çekti, özellikle vurgulayarak çizilmiş. Damar gibi gözüküyor. İki hayvan birbirine sırtını dönmüş gibi. Özellikle birinde daha koyu çizgiler varken, diğeri daha sade çizilmiş. Altta güneşi andıran ışıklar var. Bir de ağaçtan düşmüş sonbahar yaprakları gibi</p>	<p>(?) Birinde karartı daha fazla</p> <p>(?) Daha aydınlık gibi</p> <p>(?) Kurumuş, ağaçtan düşmüş bir yaprak gibi gözüküyor</p>	<p>8.Dd FC' Anat</p> <p>9.G FC' A</p> <p>10.D C DOĞA</p> <p>11.G C' Bitki</p>
<p>7.Renk çalışması gibi bir şey. Sanki bu resmi yapan insanın içi çok puslu, karanlık, üzüntüsünü kâğıda dökmüş gibi. En başta bütün olarak sonra parçalara ayırıyorum da. Yok göremedim başka bir şey.</p>		<p>12.G C' Soyutlama</p>
<p>8.Şu tarafta boğa var, bir yere ayak basıyor. Yanda da yine aynı var. Buna deniz mi yeşillik mi desem bilemedim. Şu turuncu ateşi andırıyor. Boğanın saldırgan olduğunu mu gösteriyor acaba?</p>	<p>(?) Alttaki koyu renk</p>	<p>13.D F- A</p> <p>14.D F± Doğa/Bitki</p> <p>15.D C element/</p>

<p>Sanki sınırlılık halinden huzura gidiyor. Alttaki koyu renklerden açık renklere giden bir huzur. Kötü günlerden iyi günlere gidiş gibi. Bu kadar. Başka ne diyebilirim ki? Bu kadar hocam</p>		soyutlama
<p>9.(25sn): Aaa önceki resimle aynı renkler. Ancak farklı anlamlar yüklenmiş. Nasıl anlamlar acaba? Üst tarafta iki el görüyorum ateşli şekilde. Bu resimde aklıma bişey gelmiyor, bişey çağırıyor bana. Sanki aşağıdakiler üsttekileri tutuyormuş gibi</p>	<p>?Birbirlerine destek oluyorlar sağlam durmak için</p>	16.Dd C Hd
<p>10.Oo rengarenk. ^Burda farklı farklı renkler, çizimler görüyorum. Şunlar denizatları gibi. Şu ortadaki, birbirine tutunmaya çalışan iki şey gibi, bir dayanışma var gibi. Altındaki mavi, yengeç gibi, altındakini tutmaya çalışıyor gibi. Başka neler var, bir bakalım. Aslında parça parça bakılması gerekiyor bunda. İki tarafta da aynı şeyler var. Şurdaki sarı lekeleri anlamadım. Bir de alt tarafı yorumlayayım. Çıkaramıyorum. Sadece bu kadar yorumlayabilirim şu an. Bitti.</p>		<p>17.D F+ A (BAN)</p> <p>18.D F± Nesne</p> <p>19.D Kan A</p>

En çok beğendiği kart: 10, 8. Farklı renkler var, güzel anlamları var.

En beğenmediği kart: 4. Çok kara olduğu için.

EK 3. ÖRNEK TEMATİK ALGI TESTİ (T.A.T.) PROTOKOLÜ

1. Kart

Şunun ne olduğunu göremedim hocam? Bi zamanlar derslerine çalışmayan bir çocuk varmış, önüne kitap konmuş. Kitabına bakıyor düşünceli bi şekilde. Çok düşünceli olduğu belli oluyor. O ders matematik olabilir? Ya imkanları varsa hoca tutabilir dersaneye gidebilir. Kendisine destek olacak birine ihtiyaç duyuyor. Onun dışında en kısa yoldan allah korusun intihar edebilir. Çünkü çok düşünceli görünüyor.

2. Kart

Eveet.. Bunda ise burda çalışan işçiler var. Tarlada çalışıyorlar. Hamile kadın var. Bir de okumak isteyen kız var. Büyükleri onu zorluyor olabilir. Ya da belki kız okumak istiyor. Orda bulunanlar izin vermiyor, tarladaki işlerden dolayı. Kız zaten umutsuz, belli oluyor ki izin vermemişler okula gitmesine? Ailesini karşısına alıp konuşacak. İzin verip verimeyeceği belli değil. Ama kız azimli duruyor. Başarılı olacak gibi. Kızın okumak istemesi genel durum. Diğer insanlar gibi o şartlarda yaşamak istemiyor

3BM Kart

Imm.. Sanki benim ruh halimi andırıyor biraz da. Tabi herşeyi derse bağlayamayız. Ailevi sebep de olabilir. Saçma olur. Morali bozuk çok. Bir umutsuzluk görüyorum. Cinsiyet olarak kadın gibi. Ruh hali çok kötü. Bi şeyi başaramamak çözememek. Aile büyükleri düşünceli ise, ona destek olurlar. Belki kız daha kötü bişeyler yapabilir bu kafayla, aile destek olmazsa. İki seçenek var.

4.Kart

Hımmm. Şurdaki adam sanki kendi başına bi iş yapmak istiyor. Arkadaki kadın dur gitme gibisinden Türk filmlerinde olduğu gibi. Adam bakmıyor. Arkasında bi ayna, odada konuşuyorlar. Sonu ne olabilir. Kadın yanlış yapmasına mani oluyor gibi ya da belki veda ediyorlar birbirlerine.

5. Kart

Burda kadın kapıyı açmış, çocuğunun ne yaptığına bakıyor olabilir. Çocuk gözükmüyor. Onun yine yaptığını gözetliyor gibi. Göz ifadesinden sinirlilik hali, kaşlarda çatıklık hali var. Kızgın gibi. Çocuğuna bi iş vermiştir. Yapmamıştır o yüzden kızgın olabilir. Çocuk gerekeni yerine getirmezse istediği şeylerden mahrum edebilir anne, kabaca söylersek dövebilir.

6BM Kartı

Hımm. Sanki 50 60 lı yıllarda bi ressam, hizmetçi olabilir. Adamın bi isteği var sanki. Annesi olacak kadın ona net bişey demediği için üzgün belki de kızgın. Annenin istemediği bişey söylemiş olabilir adam. Üzgün bi hal ifadesi var adamın. İletişim de yok. Yere ve camdan bakışlar var. Burda da yine umutsuzluk var.

7BM Kartı

Einstein'a benziyor . Ne diyebiliriz burda. Şu baştaki adam ne demiş olabilir, çocuk kötü bir duruma düşmüş adam da sorunlarını dinliyormuş gibi. Psikolog olabilir. Sanki tavsiye verecekmiş gibi. Baştaki adamın kötü bi durumu var sorunları var.

8BM Kartı

Şu an ameliyatta yatan biri var. Elinde bıçak var. İki bıyıklı adam. Çok soyut bir resim ama. En baştaki çocuk ise, korkudan arkasına bakmıyor olabilir. tamamen soyut bir resim. Yatan adam narkozun etkisinde. Gece karanlığında bi ampul ışığında ameliyat yapıyor olabilirler.

10. Kart

Burda birbirine sarılan iki kişi var. Herhalde üstteki annesi alttaki çocuğu. Sorunu anlatmak için annesine sarılmıştır. Biraz soyut. Tamamen yine bi umutsuzluk görüyorum. Çocuk herhangi bir sorunundan dolayı annesine sarılmış. Babalar daha

gerçekçi, anneler daha şefkatli. O yüzden anneye açılmış. Çocuk dediğim 20 yaşından büyük.

11. Kart

Örümcek mi var acaba. Kapalı bir yere benziyor. Bir maden de olabilir. Belki de bi uçurumun kenarı da olabilir. Sadelik beyazlık bir uçurum. Üstte kayalar taşlar. Şurdaki de yılan olabilir. pek diyecek bişey yok. Belki de sonsuzluğu işaret ediyor.

12BG Kartı

Hımm. Bi tekne var herhalde. Kayık mı desem. Ve bi ağacın gölgesinin altında. Ağaç gayet güzel. Belki ordaki teknenin ruh hali, bi ağacın gölgesinin altına sığınmak istemiştir. Yani bi orman gibi. Diğer tarafta da ağaçlar var. İlkbaharı andırdı. Sanki bişeyin altına sığınmak gibi bişey. Bi ağacın altına sığınmak derler ya..

13B Kartı

Çatma derme bi yer ağaçtan. Çocuğun ayakları çıplak bize bakıyor. Tamamen yoksulluk. Belki de Afrika'da yaşıyor. Çok yoksullar. Geceleri aç yatıyor olabilir. Gözlerini kısmış bize bakıyor. Sanki bi yardım bekliyor. Çaresizlik var burda. Çocuğun elinden gelen bişey yok ne yazık ki. Sadece çaresizlik görüyorum. Evin içinde elektrik de yok, karanlık. Belki çocuk ısınmak amaçlı çıkmış da olabilir. Belki büyüdüğü zaman okur güzel bi yere gelebilir, ya da ordaki insanlar gibi ezilip ölebilir. Geleceği düşünüp kendini kurtarmak isteyecektir.

13MF Kartı

Evet..Burda herhalde karısı ölmüş bi adam var. Adam yüzünü kapatmış. Morali yerinde değil. Ya da eşini aldatmış olabilir, adamın bi utancı var. Kadın ölü gibi yatıyor. Burda utanç ve pişmanlık var. Yaptığından dolayı, ya da üzgün de olabilir. Ortada bi ölüm de olabilir. Pişmanlık ya da derin bi üzüntü var burda.

19. Kart

Hımm evet... Buna ne diyebiliriz? Biraz daha düşüneyim hocam. Bi çukur kazılmış sanki. İki pencere var. Belki sanki koyu yerlerde ise bataklık tarzı bişeyi andırıyor.

Karanlık bi yer de olabilir, yerin altına gitmiş de olabilirler. Sanki derme çatma evlere benziyor da. Belki bir maden yeri de olabilir üstte saçaklar var çünkü. Siyah beyaz olduğu için pek bişey çıkaramıyorum. Bu resmi yapanın ruh hali nasıldı acaba?

16. Kart

Ben size kendimi anlatayım. İçi dertlerle dolu bi çocuk. Gelecek kaygısı hem sevgilisi olmayan biri, aile ile geçimde sıkıntı yaşayan biri. Uyapamadoğı bazı şeyler var, üstüne gidemiyor. Özgüvensiz biri. Çok kötü bi durumda. Umutsuz, özgüvensiz. Çocuk bazı fırsatları kaçırmış, pişmanlık yaşıyor. Çocuğun imkanı da yok. Destek olacak danışacak kimse yok. Duvara anlatıyor bazen sıkıntılarını. Diğer insanların kötü söylemleri yok en azından sorunlarını anlatırken. Kendine güvenemeyen biri var burda.

